

**4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK,
SALDIRGANLIK, KAYGI DÜZEYLERİ İLE ANNE-
BABALARININ EBEVEYN ÖZYETERLİĞİ ALGISI ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
İlköğretim Anabilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı**

Zeynep ÇİFTÇİ TOPALOĞLU

Danışman: Doç Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN

**Bu tez çalışması (2012 EĞBE 006) Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar
Projeleri Koordinasyon Birimi (PAUBAP) tarafından desteklenmiştir.**

DENİZLİ 2013

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Doç. Dr. Zarife SEÇER

.....

Üye : Doç. Dr. Necla ACUN

.....

Üye : Doç. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN

.....

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve ...../..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Ali SARIGÖL

Enstitü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza :
Öğrenci Adı Soyadı : Zeynep ÇİFTÇİ TOPALOĞLU

TEŞEKKÜR

Tez konusunun seçiminden tamamlanmasına kadar, akademik donanımı, kaynakları, güler yüzü ve her şeyden önemlisi moral veren ve motive eden yaklaşımıyla desteğini esirgemeyen sayın danışmanım Doç. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN'a çok teşekkür ederim. Araştırmamdaki istatistiksel çalışmaların yapılmasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam sayın Doç. Dr. Ramazan BAŞTÜRK'e; araştırmada kullandığım ölçekler için görüşüne ve onayına başvurduğum sayın Doç. Dr. Zarife SEÇER'e, sayın Doç. Dr. Bilge YAĞMURLU'ya ve asistanlarına saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin uygulama aşamasında bana kapılarını açan okul öncesi eğitim kurumlarının yöneticilerine, öğretmenlerine ve araştırmaya katılan anne-babalara ilgi ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Yüksek lisans yapmam konusunda beni yüreklendiren, tezimin her aşamasında, karşılaştığım bütün zorluklarda, hayat tecrübesi ve akademik bilgi birikimi ile bana rehberlik eden, değerli düşüncelerini, zamanını ve ilgisini benimle paylaşan, maddi-manevi hiçbir desteği benden esirgemeyen, canımdan öte babam Yard. Doç. Dr. Şaban ÇİFTÇİ'ye,

Hayatımın her anında olduğu gibi bu süreçte de bütün anlarımı paylaşan, kaptırımlarıma katlanan, sorumluluklarımı üstlenerek bana rahat çalışma zamanı ve ortamı sunan canım anneme ve biricik kardeşim Büşra'ya,

Dua ve iyi dilekleri ile her zaman yanımda olduklarını hissettiren dedeme, babaanneme ve diğer aile büyüklerime,

Tezimi hazırlama sürecinde sabırlı ve anlayışlı yaklaşımıyla desteğini her zaman yanımda hissettiğim, iyi-kötü her anımda bana olan güvenini ve inancını dile getirerek beni motive eden sevgili eşime sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım. Hepiniz iyiki varsınız.

Bu tez çalışması, aynı zamanda Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Birimi' nin (BAP) maddi ve hizmet desteği sunduğu bir yüksek lisans projesidir. Çalışma kapsamında gösterdikleri ilgi ve destekleri için kurumları nezdinde BAP birimi çalışanlarına da teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK, SALDIRGANLIK, KAYGI DÜZEYLERİ İLE ANNE-BABALARININ EBEVEYN ÖZYETERLİĞİ ALGISI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ¹

ÇİFTÇİ TOPALOĞLU, Zeynep
Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim ABD
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN

Ağustos 2013, 128 Sayfa

Araştırmanın amacı; 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Örneklemi; Honaz ve Çal İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ilköğretim okullarında eğitim gören 4-5 yaş grubundan 110'u kız, 117'si erkek olmak üzere 227 çocuk ve anne-babası (227 anne-227 baba) oluşturmaktadır. Araştırmada, Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği ve Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmanın Sonuçları: Çocukların sosyal yetkinlik puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermiştir. Ancak saldırganlık ve kaygı puanları anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Çocukların sosyal yetkinlik puanları, anne-baba eğitim durumuna göre ve çocukların saldırganlık puanları, anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Çocukların saldırganlık puanları, baba eğitim durumuna göre ve çocukların kaygı puanları, anne-babaların eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Çocukların anne-baba mesleğine göre sosyal yetkinlik puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiği ancak saldırganlık ve kaygı puanlarının, anne-babalarının mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Anne-babaların ebeveyn özyeterliliği algıları, çocuklarının cinsiyetine ve kendi eğitim durumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Mesleklerine göre annelerin ebeveyn özyeterliliği algıları anlamlı bir fark gösterirken, babaların ebeveyn özyeterliliği algılarında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum, çocukların saldırganlık ve kaygı puanlarını yordamamaktadır. Annelerin yeterlik algıları ve ilgileri çocukların sosyal yetkinlik puanlarını yordamazken, ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum, yordamaktadır. Babaların yeterlik algıları, ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanlarını yordamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı, ebeveyn özyeterlilik algısı.

¹ Bu tez çalışması (2012 EĞBE 006) Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri Koordinasyon Birimi (PAUBAP) tarafından desteklenmiştir.

ABSTRACT

MONITORING THE RELATIONSHIPS BETWEEN SOCIAL COMPETENCE, AGGRESSION, ANXIETY LEVELS OF 4-5 YEAR OLD CHILDREN AND THEIR MOTHER AND FATHER'S PARENTAL PERCEPTIONS OF SELF-EFFICACY²

ÇİFTÇİ TOPALOĞLU, Zeynep
M. Sc. Thesis in Preschool Education
Supervisor Asist: Assoc. Prof. Hülya GÜLAY OGELMAN

August 2013, 128 Pages

The purpose of this study is to investigate the relationships between social competence, aggression and anxiety points of 4-5 year old children and their parents' parental self-efficacy perception. Sample group of this study consists of 227 4-5 year old children, (110 girls and 117 boys), who are receiving education in kindergartens of ten primary schools affiliated to Honaz and Çal District National Education Directorates, and their parents (227 mothers and 227 fathers). Personal Information Form, Social Competence and Behavior Evaluation-30 (SCBE-30) scale and Parental Attitude Scale were used in the study.

According to the results of the study, children's social competence points exhibited a statistically significant difference according to their gender. However, aggression and anxiety points showed no significant difference. While the children's social competence points showed a significant difference according to their parents' educational status, children's aggression points showed a significant difference according to their mothers' educational status. Aggression points of children did not show a significant difference according to their fathers' educational status, and children's anxiety level did not show a significant difference according to their parents' educational status. It was observed that while the children's social competence level showed a significant difference according to the occupation of their parents but their aggression, their anxiety points did not exhibit a significant difference according to the occupation of their parents. Parents' parental self-efficacy perceptions did not show a statistically significant difference according to their children's gender and their own educational status. While mothers' parental self-efficacy perceptions showed a significant difference according to their profession, there was no significant difference in the fathers' parental self-efficacy perceptions.

Mothers' parental self-efficacy perceptions, their interest in parenthood duty and the satisfaction they had from parenthood duty did not have a predictor effect on children's aggression and anxiety points. While mothers' self-efficacy perceptions and their interests did not predict children's social competence points, the satisfaction that they had from parenthood duty predicted. Fathers' self-efficacy perceptions, their interests and satisfaction they had from parenthood duty did not predict the children's social competence, aggression, and anxiety points.

Key Words: Social competence, aggression, anxiety, parental perceptions of self-efficacy.

---

² This thesis (2012 EĞBE 006) was supported by Pamukkale University Scientific Research Project Coordination Unit (PAUSR).

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU	İ
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	İİ
TEŞEKKÜR	İİİ
ÖZET	İV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar DİZİNİ.....	X

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU	3
1.2. PROBLEM CÜMLESİ.....	7
1.2.1. ALT PROBLEMLER	7
1.2.2. HİPOTEZLER.....	8
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	9
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	9
1.5. SAYILTILAR.....	12
1.6. SINIRLILIKLAR	13
1.7. TANIMLAR	13

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	14
2.1.1. SOSYAL YETKİNLİK	14
2.1.1.1. Tanımlar	14
2.1.1.2. Sosyal Beceri İle Sosyal Yetkinlik Arasındaki İlişki	15
2.1.1.3. Sosyal Yetkinlik Okul Öncesi Dönemde Nasıl Gelişir?	17
2.1.1.4. Sosyal Yetkinliğin Gelişimini Etkileyen Faktörler	19
2.1.1.4.1. Anne-Baba Ebeveyn Özyeterliği Algısı	19
2.1.1.4.2. Kardeş İlişkileri	20
2.1.1.4.3. Akranlar ve Arkadaşlık İlişkileri	21
2.1.1.4.4. Okul ve Öğretmenler	22
2.1.1.4.5. Beklentiler	23
2.1.1.4.6. Kitle İletişim Araçları.....	24
2.1.2. SALDIRGANLIK	25
2.1.2.1. Saldırganlığın Gelişimi	25
2.1.2.2. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	27
2.1.2.3. Saldırganlığın Çeşitleri.....	28
2.1.3. KAYGI.....	30
2.1.3.1. Kaygının Gelişimi	30

2.1.3.2.	Kaygının Nedenleri	31
2.1.3.3.	Kaygıyı Etkileyen Etmenler	32
2.1.3.3.1.	Yaş	32
2.1.3.3.2.	Cinsiyet	32
2.1.3.3.3.	Ana-Baba Tutumları	33
2.1.3.3.4.	Anne-Baba Eğitim Durumu	33
2.1.3.3.5.	Sosyo-Ekonomik Düzey	34
2.1.3.3.6.	Anne-Baba Mesleği	34
2.1.3.3.7.	Kardeş Sayısı	34
2.1.3.3.8.	Çocuğun Başarısı	35
2.1.3.4.	Kaygının Kişi Üzerindeki Etkileri	35
2.1.4.	ANNE-BABA EBEVEYN ÖZYETERLİK ALGISI	36
2.1.4.1.	Anne-Baba Ebeveyn Özyeterliliği Algısının Gelişimini Etkileyen Etmenler	37
2.1.4.1.1.	Başarı	38
2.1.4.1.2.	Sözel İkna	38
2.1.4.1.3.	Fizyolojik Göstergeler	39
2.1.4.1.4.	Dolaylı Tecrübeler	39
2.1.4.1.5.	Çevre ve Geçmiş Yaşantılar	40
2.1.4.2.	Anne-Baba Ebeveyn Özyeterliliği Algısı İle Çocukların Sosyal Yetkinliği Arasındaki İlişkiler	41
2.2.	İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	43
2.2.1.	SOSYAL YETKİNLİK/SOSYAL BECERİ İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	43
2.2.2.	SALDIRGANLIK İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	50
2.2.3.	KAYGI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	52
2.2.4.	ANNE-BABA ÖZYETERLİĞİ/ANNE-BABA-ÇOCUK İLİŞKİSİ İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1.	YÖNTEM	58
3.2.	EVREN	58
3.3.	ÖRNEKLEM.....	58
3.4.	VERİLERİN TOPLANMASI.....	61
3.5.	VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	61
3.5.1.	KİŞİSEL BİLGİ FORMU.....	61
3.5.2.	SOSYAL YETKİNLİK VE DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME-30 (SYDD-30) ÖLÇEĞİ	61
3.5.3.	EBEVEYNLİĞE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ	63
3.6.	VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE YORUM

4.1.	“4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK, SALDIRGANLIK VE KAYGI PUANLARI CİNSİYETE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	65
4.2.	“4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK, SALDIRGANLIK VE KAYGI PUANLARI ANNE VE BABALARININ EĞİTİM DURUMUNA GÖRE	

FARKLILAŞMAKTA MIDİR?" ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	66
4.3. "4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK, SALDIRGANLIK VE KAYGI PUANLARI ANNE VE BABALARININ MESLEKLERİNE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDİR?" ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	69
4.4. "ANNE-BABALARIN EBEVEYN ÖZYETERLİĞİ ALGISI ÇOCUKLARININ CİNSİYETİNE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDİR?" ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	71
4.5. "ANNE-BABALARIN EBEVEYN ÖZYETERLİĞİ ALGISI EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDİR?" ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	72
4.6. "ANNE-BABALARIN EBEVEYN ÖZYETERLİĞİ ALGISI MESLEKLERİNE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDİR?" ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM.....	73
4.7. "ANNELERİN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK PUANLARINI YORDAMAKTA MIDİR?"ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM	75
4.8. "ANNELERİN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK PUANLARINI YORDAMAKTA MIDİR?"ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM	76
4.9. "ANNELERİN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ KAYGI PUANLARINI YORDAMAKTA MIDİR?"ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM .	77
4.10. "BABALARIN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK PUANLARINI YORDAMAKTA MIDİR?" ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM	78
4.11. "BABALARIN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK PUANLARINI YORDAMAKTA MIDİR?" ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM	79
4.12. "BABALARIN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ KAYGI PUANLARINI YORDAMAKTA MIDİR?" ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM	80
4.13. TARTIŞMA.....	81

BEŞİNCİ BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ	97
5.2. ÖNERİLER	99
5.2.1. SONRAKİ ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER	99
5.2.2. UYGULAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER	100
KAYNAKÇA	102
EKLER	111
ÖZGEÇMİŞ	116

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.	Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı	59
Tablo 2.	Örneklem Grubundaki Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	59
Tablo 3.	Örneklem Grubundaki Babaların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	60
Tablo 4.	Örneklem Grubunun Anne Mesleğine Göre Dağılımları	60
Tablo 5.	Örneklem Grubunun Baba Mesleğine Göre Dağılımları	60
Tablo 6.	Örneklem Grubunun Kardeş Sayısına Göre Dağılımları	61
Tablo 4.1.1.	4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik t Testi Sonuçları	65
Tablo 4.2.1.	4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Anne-Babalarının Eğitim Durumları Değişkenine Yönelik Betimleyici İstatistikler	66
Tablo 4.2.2.	4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Anne-Babalarının Eğitim Durumları Değişkenine Yönelik İlişkili Örneklem İÇin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	67
Tablo 4.3.1.	4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Anne-Babalarının Meslek Değişkenine Yönelik Betimleyici İstatistikler	69
Tablo 4.3.2.	4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Anne-Babalarının Meslek Değişkenine Yönelik İlişkili Örneklem İÇin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	70
Tablo 4.4.1.	Anne-Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik t Testi Sonuçları	71
Tablo 4.5.1.	Anne-Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı ve Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Betimleyici İstatistikler	72
Tablo 4.5.2.	Anne ve Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı İle Eğitim Durumları Değişkenine Yönelik İlişkili Örneklem İÇin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	72

Tablo 4.6.1.	Anne-Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı ve Meslek Değişkenine Yönelik Betimleyici İstatistikler	73
Tablo 4.6.2.	Anne ve Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı İle Meslek Değişkenine Yönelik İlişkili Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları	74
Tablo 4.7.1.	Annelerin Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	75
Tablo 4.8.1.	Annelerin Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Saldırganlık Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	76
Tablo 4.9.1.	Annelerin Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri Ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Kaygı Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları ...	77
Tablo 4.10.1.	Babaların Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	78
Tablo 4.11.1.	Babaların Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Saldırganlık Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	79
Tablo 4.12.1.	Babaların Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri Ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Kaygı Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları ...	80

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanın, doğduğu andan itibaren sosyal hayatı başlamaktadır. Bir bebeğin ilk sosyal ortamı hastaneden, ilk sosyal çevresi sadece annesinden oluşmaktadır. İlk iletişim yolu ise ağlamadır. Bebek zamanla aile ortamına alışmaya, anne-babasını tanımaya başlar. Derdini konuşarak anlatamaz belki ama kendine has iletişim yöntemlerini kullanarak çevresiyle etkileşime girer ve ihtiyaçlarının karşılanmasını bekler. Eğer şanslı bir bebekse annesi onu anlar ve ihtiyaçlarına zamanında cevap verir. Böylece anne ile bebek ilk sınavı geçmiş olur ve aralarında güvenli bağlanma gerçekleşir. Ve eğer yine şanslı bir bebekse babası da ihtiyaçlarından haberdardır ve kendisiyle sağlıklı iletişim kurmayı başarır.

Bebeklik döneminde ailesi ile sağlıklı iletişim kurmayı başaran bir çocuğun, akranlarıyla kurduğu ilk ilişkilerde de aynı başarıyı gösterebilmesi için anne ve babasının ebeveynlik görevlerini sağlıklı bir şekilde devam ettirmesi gerekmektedir. Bu da anne-babanın ebeveynliklerine ilişkin olumlu yeterlik algıları ile doğru orantılı olarak gelişecektir. Nitekim özyeterlik; bir konudaki düşüncelerin gerçekleştirilebileceğine ilişkin inancı ifade etmektedir. Erkan'ın (2011, s.9) bildirdiğine göre Bandura (1997), öz-yeterlik kavramını "kişinin kendi becerilerini, yeteneklerini değerlendirip bunları davranışa dönüştürebilmesine ilişkin inancına işaret etmektedir" şeklinde tanımlamıştır. Dolayısıyla anne-babaların ebeveyn özyeterlik algılarının yüksek olması ebeveynlik kalitelerini de yükseltecektir.

Okul öncesi eğitim ile birlikte akranlarıyla daha fazla vakit geçirmeye başlayan çocuğun akran şiddetine maruz kalma ihtimali göz ardı edilemez. Bu durumda –aile içinde de şiddet gördüyse- çocuğun saldırganlık davranışı gösterme olasılığı yüksek

olabilir. Her ne kadar şiddet ve saldırganlık farklı iki kavram olarak algılansa da, konu ile ilgili yapılan çalışmalarda şiddet ve saldırganlık bağımsız kavramlar olarak ele alınmıştır. Şiddet, insanda doğal olarak var olduğu kabul edilen saldırganlık eğiliminin bireysel ya da toplumsal boyutta, ancak diğerine zarar verecek biçimde dışa vurulması, yansıtılması olarak tanımlanabilir (Ayan, 2007, s.207).

Şiddet; duygusal, fiziksel, sözel, cinsel ve siyasi pek çok boyutta karşımıza çıkmaktadır. Ayan'ın (2007, s.207) bildirdiğine göre toplumsal ve ekonomik alanda çocuğa uygulanan şiddet eylemlerinin en yaygını ise, aile içinde yaşanan şiddet olaylarıdır. Aile içi şiddet olaylarından en çok etkilenenler hiç şüphesiz çocuklardır. Yapılan araştırmalar da aile içi şiddetin çocuğa fiziksel zararlar yanında sosyal-duygusal, davranışsal hatta bilişsel zararlar da verdiğini ortaya koymuştur. Ayan'ın (2007) aile içinde şiddete maruz kalan çocukların saldırganlık eğilimlerini ölçmek amacıyla yaptığı çalışmasının sonucunda şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin fazla olduğu görülmüştür.

Yine aynı şekilde aile tarafından gereken ilgiyi ve desteği göremeyen çocuklar özgüven eksikliğinden dolayı içe dönük davranışlar sergileyecek ve kaygı yaşayacaklardır. Bütün bunların sonucunda çocuk, yaşının gerektirdiği sosyal becerileri kazanma konusunda sıkıntı yaşayacak dolayısıyla sosyal olarak yetkin olamayacaktır. Alisinanoğlu ve Ulutaş (2000), çocuğun bebeklik döneminde temel ihtiyaçlarının karşılanmamasının veya anneye aşırı bağımlı hâle getirilmesinin ilkel kaygı denilen durumun önemli bir unsuru olduğunu belirtmişlerdir. Yeni kardeşin doğumu, yeni eve taşınma, okula başlama veya yeni bir okula geçiş yapma gibi yeni durumlara çocuğun hazırlanmaması ve gerekli açıklamaların yapılmamasının kaygıya olan hassasiyeti azaltacağına dikkat çekmişlerdir. Böyle bir durumda çocuk yeni bir sosyal ortama alışma ve sosyal yetkinliğe ulaşma konusunda sıkıntı yaşayacaktır.

Sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı düzeylerinin çocukların akademik başarıları başta olmak üzere tüm yaşamlarındaki öneminden ve bunlar üzerinde büyük role sahip olan ebeveyn özyeterlik algısından yola çıkılarak araştırmada, 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne-babalarının ebeveyn özyeterlik algısı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma altı bölümden oluşmaktadır:

Araştırmanın birinci bölümünde; ele alınan probleme temel oluşturan sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı ve ebeveyn özyeterlik algısı ile ilgili temel bilgiler ve bunların birbirleri ile ilişkilerinden oluşan kuramsal çerçeveye, ardından sırasıyla problem cümlesine, alt problemlere, hipotezlere, araştırmanın amacına ve önemine, sayılıtlara, sınırlılıklara ve araştırmada kullanılan temel kavramların tanımlarına,

Araştırmanın ikinci bölümünde; sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı ve anne-baba özyeterlik algısı/anne-baba-çocuk ilişkisi ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilmiş çalışmaların örneklerine,

Araştırmanın üçüncü bölümünde; araştırmanın yöntemine, evrenine, örnekleme, veri toplama yöntemine, veri toplama araçlarına ve veri toplama araçlarının uygulanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde; araştırma sonucunda elde edilen bilgiler ve bu bilgilerin yorumları yer almaktadır.

Araştırmanın beşinci bölümünde; bulgular ve yorumlar tartışılmaktadır.

Araştırmanın altıncı bölümünde ise, ulaşılan sonuçlar ile uygulamaya ve araştırmaya ilişkin öneriler yer almaktadır.

1.1. PROBLEM DURUMU

Bir bebeğin sosyal ilişkisi ağlayarak başlar. Zamanla ağlamanın yanı sıra gülme ve konuşma eklenir. Böylece bebeğin iletişim kurma yolu zenginleşir. Anne-babasından ve çevresindeki diğer insanlardan gelen uyaranlara çeşitli tepkiler vermeye başlayan bebek, bu süreçte taklit ederek öğrenir. Bu yüzdendir ki çocuğun kendi kendini ve sosyal ilişkilerini yönetme becerisi kazanmasında anne-babaların ebeveynlik rolleri büyük önem taşımaktadır.

Ebeveynlik belki de pek çok anne-baba tarafından eğlenceli deneyimler olarak görülmektedir. Ancak durum sanıldığından çok daha karmaşıktır. Çünkü ebeveynlik verdiği keyfin yanında, pek çok zorlu sosyal, fiziksel, duygusal ve zihinsel rol gerektirmektedir. Bu zorlu rollerin üstesinden gelebilmek için gerekli psikolojik dayanıklılığa sahip olan bireyler anne-babalık konusunda özyeterliğe de sahip olurlar ve

böylece anne-babalık kaliteleri de yüksek olur. Ebeveyn özyeterliği, dolayısıyla da anne-babalık kaliteleri yüksek olan eşler arasındaki uyum da yüksek olur.

Bireyin gelişiminde aile önemli bir role sahiptir. Belsky'nin (1981) karşılıklı etkileşimi içeren Aile Sistemi Modeli'ne göre, ailede etkileşim içinde olan bireyler bir sistem olarak ele alınmalıdır (Akt. Yılmaz, 2001, s.85). Bu modele göre, çocuğın davranışları, anne-baba arasındaki ilişkiler ve anne baba olma karşılıklı olarak birbirinden etkilenir. Bir başka ifade ile anne-baba tutumu, eşler arasındaki uyum ve çocuğın davranışları birbiriyle ilişkilidir. Eşler arasındaki uyum ile çocuğın davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırma yapılmıştır. Yılmaz'ın (2001, s.86) bildirdiğine göre Long ve diğerleri (1987), eşler arasındaki uyum ile çocuğın sosyal yeterliği arasındaki ilişkiyi incelemiştirlerdir. Erel ve Burman (1995), Fauber ve Long (1991) ve Fincham'ın (1998) yaptıkları çalışmalarda, eşler arasındaki uyum ile çocuğın davranışları arasındaki ilişkide anne-baba-çocuk etkileşiminin aracı bir rol oynadığı belirtilmiştir (Akt. Yılmaz, 2001, s. 86). Eşler arasında yaşanan uyumsuzluklar, anne-baba-çocuk etkileşimini olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim anne-babanın çocuğa göstereceği ilgi, sevgi, şefkat gibi yakınlıklar çocukların akademik başarılarına, benlik algılarına ve sosyal yeterliklerine önemli katkılarda bulunmaktadır.

Bir anne-baba; öncelikle çocuk bakımı ve gelişimi ile ilgili yeterli bilgi düzeyine, sonra da bu bilgileri uygulamaya koyabilme yetenek ve yeterliliğine sahip olmalıdır. Ayrıca anne ve babalar, çocuklarının davranışlarını ve gelişimlerini etkileyebilecekleri hatta çocuğın etrafındaki diğer aile bireylerinin çocuğu destekleyebilecekleri inancına da sahip olmalıdırlar. Bunlar anne-babalık görevlerinde özyeterlikle ilişkili durumlardır. Ebeveyn özyeterliği, "ebeveynin çocuğunun bakım ve yetiştirilmesiyle ilgili birtakım görevler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine dair yargıları ve inançları" olarak tanımlanmaktadır (de Montigny ve Lacharite, 2005, s.378).

Bu çalışmada ele alınan kavramlardan bir diğeri olan sosyal yetkinlik ise bireyin kendi kendini ve sosyal ilişkilerini yönetmesi sonucu sosyal yeterliğe sahip olması ya da yeterli sosyal davranışlar sergilemesi ile açıklanmaktadır (Çorbacı Oruç, 2008).

Bireylerin sosyal yeterliğe sahip olabilmeleri için sosyal becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Sosyal beceriler ise akran ilişkileri ile yakından ilgilidir ve

karşılıklı etkileşim halindedir. Akran ilişkileri ile çocuklar sosyal becerileri öğrenmek açısından birçok fırsata sahip olabilmektedirler.

Yeterli sosyal becerilere sahip olmayan çocukların, akran ilişkilerinde daha sıklıkla dışlandıkları; saldırgan ya da yıkıcı davranışlar sergileyen çocukların, sosyal etkileşimler sırasında akranlarınca daha az kabul gördükleri belirlenmiştir. Ummanel'in (2007, s.2) bildirdiğine göre; Hazen ve Black'in (1989) yapmış oldukları bir araştırmada, iletişim becerisi yüksek olan okul öncesi dönem çocuklarının, iletişim becerisi düşük olan akranlarına göre grup içerisinde daha fazla sosyal kabul görebildikleri vurgulanmıştır. Walker'in (2004) yaptığı benzer bir çalışmada da 182 okul öncesi dönem çocuğunun davranışları incelenmiş ve saldırgan, rahatsız edici davranışlar gösteren ve işbirlikçi oyundan kaçınan çocukların diğer akranlarına göre daha fazla sosyal ret yaşadıkları saptanmıştır (Akt. Ummanel, 2007, s.3).

Okul öncesi dönemde akran ilişkilerinde sosyal beceriler açısından sorun yaşayan çocukların ilköğretimde saldırgan davranışlar sergileyebildikleri bilinmektedir. Çeşitli araştırmalar, çocukların ilkokul yılları boyunca kullandıkları ilişkisel saldırının sosyal-psikolojik uyum zorluklarının bir çeşidi ile bağlantılı olduğunu; akran reddini, sıkıntı duygularını ve azalmış olumlu sosyal davranışları içerdiğini göstermektedir (Burr, 2005.).

Boxer ve Tisak'a göre saldırganlık, "diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ya da rahatsız edici davranışlar" olarak tanımlanmaktadır (Akt. Yıldırım, 2008, s.11). Saldırganlığın okul öncesi dönemde kısa süreli ve uzun süreli etkileri bulunmaktadır. Kısa süreli etkileri; akranlar tarafından reddedilme, sevilme, akademik başarısızlık, depresyon, kaygı, çekingenlik, problem çözme becerisindeki yetersizlikler, dikkat eksikliği, öz kontrol yetersizliği, uyum problemleridir. Saldırganlığın uzun süreli etkilerine bakıldığında, depresyon, yalnızlık, akranlar tarafından reddedilme, olumsuz benlik algısı (suç işleme, ilaç kullanımı, okulu bırakma), akademik başarısızlık, kaygı görülmektedir (Gülây, 2008).

Kaygı (anksiyete, bunalıtı); nedeni belli olmayan bir sıkıntı, endişe duygusu olarak tanımlanabilir (Öğüt, 2000). İnsanoğlu yaşamının her anında birtakım biyolojik ve ruhsal ihtiyaçlar hisseder. Ancak bu dürtülerini istediği her an, istediği şekilde doyuramaz.

Bireyin dürtü nesnesine ulaşması engellendiğinde, kişi bu engellemeye neden olan şeyleri suçlar. Onlara karşı kişide saldırganlık duyguları doğar. Saldırganlık duygusu toplum tarafından olumlu karşılanmadığından, birey, suçluluk duygularına neden olduğundan bastırır. Bastırılarak dışarı boşalımı bulunmayan saldırganlık, bilinçdışı olarak kişinin kendisine yönelir. Birey kendini cezalandırmak ister. Bu da, kaygıya neden olur (Öğüt, 2000).

Sosyal yetkinlik kişinin hayatı boyunca sahip olacağı bütün beceriler için bir ön koşuldur. Okul öncesi dönem dediğimiz yaşamın ilk altı yılında ortaya çıkan ve bu kritik dönemde çözülmemesi halinde çocuğun yetişkinlik hayatında da sorunlu ve uyumsuz davranışlar sergilemesine neden olan saldırganlık, utangaçlık, içe kapanıklık, kaygı vb. davranış problemleri, çocuğun sosyal çevre içerisinde kabul görmemesine yol açar (Durmuşoğlu ve Arslan, 2012.). Bu da çocuğun sosyal açıdan yetkin olmasını engeller. Bir çocuğun sosyal yetkinlik düzeyini içinde bulunduğu sosyal çevresi önemli oranda etkilemektedir. Çocuğun sosyal davranışı, etkileşimde bulunduğu iki grubun, ailenin ve akranların tepkileri bağlamında ele alınmaktadır (Işık, 2007). Çocuğun en çok etkilendiği kişilerin ailesi olduğu düşünüldüğünde de anne babaların ebeveynliklerine ilişkin görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmeleri gerektiği söylenebilir. Bu da anne-babaların ebeveyn özyeterlik algılarının yüksek olması ile mümkün olacaktır.

Son zamanlarda okul öncesi dönemdeki çocuklarla ilgili yapılan çalışmalarda duygusal ve davranışsal problemler temel alınmıştır (Alink ve diğ., 2006). Ancak konu ile ilgili çalışmalarda anne babaların tutumları incelense de ebeveyn özyeterlik algıları ile ilgili çalışmalar yeterli değildir. Oysa okul öncesi dönem, çocukların sosyal becerilerinin gelişiminin desteklenmesi için en uygun dönemdir. Bu dönemde çocuklar ilk defa ailelerinden ayrılarak sınıf ortamına girerler ve bu ortamda birçok konuda arkadaşları ile paylaşımında bulunmak durumunda olurlar. Bu süreçte akranları ile çatışma da yaşayabilirler. Çocukların, yaşadıkları çatışmaları uygun yollarla çözme arayışına girebilmeleri için, ailelerinden destek görmeleri gerekmektedir. Öyle ki, çocukların sosyal becerileri öğrendikleri ilk ortam aile, kendilerine örnek aldıkları kişiler de anne-babalarıdır. Dolayısıyla anne-babaların ebeveynlik davranışları, çocuklarının gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir denilebilir. Buradan yola çıkarak, çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanlarını inceleyerek ve

bunlar üzerinde anne-babaların ebeveyn özyeterlik algılarının etkilerine bakarak aileleri bu konuda bilinçlendirebiliriz.

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

Bu çalışmada 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne-babalarının ebeveyn özyeterlik algıları ve bunlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın temel problemi “4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasında ilişki var mıdır?” şeklinde belirtilmiştir. Temel problem daha ayrıntılı olarak, aşağıdaki alt problemlerle ifade edilmiştir.

1.2.1. Alt Problemler

1. 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları anne-babalarının eğitim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
3. 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları anne-babalarının mesleğine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Anne-babaların ebeveyn özyeterlik algısı çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Anne-babaların ebeveyn özyeterlik algısı eğitim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
6. Anne-babaların ebeveyn özyeterlik algısı mesleklerine göre farklılaşmakta mıdır?
7. Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarını yordamakta mıdır?
8. Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının saldırganlık puanlarını yordamakta mıdır?
9. Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının kaygı puanlarını yordamakta mıdır?

10. Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarını yordamakta mıdır?

11. Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının saldırganlık puanlarını yordamakta mıdır?

12. Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının kaygı puanlarını yordamakta mıdır?

1.2.2. Hipotezler

1. 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

2. 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları anne-babalarının eğitim durumlarına göre farklılaşmaktadır.

3. 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları anne-babalarının mesleğine göre farklılaşmaktadır.

4. Anne-babaların ebeveyn özyeterliği algısı çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşmamaktadır.

5. Anne-babaların ebeveyn özyeterliği algısı eğitim durumlarına göre farklılaşmaktadır.

6. Anne-babaların ebeveyn özyeterliği algısı mesleklerine göre farklılaşmaktadır.

7. Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarını yordamaktadır.

8. Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının saldırganlık puanlarını yordamaktadır.

9. Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının kaygı puanlarını yordamaktadır.

10. Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarını yordamaktadır.

11. Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının saldırganlık puanlarını yordamaktadır.

12. Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum; 4-5 yaş çocuklarının kaygı puanlarını yordamaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları ile anne-baba özyeterliği arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Ayrıca çalışmada, çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ve anne-babaların ebeveyn özyeterlik algıları, çeşitli değişkenler (çocukların cinsiyeti, anne-baba eğitim durumu, anne-baba mesleği) açısından incelenmiştir.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanlarının anne-baba özyeterliği algısı ile ilişkisini ortaya koyması açısından,

Türkiye’de okul öncesi dönem çocukları ile ilgili çalışmalarda, babaların örnekleme alındığı çalışmaların az olması bakımından,

Türkiye’de okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile ilgili çalışmaların yeterli sayıda olmaması nedeniyle,

Türkiye’de küçük çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkileri inceleyen bir çalışmanın daha önce hiç yapılmamış olması nedeniyle önem taşımaktadır.

Alan yazın incelendiğinde okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ve anne-babaların tutumları ile ilgili araştırmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Ayrıca bu değişkenler ile anne-baba tutumları arasındaki

ilişkilerin belirlenmesine yönelik araştırmalar olmasına rağmen, anne-baba özyeterliği ile ilişkisinin incelendiği bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Seçer ve diğerleri (2008), Türkçeye uyarlama çalışmasını yaptıkları “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği” ni kullanarak “Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları” ve “Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları” isimli iki çalışma yapmışlardır. Ancak bu çalışmalar da anne-babaların kendi ebeveynlik görevlerine ilişkin algıları ile sınırlı tutulmuş, herhangi bir davranış problemi ile ilişkisi incelenmemiştir.

Ulusal alan yazınımız incelendiğinde, çocukların hem davranış problemlerini hem de sosyal beceri eksikliklerini aynı anda ölçecek bir ölçüm aracı konusunda eksiklik yaşandığı görülmektedir. Çorapçı ve diğerleri (2010), alan yazındaki bu eksikliği gidermek amacıyla öğretmen bildirimine bağlı SYDD-30’un Türkçe uyarlamasının yaparak psikometrik özelliklerinin bir Türk örnekleminde değerlendirilmesini amaçlamışlar ve “Okul Öncesi Dönemde Duygusal, Davranışsal ve Sosyal Uyum Taraması: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği” çalışmasını yapmışlardır.

Şendil (2010), 5- 6 yaş çocuklarının akranları tarafından tercih edilip edilmeme durumlarının, cinsiyetlerinin ve mizaç özelliklerinin sosyal yetkinlik ve davranış sorunlarını (kızgınlık- saldırganlık ve anksiyete- içedönüklük) farklılaştırıp farklılaştırmadığını ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çocuğun akranları tarafından tercih edilip edilmediğini tespit etmek için çocuklara “Resimli Sosyometri Ölçeği” uygulanmıştır. Öğretmenlerden “Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme” ölçeğini araştırmaya katılan her bir çocuk için doldurmaları, ailelerden ise “Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği” ile çocuklarını değerlendirmeleri istenmiştir. Ancak bu çalışmada da anne-baba ebeveyn özyeterlik algısına değinilmemiştir.

Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan (2012), SYDD-30 ölçeğini kullanarak “Ebeveyn Tutumlarının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal yetkinlik ve İç Dönüklük Davranışını Yordaması” çalışmasını yapmışlardır. Bu çalışmada da Karabulut Demir (2007) tarafından geliştirilen “Ebeveyn Tutum Ölçeği” kullanılarak anne-baba tutumları açısından inceleme yapılmış, özyeterliğe değinilmemiştir.

Büyüктаşkapu (2012), 1-3 yaş arasında normal gelişim gösteren çocukların gelişim seviyeleri ile annelerinin özyeterlik inanç düzeylerini belirlemek ve arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 1-3 yaş arasında normal gelişim gösteren çocuğu olan 60 anne oluşturmaktadır. Araştırmada Elibol, Mağden, Alpar (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlik Ölçeği ve 1-3 yaş arasındaki çocuklara Savaşır, Sezgin ve Erol (1994) tarafından geliştirilen Ankara Gelişim Envanteri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin özyeterlik algılarının orta düzeyde olduğu, ancak disiplin, öğretme ve oyun alanlarında kendilerini daha az yeterli hissettikleri; 1-3 yaş arasındaki çocukların en çok ince motor gelişimlerinde yetersizlik olduğu, kaba motor, dil-bilişsel ve sosyal beceri-özbakım alanlarında ise yarıdan fazlasının gelişiminin yetersiz olduğu bulunmuştur. Ayrıca annelerin özyeterlik algıları ile çocukların sosyal beceri-özbakım gelişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Weaver ve diğerleri (2008), annelerin ebeveyn özyeterlik düzeyleri ile bebeğin problem davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda, söz konusu değişkenler arasında olumsuz yönde ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Bebekleri 2 yaşında iken düşük ebeveyn öz yeterliği bildiren annelerin çocuklarının 4 yaşında problem davranış sergilediklerini ve 2 yaşındaki düşük ebeveyn öz yeterliğinin 4 yaşında ortaya çıkan problem davranışlar için ön görü sağladığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada da babalar örnekleme alınmamıştır ve bebeklik dönemindeki çocuklarla çalışılmıştır.

Aksoy ve Diken (2009), ebeveynlerin öz yeterlik düzeyleri ile çocuklarının erken çocukluk dönemindeki gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaları gözden geçirmek amacıyla betimsel alan yazın taraması yapmışlardır. Söz konusu çalışmada; annelik özyeterlik algısı ile bebek bakımına dair inançlar (Luebering, 1995), annelerin özyeterlik algısı ile ebeveyn uygulamaları (Coleman ve Karraker, 2000; Luebering 1995; Teti ve Gelfand,1991), annelerin özyeterlik algısı ile anne-bebek etkileşiminin niteliği (Tucker, vd.,1998), annelerin algıladıkları annelik özyeterlik düzeyleri ile çocuklarının alıcı ve ifade edici dil becerileri (Desjardin, 2004), ifade edici dil geriliği/gecikmesi olan çocukların annelerinin ebeveyn öz yeterlikleriyle çocuklarıyla girdikleri sözel etkileşim uygulamaları (Diken ve Diken, 2008) konularında çalışmalar yapıldığı belirtilmektedir.

Çocukların davranış problemleri ile annelerin ebeveyn özyeterlik algıları arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar da yapılmıştır (Seybold, Fritz ve MacPhee, 1991; Scheel ve Rieckmann, 1998; Akt. Aksoy ve Diken, 2009). Ancak bu çalışmalarda çocukların davranış problemlerinin, annelerin özyeterlik algıları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bunun yanında babaların örnekleme alındığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Görüldüğü gibi konu ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Anne ebeveyn özyeterliği algısı ile ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunsa da anne-baba ebeveyn özyeterliği algısı ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Küçük çocukların sosyal gelişimlerinde, anne-babalarıyla ilgili değişkenlerin ne ölçüde etkili olduğunu ortaya koymayı sağlayacak çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Buradan yola çıkılarak, çocukların sosyal yetkinlik puanlarının, sosyal beceri eksikliği sonucu görülebilecek saldırganlık davranış bozukluğu ve kaygı bozukluğu puanlarının incelenmesinin ve bunların anne-baba özyeterliği ile ilişkisinin belirlenmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

1.5. SAYILTILAR

1. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan “Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeğinin, çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanlarını ölçebildiği varsayılmıştır.

2. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan “Ebeveynliğe Yönelik Tutum” ölçeğinin, anne-babaların ebeveyn özyeterlik algılarını ölçebildiği varsayılmıştır.

3. Kişisel bilgi formlarındaki bilgilerin doğru olduğu varsayılmıştır.

4. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeğini dolduran öğretmenlerin formları samimiyetle ve gerçekçi doldurdıkları varsayılmıştır.

5. Ebeveynliğe Yönelik Tutum ölçeğini dolduran anne-babaların formları samimiyetle ve gerçekçi doldurdıkları varsayılmıştır.

6. Örneklem gruplarındaki çocukların evrenle aynı özelliklere sahip oldukları varsayılmıştır.

1.6. SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırma 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları ile anne-babalarının ebeveyn özyeterlik algısı arasındaki ilişki ile sınırlandırılmıştır.

2. Bu çalışma ilgili alan yazını ve bilgi toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeği ve Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği ile sınırlandırılmıştır.

3. Araştırma 2012-2013 eğitim öğretim yılı ile sınırlandırılmıştır.

4. Araştırmanın verileri 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Honaz ve Çal İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı on ilköğretim okulunun 17 anasınıfı şubesinde eğitim öğretim gören 4-5 yaş grubundan 110'u kız, 117'si erkek olmak üzere 227 çocuk ve anne-babası (227 anne ve 227 baba) ile sınırlandırılmıştır.

5. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeği, öğretmen görüşleri ile sınırlıdır.

6. Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği, anne-babaların kendi ebeveynliklerine ilişkin algıları ile sınırlıdır.

1.7. TANIMLAR

Sosyal Yetkinlik: Kişinin sosyal amaçlarına ulaşmak için var olan sosyal çevre içerisinde, davranışlarını, ilişkilerini yönetme becerisidir (Waters ve Sroufe, 1983).

Saldırganlık: Düşüncelerini ve inançlarını genellikle dürüst olmayan uygunsuz yollarla ve diğer bireylerin haklarını çiğneyerek ifade etme biçimidir (Erdoğan Yüksel, 2005).

Kaygı: Kaygı (anksiyete, bunaltı); nedeni belli olmayan bir sıkıntı, endişe duygusu olarak tanımlanabilir (Öğüt, 2000).

Ebeveyn Özyeterliği Algısı: Ebeveynin çocuğunun bakım ve yetiştirilmesiyle ilgili birtakım görevler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine dair yargıları ve inançlarıdır (de Montigny ve Lacharite, 2005).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde; sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı ve anne-babaların ebeveyn özyeterliliği kavramları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Sosyal Yetkinlik

2.1.1.1. Tanımlar

Sosyal yetkinlik, bireyin kendi kendini ve sosyal ilişkilerini yönetmesi sonucu sosyal yeterliğe sahip olması ya da yeterli sosyal davranışlar sergilemesi ile açıklanmaktadır (Çorbacı-Oruç, 2008).

Sosyal yetkinlik; kişinin çevresindeki insanlarla olumlu ve kalıcı ilişkiler kurabilmesidir. İnsanın içinde yaşadığı toplum tarafından kabul gören ve başarılı sosyal ilişkiler kurabilmesini sağlayan davranış, beceri ve duyguların tümü “sosyal yetkinlik” kavramı ile açıklanabilir. Bu bağlamda sosyal yetkinlik; kişiler arası sosyal ilişkileri, sosyal beceri ve değerleri içermektedir (Gülay, 2010).

Hawley’in (2002) tanımına göre sosyal yetkinlik; sosyal durumlardaki isteklerini, fırsatlarını algılayabilmek ve bu istek, fırsatlara esnek tepkiler verebilmeyi ve kendi ile diğerlerinin istekleri arasındaki dengeyi sağlayabilmeyi içerir (Gülay, 2010). Waters ve Sroufe (1983) ise sosyal yeterliği; “kişinin sosyal amaçlarına ulaşmak için var olan sosyal çevre içerisinde, davranışlarını, ilişkilerini yönetme becerisi” olarak tanımlamaktadırlar. Gülay’ın (2010) belirttiğine göre Howes, sosyal yeterliği;

“akranlarla ilişkilerdeki, kişisel amaçlara ulaşma ve kurulan iletişime özen gösterme becerisi” olarak tanımlamıştır.

Sosyal yetkinlik kavramı ile ilgili farklı tanımlar yapılsa da bu tanımların birtakım ortak özellikleri vardır. Bunların başında; sosyal konum, sosyal ilişkiler ve sosyal beceriler gelmektedir. Nitekim Gresham ve Reschly’inin (1981) sosyal yeterliğin unsurlarıyla ilgili hazırladıkları modele Gresham (Akt. Gresham ve Reschly, 1987) son halini vermiş ve üç unsura vurgu yapmıştır:

1. *Uyumlu Davranış:* Bireyin sosyal etkileşimler sırasında kendi istek, ihtiyaç ve amaçları ile diğer bireylerin istek, ihtiyaç ve amaçları arasındaki dengeyi kurabilmesidir.

2. *Sosyal Beceriler:* Sosyal ilişkileri başlatan, devamını sağlayan, sosyal ilişkilerde yaşanan sorunların çözümünde kolaylık sağlayan sözel ya da sözel olmayan davranışlardır.

3. *Akran Kabulü:* Akranlar tarafından sevilmedir. Sosyal yetkinliğe sahip olan çocuklar akranları tarafından sevilirler. Sosyal yetkinliği düşük düzeyde olanlar ise akranları tarafından dışlanırlar, sevilmezler.

Sosyal yetkinlik ve sosyal beceri kavramları aynı şeyler gibi düşünülse de farklı kavramlardır ancak birbirlerini karşılamaktadırlar. Öyle ki “sosyal becerileri yüksek olan bireyler sosyal yetkinliğe ulaşma konusunda bir adım öndedirler ve sosyal yetkinliğe ulaşan insanların da sosyal becerileri yeterli düzeyde gelişmiştir” denilebilir. Nitekim sosyal beceriler ile ilgili alan yazına bakıldığında, sosyal davranışların çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilmiş olduğu görülmektedir. Bu değişkenler arasında, bağlanma stili, sosyal yeterlilik (arkadaşlık becerisi ve akran ilişkileri), cinsiyet ve anne-babanın çocuklarıyla ilişkileri yer almaktadır (Kapıkıran, vd., 2006). Buradan hareketle sosyal yetkinlik ile sosyal beceri kavramları arasındaki ilişkilerin incelenmesinde fayda vardır.

2.1.1.2. Sosyal Beceri İle Sosyal Yetkinlik Arasındaki İlişki

Sosyal beceri ile sosyal yetkinlik aynı kavramlar değildir. Forman (1987), sosyal becerilerin sosyal yetkinlik diye bilinen daha geniş bir yapının bir parçası olduğunu belirtmektedir (Seven 2006, s.1). Sosyal becerilerini geliştirebilen ve kullanabilen bireylerin, sosyal yetkinliğe ulaşması ve bunun sonucunda uyumlu davranışlar

sergilemesi beklenmektedir. Sırasını bekleme, yardım etme, uzlaşma, öfkesini kontrol etme, empati kurma gibi sosyal beceriler, sosyal yetkinliğe sahip bir bireyde gözlenebilecek davranış özellikleridir.

Sosyal becerilerin öğelerine bakıldığında bireyin bazı ön becerilere sahip olması gerektiği ve bunların başında da “dil” in geldiği görülmektedir (Çorbacı Oruç, 2008, s:27). Çocuğun toplumsal gelişiminin çevresiyle etkileşimi yoluyla gerçekleştiği ve başkalarının bakış açısı ile dünyayı anlama yeteneğinin diğerleriyle sözel iletişim kurmasına bağlı olduğu düşünüldüğünde, dil gelişiminin yeterli sosyal becerilerin sergilenmesi için ne derece önem taşıdığı görülmektedir.

Sosyal yetkinlik için gerekli olan bir diğer unsur ise başkalarının duygularını anlayabilmek ve kendi duygularını ifade edebilmektir (Çorbacı-Oruç, 2008, s:28). Bir bakıma sosyal yetkinlik ve duygusal yetkinlik iç içe olarak ele alınmaktadır. Çünkü insanın çevresindeki kişilerle arkadaşlık kurması ve iletişimini sürdürebilmesi için karşısındaki bireyin duygularını anlayabiliyor olması gerekmektedir.

Bunların yanında sosyal yetkinlik kavramının; bakış açısı alma becerisi, kendini düzenleme becerisi, işbirliği yapabilme becerisi ve sosyal problem çözme becerisi gibi becerileri de içerdiği görülmektedir (Gülay, 2008).

Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişim bağlamında çocuktan beklenen davranışların hemen hepsi çocuğun sosyal yetkinliğe ulaşmasında birer basamaktır. Düşünüldüğünde; bir bebek dünyaya geldiğinde hiçbir şey öğrenmemiş durumdadır. Ancak anne-babasının ve diğer çevresinin ilgi ve şefkatini hisseder. Zamanla o da etrafındakilere tepkiler vermeye başlar. Sosyal yetkinliğin bir ön koşulu olan duygusal gelişim böylece başlamış olur. Zamanla konuşmayı öğrenen çocuk, çevresindekilerle iletişim kurar ve dünyaya başkalarının gözüyle bakmaya çalışır. Sonuç itibariyle, sosyal yetkinliğe ulaşması için kazanması gereken sosyal becerilerin başında olan dil gelişimini başlatmış olur. Bunların ardı sıra kazanacağı sosyal beceriler sayesinde toplum kurallarına uygun yeterli sosyal davranışlar gösterir ve sosyal açıdan yetkin bir birey olmaya başlar.

2.1.1.3. Sosyal Yetkinlik Okul Öncesi Dönemde Nasıl Gelişir?

Bireylerin sosyal açıdan yetkin olabilmeleri için sosyal becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Sosyal beceriler ise akran ilişkileri ile yakından ilgilidir ve karşılıklı etkileşim halindedir. Özellikle okul öncesi dönem çocukları için akran ilişkileri ile sosyal beceriler arasındaki ilişki ve etkileşim büyük önem taşımaktadır. Öyle ki; çocukların bu becerileri yaşayarak tecrübe edebilecekleri belki de en etkili ortam akranlarıyla bir arada buldukları ortamlardır.

Okul öncesi dönem; gelişimin en hızlı olduğu, kişiliğin temellerinin atıldığı, çocuğun yakın çevresinden en çok etkilendiği ve her türlü öğrenmeye açık olduğu bir dönemdir. Bu dönemde çocuk sahip olduğu merak duygusuyla birlikte yürüme ve konuşmayı da öğrenince çevresini keşfetmeye başlar. Çocuk, hayatında büyük bir yeri olan oyun sayesinde liderliği, rekabeti, gruplaşmayı; yani akranlarıyla iletişim kurmayı öğrenir. Oyun yoluyla çocuk değişik sosyal rolleri deneme, duygularını, kaygılarını dışa vurma ve başka nesnelere ya da insanlarla ilişkilerini inceleme olanağı bulmaktadır. Böylelikle oyun, olumlu sosyal davranışların öğrenilmesinde önemli etkenlerden biri sayılmaktadır (Yavuzer, 2000).

Okul öncesi eğitim kurumlarının çocuğun gelişimindeki yerini, okul öncesi öğretmenin ve uygulanan eğitim programının kalitesi belirler. Çocuğun ilk sosyal gelişimini gerçekleştirdiği aile ortamından sonra girdiği ortam okul öncesi eğitim kurumudur. Burada en çok iletişimde bulunduğu, kendine model aldığı kişi de öğretmendir (Işık, 2007).

Okul öncesi eğitim öğretmenin çocuğa yaklaşımında izlediği tutumun çocuk üzerinde büyük etkisi vardır. Bu bağlamda öğretmen; çocukların aktif olarak katılabilecekleri eğitim ortamları düzenlemeli, öğretim sürecinde yaratıcı olmalı ve çocukların bireysel farklılıklarını dikkate alarak esnek davranmalıdır. Çocukların sosyal becerileri kazanmaları dolayısıyla sosyal açıdan yetkin olabilmeleri için akranlarıyla iletişimlerinin ne derece önemli olduğunu bilmeli ve çocuklara grup içinde etkin olabilmeleri için fırsatlar vermelidir.

Akran ilişkileri ile çocuklar sosyal becerileri öğrenmek açısından birçok fırsata sahip olabilmektedirler. Özellikle sözel becerilerde (iltifat etme, teşekkür etme, özür

dileme) büyük ilerlemeler kaydetmekle birlikte, paylaşma, yardımlaşma, soru sorma, davranışlarının sonuçlarını kabullenme gibi birçok sosyal beceriyi de öğrenmektedirler (Gülay, 2004).

Yeterli sosyal becerilere sahip olmayan çocukların, akran ilişkilerinde daha sıklıkla dışlandıkları; saldırgan ya da yıkıcı davranışlar sergileyen çocukların, sosyal etkileşimler sırasında akranlarınca daha az kabul gördükleri belirlenmiştir. Sosyal yeterlilik, yaşamın ilk yıllarında sosyal deneyimlerin kalitesi ve niceliğinin yanı sıra bilişsel olgunlaşmanın da eşlik etmesiyle oluşmaktadır (Persson, 2005b).

Okul öncesi dönemde akran ilişkilerinde sosyal beceriler açısından sorun yaşayan çocukların ilköğretimde saldırgan davranışlar sergileyebildikleri bilinmektedir. Akran şiddetine maruz kalan çocukların, sosyal etkileşim, sosyal problem çözme becerilerinden yoksun oldukları, akran şiddeti ile karşılaştıklarında etkili baş etme yöntemleri kullanmadıkları belirlenmiştir (Gülay, 2010). Yapılan araştırmalar da sosyal becerilere sahip çocukların akran şiddetine daha az maruz kaldıklarını ve akranlarına daha az şiddet uyguladıklarını göstermektedir (Ladd ve Troop-Gordon, 2003, Dereli, 2008, Günindi, 2008).

Çocuğun yaş ve gelişim döneminin bir özelliği olarak ortaya çıkabilen istenmeyen davranışların kalıcı hale gelmemesi ve kritik dönem olan okulöncesi dönemde çözümlenmesi, ileride ruhsal açıdan sağlıklı bir birey olabilmesi için önemlidir (Şehirli, 2007). Son yıllarda yapılan araştırmalar yaşamın ilk altı yılı boyunca sosyal yetkinlik becerileri geliştirilemeyen çocukların duygusal ve davranışsal açıdan problem sergileme ve yetişkinlikte de sosyal açıdan uyumsuz bir birey olma ihtimalinin yüksek olduğunu göstermiştir (Ladd, 2000).

Davranışsal problemler genel olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar; saldırganlık, dürtüsellik, hiperaktivite gibi davranışları içeren *dışsallaştırma davranış problemleri* ve utanma, sosyal çekingenlik, içe kapanıklık ve endişelilik gibi davranışları içeren *içselleştirme davranış problemleridir* (Stacks & Goff, 2006, akt. D. Saltalı ve Arslan, 2012). Dışsallaştırma davranış sorunları erken çocukluk dönemlerinden itibaren önlem alınarak gerekli destek sağlanmadığında çocuğun şiddet eğilimli ve psikolojik problemlili bir yetişkin olmasına neden olacaktır (Owens ve Shaw, 2003). İçselleştirme davranış sorunlarının erken tanımlanamaması ve önlem

alınamaması depresyon gibi ruhsal sorunlara ve bireyin kendini toplumdan izole etmesine yol açabilmektedir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte içe kapanıklık olumsuz benlik algısı ve sosyal beceri eksikliği gibi problem durumları oluşturarak psikolojik hastalıklara neden olabilmektedir (Merrel, 1995; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009).

Okul öncesi dönemin insan hayatındaki önemi artık tartışma konusu bile değildir. Yapılan araştırmalar, yetişkinlik hayatındaki davranışların temelini okul öncesi dönemdeki yaşantılardan kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Poyraz, 2007). Kişinin hayatı boyunca farklı sosyal ortamlara gireceği düşünüldüğünde, bu ortamların gerektirdiği gibi davranabilmesi için sosyal becerilerinin gelişmiş olması gerektiği yadsınamaz bir gerçektir. Buradan yola çıkılarak, çocuğun ilk sosyal ortamı olan ailede anne ve babaya, aileden sonra girdiği okul yaşantısında da öğretmene büyük görevler düşmektedir. Yetişkinler, hem kendi davranışlarıyla çocuğa örnek olmalı hem de onun kendi davranışları yoluyla doğruyu ve yanlış ayırt edebilmesine fırsat vermelidirler. Çocuğu olur olmaz her konuda engelleyerek saldırgan davranışlar sergilemesine; çocuktan yapabileceğinden fazlasını bekleyerek kaygı yaşamasına ve çocukta gözlemledikleri duygusal ve davranışsal sorunları görmezden gelerek yetişkinlikte uyumsuz bir birey olmasına neden olmamalıdır.

2.1.1.4. Sosyal Yetkinliğin Gelişimini Etkileyen Faktörler

2.1.1.4.1. Anne-Baba Ebeveyn Özyeterliği Algısı

Çocukların sosyalleşmesinde en çok etkisi olan kurum ailedir. Aile ortamında anne-baba tutumları, değerleri, zevkleri çocuğun gelişimini etkiler (Olçay, 2008). Aile çocuğun sosyal-duygusal gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Nitekim anne-babanın çocuk üzerindeki etkisi daha çocuk dünyaya gelmeden başlar. Anne-babanın bebeğin dünyaya gelmesinde istekli ya da isteksiz oluşu, ebeveynliğe hazır olup olmamaları, bebekten beklentileri gibi durumlar bebeğin sosyalleşme sürecini etkiler (Işık, 2007).

Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren başta anne-baba olmak üzere en yakınında bulunan kişileri (kardeş, büyükanne, büyükbaba vb.) örnek alır ve taklit eder. Görgü kurallarını, sevgi, saygı, paylaşma gibi olumlu sosyal davranışları aile içinde bulunduğu ilk yıllarda kazanarak sosyal açıdan yetkin olma yolunda ilerler. Bu derece önemli bir kurum olan ailenin çocuk üzerinde olumlu etkiler bırakabilmesi için anne ve babaların

ebeveynliğe ilişkin algılarının da olumlu olması gerekmektedir. Zira ebeveyn özyeterlik algısına sahip olmayan bireylerin ebeveynlik görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmeleri beklenemez. Bandura da (1997), yeterlik inançlarının ebeveynlik uygulamalarının önemli temellerinden biri olduğunu belirtmektedir.

Ebeveynliğe ilişkin algıları olumlu olmayan anne-baba, çocuğu ile sağlıklı duygusal iletişim kuramaz. Bu durum, çocuğun duygusal gelişiminin yanında sosyal gelişimini de olumsuz yönde etkiler ve sosyal açıdan yetkin olmasını engeller. Duygusal etkileşimin yetersiz olduğu ortamda büyüyen çocuk, başkaları ile olumlu ilişkiler kuramaz. Bunun sonucunda, sosyal gelişimde gecikme ve saldırganlık gibi olumsuz davranışlar görülebilir. Çocuğun içe dönük, çekingen, güvensiz, bencil bir kişilik özelliği geliştirmesine neden olabilir (Akt. Çağdaş ve Seçer, 2002: 59).

Yapılan araştırmalarda da, ebeveyn özyeterliği ile çocukların gelişimsel özellikleri arasındaki ilişkilerin belirgin olduğu bulunmuştur (Anthony, 2005; Jackson ve Scheines, 2005). Buradan yola çıkarak, ebeveyn özyeterlik algısının yüksek olması, anne-babaların çocuk yetiştirmede ortak ve doğru tutum sergilemelerini sağlarken eşler arası çatışmanın da en az düzeyde yaşanmasına destek olur diyebiliriz. Böylece anne-babanın çocuk eğitiminde yaşayacakları görüş ayrılıklarının, tutarsız davranışların ve çatışmaların çocuğun sosyal davranışları üzerindeki olumsuz etkileri de ortadan kalkmış olur. Çocuk nerede, nasıl davranması gerektiğini bilir, kazandığı sosyal beceriler sayesinde sosyal yetkinliğe ulaşır ve toplum kurallarına uygun davranışlar geliştirir.

Sonuç olarak, eşlerin, çocuk sahibi olma konusunda ortak karar vermeleri ve her ikisinin de ebeveynliğe hazırbulunuşluklarının yeterli düzeyde olması gerektiğini söyleyebiliriz. Böylece, ebeveynliğe ilişkin olumlu tavırlar sergileyecek, çocuğa karşı ilgili olacak ve onun ihtiyaçlarını karşılayabileceklerdir. Aksine ebeveyn özyeterlik algısı düşük olan bireylerin, çocuklarına karşı ilgi ve sevgi göstermede sıkıntı yaşayabilecekleri, ebeveynlikten gerekli doyumunu sağlayamadıkları için de hem kendi sosyal hayatlarını hem de çocuğun sosyal deneyimlerini olumsuz etkileyecekleri söylenebilir.

2.1.1.4.2. Kardeş İlişkileri

Kardeşler arası ilişkiler ve etkileşimler çok yönlüdür ve ileriki sosyal ilişkiler için zemin hazırlar. Okul öncesi dönemde çocuk bir kardeşi olduğunda bazı çatışmalar

ve davranışsal değişimler yaşayabilmektedir. Bu durumda anne-babanın yeni doğan bebeğe karşı olan tavırlarının büyük etkisi vardır. Annenin, büyük çocuğunu bebekle ilgilenme konusunda teşvik etmesi ve bebeğe bir “bebek”ten çok bir “kişi” ya da “birey”miş gibi davranması, büyük çocuğun yeni doğan kardeşine karşı daha ilgili ve şefkatli bir tavır takınmasını sağlar (Akt. Işık, 2007, s. 11).

Kardeş ilişkileri duygusal anlamda çelişkili olarak tanımlanabilir. Öyle ki kardeşler zaman zaman çatışma yaşasalar da içten ve sıcak ilişkiler içinde de olabilirler. Kardeşler özellikle ilk çocuklukta, çocukların yaşamında önemli ve tutarlı sosyalleşme araçlarıdır (Deckard ve diğerleri, 2002). Kardeşler birbirlerini taklit ederek yeni sosyal davranışlar öğrenirler ve sosyal yetkinliğe ulaşırlar. Yapılan bir boylamsal çalışmada, büyük çocuğun bir yaşına gelene kadar, küçük kardeşi taklit ettiği, bir yaşından sonra da küçük kardeşin büyük kardeşi taklit ettiği görülmüştür (Bee, 2000; Akt. Işık, 2007, s. 11).

Kardeşlerle kurulan ilişkiler, ailenin diğer fertleri ile ve arkadaşlar ile kurulacak ilişkiler içinde birer deneyimdir. Nitekim kardeşler yeri geldiğinde birbirlerine sırlarını anlatırlar, yeri geldiğinde de birbirlerinin kusurlarını örterler. Başarıyı da işlenen suçu da paylaşırlar. Zaman zaman birbirlerine arkadaş olurlar, bazen de küçük-büyük fark etmez birbirlerine ağabeylik, ablalık yaparlar. Dolayısıyla kardeşleriyle olan etkileşimleri, çocukların olumlu sosyal davranışlar kazanmalarına büyük katkıda bulunur. Bu bağlamda ebeveynlere birden fazla çocuk sahibi olmaları ve çocuklarına kardeş ilişkileri konusunda rehber olmaları önerilebilir.

2.1.1.4.3. Akranlar ve Arkadaşlık İlişkileri

Çocuğun sosyal yönden uyumu için arkadaş edinmesi ve arkadaş gruplarına girmesi gerekir. Arkadaşlık çocuklara beceri kazanma ve yeni davranışlar öğrenme konusunda ortamlar sağlar, duygusal ve bilişsel yönden destekler, sorumluluk almayı, kendi haklarını korumayı ve başkalarına karşı saygılı olmayı öğretir. Böylelikle çocuk toplumsal yaşamın kurallarına uygun davranışlar sergiler.

Akran grupları çocukların güven duygularını artırır, çekingenliği azaltır. Böylece çocuklar sosyal ortamlara uyum sağlamada sıkıntı yaşamazlar. Arkadaşları olan çocuklar olmayanlara göre, sosyal olarak daha yetkindir (Işık, 2007). Bebeklikten itibaren akranlarıyla zaman geçiren, çeşitli etkileşimlerde bulunan çocuklar, altı yaşına

geldiklerinde, sosyal becerilerinin de gelişmesiyle birlikte sosyal ilişkilerin nasıl kurulduğunu öğrenmiş olurlar. Ancak bu döneme kadar akranları ile herhangi bir etkileşimde bulunmamış çocukların yeterli sosyal beceri gösterme konusunda sıkıntı yaşayacakları da bir gerçektir.

Sosyal becerilerdeki yetersizliğin sonuçları üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Boivin ve diğerlerinin (1995) yaptıkları çalışmada çocuklardaki depresif ruh hali ve yalnızlığın olumsuz akran ilişkileri ile ilişkili olabildiği sonucuna varmışlardır. Bunun gibi araştırmalar düşük sosyal becerilerin çocuklukta yaşanan zorluklar ve ileri yaşlarda yaşanabilecek uyumsuzluklarla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Akran ilişkileri zayıf ve yetersiz olan çocuklar psikolojik, davranışsal ve sosyal alanlarda yaşamlarının sonraki döneminde rahatsızlık yaşama eğilimindedirler. Bunlar arasında okul başarısızlığı, şiddet, psikopatoloji ve suça eğilim sayılabilir (Çetin ve diğerleri, 2003).

Sonuç olarak, çocuğun yetişkinlik hayatında yaşayabileceği birçok sorunun çözümü ya da sorunları en aza indirmenin yolu, çocukluk döneminde anne-babaların ve öğretmenlerin elindedir. Şöyle ki, çocuğun sosyal gelişimi, yani sosyal beceri sahibi olarak yetkin bir birey olabilmesi için akran ilişkilerinin önemini kavramaları gerekmektedir. Bu bağlamda ebeveynler okul öncesi eğitiminin çocuklara akranları ile etkileşimde bulunabilecekleri farklı ortamlar sunduğunu kabul etmeli ve çocuğun bir okul öncesi eğitim kurumuna devamını sağlamalıdır. Öğretmenler de mesleki açıdan kendilerini geliştirmeli ve çocukların akranları ile etkileşimde bulunabilecekler eğitim ortamlarını ve öğrenme fırsatlarını onlara sunmalıdır.

2.1.1.4.4. Okul ve Öğretmenler

Çocuğun aileden sonra girdiği ilk sosyal ortam okuldur. Eğitim ortamı, çocuğun ailede gelişen benlik kavramı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Okulda benlik kavramı, öğretmenin çocuğa ilişkin düşüncelerinin çocuk tarafından algılanışına bağlı olarak biçimlenmektedir (Işık, 2007). Çocuk okulda öğretmenini örnek alır, onu taklit eder. Dolayısıyla öğretmenlerin olumlu sosyal davranışları teşvik etmesi ve çocukları bu davranışlara yönlendirmesi gerekmektedir. Böylece çocuklarda sosyal etkileşim artar ve uyumsuz sosyal davranışlar azalır. Öğretmenin sosyal davranışlarıyla model olması, çocukların bu davranışları göstermedeki isteklerini artırmaktadır. Okul öncesi dönemde

çocuk, sözle anlatılardan çok gözlemleri ile öğrendiği için, bu dönemin eğitiminde yetişkinin örnek olması çok önemlidir (Terzi, 2009).

Barge ve Melhuish (1995), Norveç'te dört-altı yaş çocukları arasında yaptıkları çalışmada, okul öncesi öğretmeninden yüksek nitelikli bir eğitim alan çocukların sosyal gelişimlerinin iyileştiği; Anderson (1989) da İsveç de yaptığı çalışmada iyi nitelikli bir okul öncesi eğitiminin çocukların sosyal gelişimine katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır (Akt. Işık, 2007, s.16).

Howes (2000) yaptığı boylamsal çalışmada, çocukların akranlarıyla kurdukları sosyal yeterliliğin okul öncesi sınıfın sosyal-duygusal ortamı, çocuk ve öğretmen ilişkilerinin niteliğiyle bağlantılı olduğu sonucuna varmıştır. Çocuklar, ılımlı ve güvenli öğretmen-çocuk ilişkisine sahip olduklarında, akran ilişkileri dahil tüm sosyal ilişkileri için öğretmenlerinden kaynak olarak yararlanmaktadırlar.

Öğretmenlerden beklenen en önemli görev, okulda ve sınıfta öğrencinin ruh sağlığını koruyucu ve geliştirici bir ortam yaratmasıdır (Kuzgun, 1992; Akt. Terzi, 2009, s. 32). Okul öncesi öğretmenleri çocuklar tarafından koşulsuz sevmekte ve örnek alınmaktadır. Bu durumda öğretmen, çocuklara iyi bir örnek, etkili bir rehber olmak durumundadır. Nitekim çocukların sosyal gelişimlerinde okul yaşantılarının etkisi büyüktür.

2.1.1.4.5. Beklentiler

Çocuk yardımlaşma, paylaşma, işbirliği vb. topluma yararlı davranışları; çevresindeki kişileri ve arkadaşlarını gözleyerek öğrenir (Olçay, 2008). Çevre çocuktan bu davranışları göstermesini bekler ve çocuk beklentileri karşılayamadığında çevrenin olumsuz tepkisini alır. Böylece çocuk hatalı davranışlarının farkına varır ancak bu tepkilerden de olumsuz yönde etkilenir. Ekşi (1990), çocukların bir şeyi deneme, kendiliğinden bir şey yapma eğilimini sürekli bastırma; gereksiz yere korkutma ve ayıplama gibi olumsuz davranışlara maruz kaldığında, başkalarına karşı bağımlı, utangaç, kuşkulu, kuruntulu, kararsız ya da içten pazarlıklı, inatçı ve saldırgan kişilikler geliştirebileceklerini belirtmektedir (Akt. Terzi, 2009, s. 31). Olçay'ın (2008, s. 16) bildirdiğine göre çocuk kendisinden beklenenleri benimseyip gerçekleştirmeye çalıştığı için çevredeki insanların çocuktan beklentileri önemlidir (Akt. Çağdaş ve Seçer, 2002, s. 46).

Yukarıdaki bilgilere dayanarak, çocuktan yapabileceğinden fazlasını beklemek, çocuğun kaygı yaşamasına neden olur diyebiliriz. Bunun sonucunda çocuk içine kapanır ya da saldırgan davranışlar sergiler. Dolayısıyla sosyal ortamlara girmesi, akranları tarafından kabul görmesi ve gerekli sosyal becerileri kazanması güçleşir. Çocuğun sosyal yetkinliğe ulaşabilmesi için yetişkinler tarafından desteklenmesi ve daima yapabileceği kadarının beklenmesi gerekmektedir.

2.1.1.4.6. Kitle İletişim Araçları

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte çocukların kitle iletişim araçlarına olan bağlılığı artmaktadır. Kitle iletişim araçları çocukla doğrudan bireysel bir etkileşim içinde olmakla birlikte, toplumsallaştırıcı etkileri kendine özgüdür. Kitle iletişim araçları çocuğu cezalandırmaz, ödüllendirmez, ona özel ilgi göstermez. Ancak onun hislerine, isteklerine cevap verir. Çocuk gördüğü ve duyduğu şeyleri kendi hayatına uyarlar. Çocuğun hayatına giren bu durumlar doğrudan ya da dolaylı olarak toplumsallaşmasını etkiler (Işık, 2007).

Bazı araştırmacılar; televizyonun, çocukları oyundan alıkoyduğunu belirtmektedir. Çocukların televizyon yüzünden, kaslarını geliştirmek için egzersiz yapma ya da yaratıcı bir şekilde arkadaşlarıyla oynama fırsatını kaçırdığını ifade etmektedir. Ayrıca uzun süreli televizyon izlemenin çocukları sosyal olmayan pasif bireyler haline getirdiğini savunmaktadır (Harris, 1986).

Özetle, ebeveynler zaman zaman işlerini yapabilmek için televizyonu bir oyalanma aracı olarak görmekte ve programın niteliğine bakmaksızın çocuklarını televizyon karşısına oturtmaktadırlar. Zaten televizyonun renkli dünyasından son derece etkilenen çocuklar onda gördükleri iyi kötü her şeyi örnek almakta ve hayatlarına uyarlamaktadırlar. İlgi duydukları şeye ihtiyaç duymaya başlamakta ve televizyon bağımlısı bireyler haline gelmektedirler. Bu durum çocuğun ailesiyle, kardeşleriyle, akranlarıyla ve diğer çevresiyle geçireceği vakitten yani sosyal hayatından çalmaktadır. Ebeveynlerin bu konuda gereken özeni göstermeleri ve çocuklarının sosyal gelişimleri için gerekli çevreyi onlara sağlamaları gerekmektedir.

2.1.2. Saldırganlık

Yıldırım'ın (2008, s.11) bildirdiğine göre Boxer ve Tisak (2005) saldırganlığı; “diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ya da rahatsız edici davranışlar” olarak tanımlamışlardır.

Saldırganlık doğrudan gözlemlenemeyen bir iç durumdur. İnsanların çok kızdığı, birilerini incitmek istediği anlar olmakta fakat bu duygular her zaman davranışa dönüştürülememektedir. Genellikle amaçlara ulaşma engellendiğinde ya da işler beklenilenden yavaş olduğunda eylemde bulunmaktadır (Yıldırım, 2008).

Saldırganlık, sosyal davranışların güçlü bir tayin edicisidir. Saldırgan çocuk, ruhsal sorunları nedeniyle, yaşlıları ve genel olarak çevresiyle uyumlu ilişkiler kuramayan çocuktur. Bireyin eşya veya insana gösterdiği hiddet duygusunun ifadesidir. İki boyutu vardır. Hiddet ya da kızgınlık açıkça gözlenebilir, vurma, öldürme, yaralama, fırlatma, küfretme gibi davranışları içerir. İkinci olarak hiddet eğilimi hareketin arkasında gizlidir. Saldırgan çocuk aşırı derecede geçimsiz, gergin ve kavgacıdır. Çevrenin koymuş olduğu kurallara uymak istemez ve sık sık çığır. Büyüklerine karşı gelir. Bu nedenle akranları ve çevresindeki kişilerle olumlu sosyal ilişkiler kuramaz (Akt. Olcay, 2008, s.18).

Kronik hale gelebilecek saldırgan-yıkıcı davranışlar okul öncesi dönemde başlayabilmekte ve yaşam boyu sürebilecek problemlere sebep olmaktadır (Gülay, 2008, s.65). Bu bağlamda çocuğun saldırgan davranışlarının nedenleri ve hangi durumlarda ortaya çıktığı ebeveynler tarafından gözlemlenmeli ve gereken önlemler alınmalıdır. Aksi takdirde çocuk yetişkinlik hayatında da saldırgan davranışlar sergilemeye devam edecek ve uyumsuz bir birey olarak toplumda dışlanacak, sosyal ortamlarda kabul görmeyecektir yorumunu yapabiliriz.

2.1.2.1. Saldırganlığın Gelişimi

Freud saldırganlığı, ölüm içgüdüsünün enerji boşalımı olarak ele almaktadır. Bandura (1997), insanların saldırgan davranışlarını geçmiş yaşantılarından gözlem yoluyla ve taklit ederek öğrendiklerini öne sürmektedir. Örneğin; Bandura'ya göre engellenme doğuştan gelen faktörler sebebiyle saldırganlığa yol açmamaktadır. Eğer insan saldırgan davranmanın mükâfatlandırıcı olduğunu öğrenmişse engellenme

karşısında saldırgan davranmaktadır. Çok iyi bilinen deneyinde Bandura anaokulu çocuklarının belli bir oyuncuğa çok kötü şiddet dolu hareketlerle davranan bir modelin filmini seyrettikten sonra bu oyuncuğa daha da saldırgan davrandıklarını göstermiştir. Eğer filmin sonunda model bu davranışı sebebiyle ödüllendirilmişse çocukların saldırgan davranışları güçlenmiştir (Akt. Arkonaç, 2003, s. 283).

Bir üç yaş arasında çocuklarda doğal olarak kabul edilen bir saldırganlık dönemi vardır. Çocuk çevresiyle olan iletişimini bu yolla kurmaktadır, isteklerini diğer çocuklara saldırarak bildirmektedir. Ancak çocuk büyüdükçe “id” in denetimi altına girerek “süper ego”su gelişmektedir ve saldırganlık duyguları denetlenmektedir (Yıldırım, 2008).

Saldırganlığın gelişimi incelendiğinde, okul öncesi dönemde fiziksel saldırganlığın yaygın olduğu görülmektedir. Küçük çocuklar dil gelişimlerine bağlı olarak, öncelikle fiziksel şiddete daha sık başvururlardır. Bu dönemdeki saldırganlık; istenilen amaca ulaşmada karşılaşılan engellemeler (sevilen bir oyuncuğun ya da nesnenin başkaları tarafından kullanılması gibi) sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kronik hale gelebilecek saldırgan-yıkıcı davranışlar okul öncesi dönemde başlayabilmekte ve yaşam boyu sürebilecek problemlere sebep olmaktadır (Mc Fadyen ve diğerleri, 1996, Akt. Gülay, 2008).

Saldırganlığın okul öncesi dönemde kısa süreli ve uzun süreli etkileri bulunmaktadır. Kısa süreli etkileri; akranlar tarafından reddedilme, sevilme, akademik başarısızlık, depresyon, kaygı, çekingenlik, problem çözme becerisindeki yetersizlikler, dikkat eksikliği, öz kontrol yetersizliği, uyum problemleridir. Saldırganlığın uzun süreli etkilerine bakıldığında, depresyon, yalnızlık, akranlar tarafından reddedilme, olumsuz benlik algısı (suç işleme, ilaç kullanımı, okulu bırakma), akademik başarısızlık, kaygı görülmektedir (Gülay, 2008).

Okul öncesi dönemde belli bir yaşta saldırganlık çocuktan beklenen bir davranış olarak görülse de nedenleri araştırılıp gereken önlemler alınmazsa saldırganlığın kısa süreli ve uzun süreli etkileri çocuğun sosyal hayatına, arkadaşlık ilişkilerine, okul yaşantısına vb. durumlara zarar verecektir. Buradan hareketle saldırganlığı etkileyen faktörler incelenerek çocuğun bu dönemi sağlıklı bir şekilde atlatabilmesi için gereken özen gösterilmelidir.

2.1.2.2. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Yıldız (2004) saldırganlığın ortaya çıkmasını etkileyen faktörleri kişilik, zekâ ve yakın çevre (aile, okul, akran grubu, ekonomik ve kültürel çevre) özellikleri olarak sıralamaktadır.

- ✓ *Kişilik özellikleri*, saldırganlığa ilişkin kişisel yatkınlık, anti-sosyal kişilik özelliği sergilemek, şizofreni, psikopati, paranoid bozukluklar vb. sahip olmak,
- ✓ *Zekâ düzeyinin* sınırda veya alt düzeyde olması durumunda, algı, idrak, muhakeme bozukluklarının görülmesi,
- ✓ *Yakın çevre, aile, okul, akran grubu, ekonomik ve kültürel çevre özelliklerinin* elverişsiz olması, olumsuz öğrenme deneyimlerine sahip olunması, yetersiz iletişim ve etkileşim ortamında bulunulması önemli risk faktörleri olarak düşünülebilir.

Gülay'ın (2008) belirttiğine göre saldırganlığı açıklayan yaklaşımlara bakıldığında üç yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir:

1. *Öfke Teorisi*: Teoriye göre saldırganlık öfkeden kaynaklanmaktadır. Saldırganlık yöneldiği kişi ya da duruma karşı gösterilen düşmanca, öfke dolu tepkidir. Algılanan bir tehdit, öfke ve saldırgan tepki ile karşılık bulmaktadır.

2. *Sosyal Öğrenme Teorisi*: Bandura'nın sosyal öğrenme teorisine göre saldırganlık öğrenilmiş bir davranıştır. Saldırganlığın öğrenilmesinde bir modelin (anne-baba, kardeşler, akran, öğretmen vb.) saldırgan davranışlarının örnek alınması söz konusudur.

3. *Sosyal Bilgi Süreci Modeli*: Model Dodge tarafından 1986' da geliştirilmiştir. Modele göre sosyal mesajların yorumlanmasındaki bilişsel süreler, o mesaja verilebilecek tepkiyi etkileyebilmektedir. Modele göre saldırgan olan ve olmayan çocuklar sosyal mesajları farklı şekillerde algılamaktadırlar. Şöyle ki saldırgan çocuklar, akranlarının davranışlarını kendilerine yöneltilmiş bir tehdit olarak algılamakta ve tehdiye karşılık saldırgan davranışlarla tepki vermektedirler.

Saldırgan davranışlarla ilişkili faktörler incelendiğinde, çeşitli değişkenlerin etkili olduğu görülmektedir. Bu faktörlerden ilki, anne- baba- çocuk arasındaki

iletişimdir. Anne- baba- çocuk arasında yakın ilişkiler kurulduğunda, bu çocukların akranlarıyla sosyal ilişkiler kurmada başarılı oldukları, daha az saldırgan oldukları belirlenmiştir (Marcus ve Kramer, 2001, Akt. Gülay, 2008). Yapılan araştırmalar ile anne sıcaklığı ve desteğinden yoksunluğun, saldırganlığın ve şiddet içeren ebeveyn davranışlarının saldırganlığı arttırabildiği; düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve dil gelişimi yetersiz olan çocukların saldırganlık açısından risk altında oldukları belirlenmiştir (Papalia, vd., 2003; Bonica, vd., 2003; Akt. Gülay, 2008, s.64).

Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki aile ortamı; çocuğun sıcak ilişkiler kurduğu, sorunlarını çözebildiği, isteklerini dile getirebildiği ve gerektiğinde kabullenmeyi öğrenebildiği sağlıklı bir sosyal ortam olmalıdır. Bunun için anne-babaların çocuk gelişimi hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları ve çocuğun beklentilerini karşılayabilmeleri gerekmektedir. Böylece çocuğun saldırgan davranışlar sergilemesine neden olacak etkenlere olabildiğince az izin verilmiş olacaktır.

2.1.2.3. Saldırganlığın Çeşitleri

Gülay (2008), saldırganlığın tiplerine bakıldığında farklı kriterlere göre sınıflandırmalar sonucunda çeşitliliğin söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Saldırganlık, gerçekleştirilme biçimine bağlı olarak ikiye ayrılmaktadır:

- *Doğrudan Saldırganlık:* Doğrudan saldırganlık fiziksel olarak zarar vermeyi (vurma, itme, tekmeleme vb.) ve doğrudan sözel şiddeti (tartışma, hakaret etme, tehdit etme vb.) içermektedir. Yüz yüze gerçekleşmektedir (Gülay, 2008).
- *Dolaylı Saldırganlık:* Hedef alınan kişinin yakın ilişkilerini ve psikolojisini zedelemeye sonuçlanan saldırganlık tipidir. Yakın ilişkileri zedelemek, hedef alınan kişi hakkında dedikodu yapma, gruptan dışlama, kişiyi diğer kişilere kötüleme, diğer kişileri hedef alınan kişiye karşı kışkırtma, kişinin sırlarını başkalarına anlatma gibi davranışlarla gerçekleştirilmektedir (Gülay, 2008).

Dolaylı saldırganlıkla benzer yönleri olan *ilişkisel ve sosyal saldırganlık tipleri* de bulunmaktadır. Bazı durumlarda üç saldırganlık tipi (dolaylı, ilişkisel, sosyal) bir arada bulunabilmektedir. Bu saldırganlık tiplerinin ortak noktası, hedef alınan kişinin sosyal statüsüne, ilişkilerine zarar verme, psikolojik baskı uygulamadır. Dolaylı saldırganlıkta, saldırganın kimliği genelde belli değildir. Kişisel ilişkilere zarar verecek

davranışlar açık biçimde sergilenmez. İlişkisel saldırganlıkta ise dolaylı saldırganlığa göre daha açık biçimde gerçekleştirilir. Tehdit ön plandadır. Sosyal saldırganlık ise hem dolaylı hem doğrudan gerçekleştirilebilmektedir. Kişinin doğrudan özgüvenine, sosyal statüsüne yönelmiş, sözel reddetme, olumsuz yüz ifadeleri ya da beden hareketlerini içeren hakaretlerdir. İlişkisel ve dolaylı saldırganlığın tüm öğelerini taşımasının yanı sıra zarar verici sözel olamayan davranışları da kapsamaktadır (Gülay, 2008).

Saldırgan davranış saldırganlığın amacına göre ikiye ayrılmaktadır:

- *Araç olarak saldırganlık*: Bir amaca ulaşmak için ya da kişisel bir çıkar için saldırganlığı aracı olarak kullanmaktır. Örnek olarak, bir oyuncakçı almak için diğer çocuğu tehdit etmek ya da o çocuğa vurmaya vurulabilir.
- *Düşmanca saldırganlık*: Bir kişiye yöneltilmiş açık saldırganlıktır. Zorbalığı ifade etmektedir.

Saldırgan davranışın altında yatan sebeplere göre saldırganlık ikiye ayrılmaktadır:

- *Tepkisel saldırganlık*: Saldırganlığın en yaygın biçimi olmakla birlikte, bir tehdide, kışkırtmaya karşılık kendini savunma amaçlı gerçekleştirilen saldırganlıktır. Tepkisel saldırganlık savunmacı, öfke dolu, baskıcı, duygusaldır. Tepkisel saldırganlar sıcakkanlı olarak nitelendirilirler. Tepkisel saldırganlık, kaygı, dikkatsizlik gibi kişilik özellikleriyle ilişkili bulunmuştur. Tepkisel saldırganlıkta, bilişsel ve sosyal- bilişsel yapılarda problem olduğu belirlenmiştir. Tepkisel saldırgan olan çocukların problem çözme stratejilerinde de yetersizlik belirlenmiştir
- *Amaca yönelik saldırganlık*: Kışkırtıcı amaçları olan, bir amaca ulaşmak için yapılan bilinçli, istekli, soğukkanlı, organize olmuş, zorbalık, baskı içerebilen, sert davranışlardır. Amaca yönelik saldırganlık gerçekleştiren çocuklar, soğukkanlı, korkusuz, mizah gücüne, liderlik özelliklerine sahip olarak nitelendirilirler. Sosyal öğrenme modeline göre amaca yönelik saldırganlık, deneyimler, model olarak benimsenen kişilerin örnek alınmasıyla öğrenilmektedir. Çocuk anlaşmazlığı çözmek, istediğini elde etmek adına saldırganlığı model almaktadır (Gülay, 2008).

Saldırganlık, çocukların arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkilerine zarar vermektedir. Çünkü saldırgan çocuklar arkadaşlarıyla sürekli çekişme içine girerler. Arkadaşlık

ilişkinini hep kendi çıkarlarına kullanma çabasındadırlar. Dolayısıyla arkadaşları tarafından kabul görmez ve dışlanırlar, dışlandıkça da daha hırçın davranmaya başlarlar. Çocuğun saldırgan davranışlarını önlemek için, çocuğa karşı uygulanan engeller ortadan kaldırılmalıdır.

Bu çalışmada gerçekleştirilme biçimine göre “doğrudan saldırganlık”; amacına göre “araç olarak saldırganlık” ve altında yatan sebeplere göre “tepkisel saldırganlık” ele alınmıştır. Bu konuda ebeveynlere ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Evde anne-babalar, okulda ise öğretmenler çocuğun saldırgan davranışlarını gözlemlemeli, hangi durumlarda ortaya çıktığını tespit etmeli ve gerekirse işbirliği içerisinde çözüm yolları aramalıdırlar.

2.1.3. Kaygı

Kaygı (anksiyete, bunalıtı); nedeni belli olmayan bir sıkıntı, endişe duygusu olarak tanımlanabilir (Öğüt, 2000).

Kaygı ile ilgili çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Öğüt’ün (2000) bildirdiğine göre, Canon (1942) kaygıyı, “dengeleşimi bozacak tehlikelere karşı bir tepki ya da bozulan dengeleşimi yeniden düzenleme çabalarının başarısızlığa uğraması sonucu ortaya çıkan bir durum” olarak yorumlamaktadır. Morgan’a (1989) göre kaygı, “nesnesi olmayan yersiz korku”dur. Cloninger (1988) ise kaygıyı, “tehlike ile baş etmek için uyum sağlayıcı bir mekanizma, temel bir insan duygusu ve çok yönlü bir duygu durumudur” diye yorumlamaktadır. Bu duygu durumu bilişsel öğeleri, öznel duyguları, fizyolojik belirtileri ve davranışları içerir.

2.1.3.1. Kaygının Gelişimi

İnsanoğlu yaşamının her anında birtakım biyolojik ve ruhsal ihtiyaçlar hisseder. Ancak bu dürtülerini istediği her an, istediği şekilde doyuramaz. Çocukluk döneminde insan davranışları üzerinde haz ilkesi egemenken, zamanla bunun yerini gerçeklik ilkesi alır, fakat gereksinim dürtüleri yok olmaz. Bir başka deyişle bir yanda, amacı doyum olan dürtüler ve bunların doyum araması, öbür yanda dürtülerin çevresel koşullara uygun biçimde doyumunu sağlamaya çalışan güçler ve gerçeklere uyma zorunluluğu vardır. Kişiliğin bu iki dizgesine “alt benlik” ve “benlik” denir. Bir üçüncü dizge olan “üst benlik” de çocukluktan beri kişilikte yer alan toplum yasakları, yargıları ve ahlak

değerleridir. Kaygıya neden olan ruhsal çatışma, bu iki dizge arasındaki bağdaşmazlıktır (Öğüt, 2000).

Kaygının gelişimi, genetik ve biyolojik eğilimlerden, önceki öğrenme ve deneyimlerden, içinde bulunulan ortama ilişkin durumsal ipuçlarından kişinin bilişlerinden etkilenir (Kloninger, 1988; Akt. Öğüt, 2000).

Özetleyecek olursak; çevredeki insanlar çocuktan birtakım beklenti içerisindedirler. Çocuğun belli başlı davranış kalıplarına uymasını, toplumun gerektirdiği şekilde hareket etmesini isterler. Oysa çocuk, yaşı gereği birçok konuya ilgi duyar, yeni şeyler öğrenmek ister, isteklerini karşılamak için arayışlara girer. Dolayısıyla toplumun gerektirdiği kurallara uyamayabilir. Bunun sonucunda çevreden tepki alır ve çocuk kaygı yaşamaya başlar. Çocuğun kaygı yaşamaması için başta anne-baba olmak üzerinde çevresindeki diğer yetişkinler, çocuktan yapabileceğinden fazlasını beklememeli ve ona zaman zaman hata yapma fırsatı vermelidirler.

2.1.3.2. Kaygının Nedenleri

Öğüt (2000) kaygının nedenlerini şu şekilde sıralamıştır;

1. *Desteğin Çekilmesi:* Alışlagelmiş çevrenin ortadan kalktığı durumlarda insanlar kaygı duyarlar.
2. *Olumsuz Bir Sonucu Beklemek:* Olumsuz durumların ortaya çıkacağı durumlarda kaygı duyarız.
3. *İç Çelişki:* İnandığımız ve önem verdiğimiz bir fikirle, yaptığımız davranış arasında bir çelişki ortaya çıktığı zaman kaygı türünden bir gerginlik duyarız.
4. *Belirsizlik:* Gelecekte ne olacağını bilmemek insanlar için en belli başlı kaygı nedenlerinden biridir.

Öğüt (2000)'ün bildirdiğine göre; günlük yaşamda karşılaşılan kaygı, altı temel grup içinde toplanmaktadır:

1. Alışılmış bir durum, çevre, nesne, kişi ya da engelle karşılaşıldığında kaygı duyulur.
2. Belirli bir nesnenin yarattığı korku sonucu kaygı duyulur.
3. Belirli bir nesne olmaksızın nesneyi tasarlamak kaygı yaratmaktadır.

4. Zorlu düşünce korkular kaygıya neden olmaktadır.
5. Doğal afetler sonunda, kaygı duygusu yaşanmaktadır.
6. Ruhsal hastalıklara kaygı eşlik etmektedir.

Kaygının nedenleri dikkate alındığında, insan psikolojisini olumsuz yönde etkileyecek değişimlere çocuğun alıştırılması gerektiği, böylece kaygıyı en az seviyede yaşamasına yardımcı olunabileceği söylenebilir. Nitekim insan alıştığı bir fikir, beklediği bir gelişme ya da tahminde bulunabildiği bir olay karşısında yoğun kaygı yaşamayacaktır.

2.1.3.3. Kaygıyı Etkileyen Etmenler

2.1.3.3.1. Yaş

Yaş kaygıyı etkileyen önemli bir faktördür. Çocuğun gelişiminde her yaşın kendine has gelişimsel özellikleri vardır ve çocuğun kaygıları, içinde buldukları yaşın özelliklerine göre farklılık göstermektedir. İlk yıllarda anneye bağımlı olan çocuğun en büyük kaygısı annesinden ayrılma kaygısıdır. 3-4 yaşında erkeklerde iğdiş edilme kaygısı, kızların babalarının sevgisini, erkeklerin ise annelerinin sevgisini kazanma kaygısı, ilkokul yıllarında ise arkadaş edinememe, derslerinde başarılı olamama kaygısı ve ergenlik yıllarında ise yakın arkadaşlar edinme, bir grubun üyesi olma, karşı cinse hoş görünme ve bedenindeki değişikliklere karşı duyulan kaygılar görülür. Her yaş düzeyinde kaygının şiddeti veya durumluk sürekliliği değişir. Kaygının en yoğun yaşandığı yıllar doğumdan sonraki iki yıl ve ergenlik yıllardır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000). Araştırmalar küçük çocukların kaygı düzeyinin büyük çocuklardan daha düşük olduğunu göstermiştir (Ök, 1990; Dong vd., 1994). Korkut (1991) yaptığı çalışmada ise 13-18 yaş çocuklarında, yaşla kaygı arasında bir ilişki tespit edememiştir.

2.1.3.3.2. Cinsiyet

Kaygı düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Yapılan araştırmalara göre özellikle ergenlik döneminde kızların kaygı düzeylerinin erkeklerin kaygı düzeylerinden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Dong vd., 1994).

2.1.3.3.3. Ana-Baba Tutumları

Kaygı, kökenini çocukluk yıllarından almaktadır. Çocukluk döneminde maruz kalınan aşırı reddedici, küçük düşürücü tutumlar, ergenlik döneminde diğer yetişkinlerin alaycı tutumları, ceza verirken ana-babaların cezaya eşlik eden itici davranışları, çocuğun fiziksel veya psikolojik baskı altında tutulması, çocuğun altını ıslatma ve cinsel oyunlarının tepkiyle karşılanması, aşırı koruyucu tutumlar, ana-babaların birbirine karşıt düşen istekleri, tutarsızlıkları, boşanmış ailelerde ana-baba arasında boşandıktan sonra bile devam eden çekişmeler, çocukta kaygının oluşmasına neden olabilmektedir (Yavuzer, 1994; Gelder vd., 1994; Geçtan, 1995).

2.1.3.3.4. Anne-Baba Eğitim Durumu

Eğitim bireylere toplumda istendik davranışlar edindirmeyi amaçlar. Dolayısıyla eğitimin her kademesi bireyi bu amaca yaklaştırır. En yüksek kademedeki bulunan kişinin çevresiyle uyumunun daha iyi olacağı düşünülür. Bu sebeple eğitim durumu ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarının belirlenmesinde de etkili olabilecektir. Yapılan araştırmalara göre ilkokulu mezunu olan ebeveyn ile yüksek okul mezunu olan ebeveynin çocuklarına uyguladıkları tutumlar farklılık gösterebilmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000). Yılmaz (2001), çocukların anne-babaları ile ilişkilerini incelediği araştırmasının sonucunda, annelerin eğitim düzeyi arttıkça, ilköğretim düzeyindeki çocuklarının okul başarılarının ve annenin çocuğuyla ilgilenme derecesinin de arttığı sonucunu bulmuştur. Çakıcı'nın (2006) annelerin bazı demografik özellikleri, aile içi statüleri ve genel aile ilişkilerini değerlendirdiği araştırmasının sonucunda da eğitilmiş anne-babaların daha uyumlu, anlayışlı ve işbirlikçi oldukları, daha pozitif aile atmosferlerinin olduğu ve genel aile ilişkileri ve yakınlıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Varol (1990) anne-babaların eğitim durumu ile çocukların kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olmadığını belirlerken, Gümüş (1997) anne-baba eğitim durumu ile çocukların sosyal kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu, anne-babası yüksek okul mezunu olan çocukların kaygı düzeylerinin düşük olduğunu belirlemiştir.

2.1.3.3.5. Sosyo-Ekonomik Düzey

Sosyo-ekonomik durumun yetersiz olması ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayamamasına, hayattan tatmin olamamalarına neden olabilmektedir. Bu da aile ilişkilerine gerginlik, sinirlilik, sebatsızlık, tedirginlik şeklinde yansiyarak çocuğun yaşamını sürdürme kaygılarının oluşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca çocuğun okul veya ev çevresindeki arkadaşlarının yediğini yiyememe, giydiğini giyememe ve bunları içine sindirememeleri de kaygı düzeylerini artırabilecektir. Araştırmalar sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çocukların kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000). Girgin (1990) üç farklı sosyo ekonomik düzeydeki çocukların kaygı puanlarında farklılıklar görüldüğünü, alt sosya-ekonomik düzeydeki çocukların kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Aral (1997) yaptığı çalışmada sosyo-ekonomik düzeyle kaygı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir.

2.1.3.3.6. Anne-Baba Mesleği

İnsanlar zamanının yarısından çoğunu çalışarak geçirirler. Ebeveynlerin meslekleri onların kişilik özelliklerini etkileyebilmektedir. Sürekli stresli ortamda çalışan ebeveynler gün boyu gergin ve sınırlı olacak ve bunu eve gittiğinde istemeden de olsa çocuğuna yansıtabilecektir. Varol (1990) baba mesleği işçi, çiftçi, esnaf olan öğrencilerin kaygı düzeylerinin baba mesleği memur, subay ile serbest meslek olanlara göre yüksek olduğunu belirlemiştir. Anne mesleğine göre ise anne mesleği ev hanımı, işçi, esnaf olan öğrencilerin kaygı düzeylerinin, anne mesleği serbest meslek olanlara göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Meslekler, ebeveynler üzerinde psikolojik etki yapmanın yanı sıra çocukta da bazı kaygılara sebep olabilir. Anne veya babasının tehlikeli işlerde çalışması (polis, asker vs.), gece nöbetlerinin olması, iş saatlerinin düzenli olmaması, sürekli seyahati veya evden uzun süre ayrılmayı gerektiren bir işlerinin olması çocukların kaygı düzeylerini etkileyebilmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000).

2.1.3.3.7. Kardeş Sayısı

Kardeş sayısı ailenin tutum ve davranışlarına ve ekonomik duruma bağlı olarak kaygıyı etkileyebilir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000). Ebeveynlerin çocuğu yeni kardeşe hazırlamamaları, kardeşler arasında ayırım yapmaları, eşit olmayan tutumlar, kardeşler

arasında anne ve babanın sevgisini kazanamama gibi kıskançlıktan doğan kaygılar oluşturabilir. Ekonomik düzeyi yetersiz olan ailelerdeki çocukların ihtiyaçlarının karşılanamaması da kaygı yaratabilir. Kardeş sayısı arttıkça çocuk sadece anne-babasının ilgisini değil, odasını, eşyalarını, kitaplığını, harçlığını paylaşmak zorunda kalmaktadır. Odasına çekilip kendi başına kalmak isteyebilir, kardeşlerine ters davranabilir ve tartışmalar yaşanabilir. Bu koşullar da onun kaygı seviyesinin yükselmesine yol açabilir.

2.1.3.3.8. Çocuğun Başarısı

Çocukların çoğu ailesi tarafından okulda derslerinde başarılı olmaya doğrudan veya dolaylı olarak zorlanır. “Sınıfını geçersen sana bisiklet alırım”, “Zayıf getirirsen eve gelme gibi dolaylı veya direkt ifadeler çocuğun başarı konusunda aşırı hassasiyet kazanmasına neden olabilmektedir. Bu güne kadar çocukların akademik başarılarıyla kaygı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalara göre çocukların akademik başarılarıyla kaygıları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Varol (1990) ve Aral (1997) okuldaki başarı durumları düşük olan çocukların kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu belirlemişlerdir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000). Düzgün (2006), çocuğun başarısızlığa düşmesinin, öğrenmeye ve okula ilgisiz kalmasına, kendisine güveninin azalmasına, kaygı, korku ve bunalımlar yaşamasına neden olacağını bildirmiştir.

2.1.3.4. Kaygının Kişi Üzerindeki Etkileri

Bireyin dürtü nesnesine ulaşması engellendiğinde, kişi bu engellemeye neden olan şeyleri suçlar. Onlara karşı kişide saldırganlık duyguları doğar. Saldırganlık duygusu toplum tarafından olumlu karşılanmadığından, birey, suçluluk duygularına neden olduğundan bastırır. Bastırılarak dışarı boşalımı bulunmayan saldırganlık, bilinçdışı olarak kişinin kendisine yönelir. Birey kendini cezalandırmak ister. Bu da, kaygıya neden olur (Öğüt, 2000).

Kaygılı insanlar sürekli kendi davranışlarını gözledikleri, çatışmalar yüzünden bitkin düştükleri ve gece uyuyamadıkları, uyusalar bile korku verici düşler yüzünden dinlenemedikleri için dikkatlerini toplayamazlar. Gerçek potansiyellerini ortaya koyup başarılı olamazlar. Çocuklukta aşırı reddedici, küçük düşürücü tutumlar, ergenlik döneminde diğer yetişkinlerin alaycı tutumları, ceza verirken ana-babaların itici davranışları, çocuğun altını ıslatması ve cinsel oyunlarının tepki ile karşılanması, ana-

babaların birbirine karşıt düşen istekleri, çekişmeler, çocuğun toplumsallaşma deneyiminde karşılaştığı güçlükler, arkadaş ilişkilerinde karşılaştığı küçük düşürücü ve itici davranışlar kaygının oluşmasına neden olabilir (Öğüt, 2000).

Kaygının kişi üzerindeki olumsuz etkileri düşünüldüğünde anne-babaların çocuk yetiştirme konusunda özel bir çaba sarf etmeleri gerektiği söylenebilir. Öyle ki ailenin desteği ve anlayışlı yaklaşımı olmadığı sürece çocuğun kaygılarından kurtulması da mümkün olmayacaktır. Bu da çocuğun sosyal hayatını olumsuz yönde etkileyecektir.

2.1.4. Anne-Baba Ebeveyn Özyeterlik Algısı

Özyeterlik, kişinin bir davranıştaki performansında başarılı olduğu inancı olarak tanımlanmaktadır. Bandura'nın öz yeterlik konusunda belirlediği çerçeveye uyumlu olarak annelik ya da ebeveynlik öz yeterliği ise birçok çalışmada farklı şekillerde tanımlanmıştır (Aksoy, 2009).

de Montigny ve Lacharite (2005) bir kavram analizi çalışması yapmışlar ve alan yazındaki 60 makaleyi incelemişlerdir. Bu çalışmada, ebeveyn öz yeterliği kavramının kullanım biçimlerine ve niteliklerine dair yaptıkları analiz ile kavramın bileşenlerini belirlemiş ve ebeveyn öz yeterliğini tanımlamışlardır. Buna göre, algılanan ebeveyn özyeterliği, “ebeveynin çocuğunun bakım ve yetiştirilmesiyle ilgili birtakım görevler hakkında sahip olduğu kendi kapasitesine dair yargıları ve inançları” olarak tanımlanmıştır (de Montigny ve Lacharite, 2005, s.378).

Elibol, Mağden, Alpar'ın (2007) bildirdiğine göre Coleman ve Karraker, anne ve babalık görevlerinde özyeterliğin aşağıdakilerle ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir:

- Çocuk bakımı ve gelişimi ile ilgili yeterli bilgi düzeyine sahip olmak,
- Bu bilgileri uygulamaya koyabilme yetenek ve yeterliliğine sahip olmak,
- Anne ve babaların, çocuklarının davranışlarını ve gelişimlerini etkileyebilecekleri inancına sahip olmak,
- Çocuğun etrafındaki diğer aile bireylerinin çocuğu destekleyebilecekleri inancına sahip olmak. Kişisel deneyimler ile anne-baba ve çocuk etkileşiminin geri bildirimleri, anne ve babanın kendisini ebeveynlikte yeterli algılamasında dış etkenlerden daha güçlü bir etkiye sahiptir.

Pek çok anne ve baba tarafından, anne-babalık deneyimleri eğlenceli deneyimler olarak görülür ancak ebeveynlik sadece mutluluk veren yaşantılardan oluşmamaktadır. Bunun yanında, pek çok zorlu sosyal, fiziksel, duygusal ve zihinsel rol getirmektedir. Bu zorlu rollerin üstesinden gelebilmek için gerekli psikolojik dayanıklılığa sahip olan bireyler anne-babalık konusunda özyeterliğe de sahip olurlar ve böylece anne-babalık kaliteleri de yüksek olabilir.

2.1.4.1. Anne-Baba Ebeveyn Özyeterliği Algısının Gelişimini Etkileyen Etmenler

Öz-yeterlik kavramına ilişkin tanımlar dikkate alındığında, bireyin öz-yeterliğinin, bir işi yapma performansı ile ilgili gerçek durumunu değil, o işi yapip yapamayacağına olan inançlarını yansıttığı anlaşılmaktadır (Küçüktepe, 2007).

Öz-yeterliği yüksek olan bir birey, hangi etkinlikleri yapabileceği, ne kadar çaba harcayacağı, karşılaştıkları güçlüklerle nasıl baş edebileceği, ne derece kaygı ya da güven duyabileceği konularında bilgi sahibidir (Koç, 2003).

Öz-yeterlik kavramı, kendini anlama, kendine değer verme ve öz-güven gibi kişisel kavramlardan farklıdır. Öz-güven, kişinin kendi karakterinin etkili bir şekilde değerlendirmesini yansıtan bir özellik olup bireyin genellikle kendisiyle ilgili duygusal değerlendirmesinin bir yansıması olarak kabul edilir. Gist ve Mitchell'e (1992) göre öz-yeterlik ise; doğuştan gelen bir özellik değil, kişinin iş kapasitesi hakkındaki kendine özgü yargısıdır (Akt. Küçüktepe, 2007, s.5).

Benliği referans alan çeşitli davranışları gerçekleştirme yeterliği ve bireysel yeterlik inançları; bireyin davranışlarını benlik algısı ve öz-saygıdan daha iyi yordar (Pajares, Miller, 1994). Aslında Bandura (1986); benliği (öz) temel alan yapılardan benlik algısının, öz-yeterlik inançları ile ilişkili olduğunu savunur. Bireyin öz-yeterlik algısı, benlik algısının iş başarısındaki etkilerini yaratmaktadır. Bütün bu açıklamalardan bireyin öz-yeterlik algılarını etkileyen bazı etmenler olduğu anlaşılmaktadır (Küçüktepe, 2007).

2.1.4.1.1. Başarı

Bandura'ya göre öz-yeterlik kişinin kendi başarılarından etkilenir ve başarı öz-yeterlik algısını arttırırken, başarısızlık öz-yeterlik algısını azaltır. Schunk'a göre, öz-yeterlik algısı başkalarının özellikle benzer durumdakilerin başarılarından da etkilenir. Örneğin, arkadaşlarının yaptığını kendisinin de yaptığını gören çocuk, kendini yeterli hissetmeye başlar (Açıkgöz, 1998).

Anne-babalar da benzer şekilde ebeveynliğe ilişkin tutumları ve davranışları konusunda kendilerini başka anne-babalarla karşılaştırırlar. Zaman zaman yetersizlik hissederler, bazen de başarı duygusu yaşarlar. Öyle ki başarı hissi, yeterlik duygusunu kuvvetlendirir. Oysa yeterlik duygusu gelişmeden yaşanan başarısızlıklar, yeterlik duygusunun gelişimini olumsuz yönde etkiler (Küçüktepe, 2007).

2.1.4.1.2. Sözel İkna

Bandura (1997)'ya göre bireyin verilen bir görevi yerine getirmek için gerekli yeterliğe sahip olduğu sözel bir biçimde kendisine ifade edilirse, birey engellerle karşılaştığında eksikliklerine takılıp yeterliklerinden şüphe etmek yerine işine daha fazla sarılıp daha fazla çaba sarf edecektir (akt, Küçüktepe, 2007, s.6). Açıkgöz (1998)'e göre bu etkinin kalıcılığı azdır.

Küçüktepe'nin (2007, s.7) bildirdiğine göre Bandura (1997), bireyin yeterlik duygusunun gelişiminde sözel ikna yöntemini kullanmanın tek başına yeterli olmayabileceğini belirtir. Belli konularda gerekli yeterliklerden yoksun olduğuna inandırılan bireyler, başarı gösterebilecekleri durumlardan bile kolayca vazgeçebilirler.

Anne-babalar zaman zaman çevrelerinden -özellikle kendi anne-babalarından-ebeveynliklerine ilişkin eleştiri alabilirler. Böyle bir durumda zamanla kendilerini buna inandırırılar ve ebeveynliğe ilişkin görevlerinde sıkıntı yaşayabilirler. Tam aksine küçük yaşta anne-baba olup kendilerini yetersiz hisseden bireyler ise çevrelerinin desteği ve iyi birer ebeveyn olabileceklerine dair söylenen sözlerle kendilerine güven duyarlar, başarı duygusunu yaşadıkça yeterlik algıları da gelişir.

2.1.4.1.3. Fizyolojik Göstergeler

Kalp çarpıntısı, terleme ve kaygı gibi fizyolojik göstergeler öz-yeterliği etkiler (Açıkgöz, 1998). Stres gibi problemler, bireyin performansının düşmesine neden olmaktadır. İnsanlar güç gerektiren işleri yaparken duydukları acı ve ağrıları fiziksel yetersizlik olarak algırlar. İnsanların içinde bulunduğu ruh hali de yeterlik algısına yönelik duygu ve düşüncelerini etkiler. Olumlu ruh hali içinde olan bireylerin yeterlik duygusu artarken, olumsuz ruh hali bu duyguyu azaltır (Küçüktepe, 2007).

Özellikle çalışan anne-babalar iş hayatında yaşadıkları stres, yorgunluk vb. sıkıntıları ister istemez aile ortamına taşımak zorunda kalırlar. Böyle bir durumda eşler arası çatışma yaşanma riski artar. Yaşanan çatışma ebeveynlerin ruhsal durumunu olumsuz yönde etkileyeceği için çocuklarına karşı tavırlarına da yansır. Zincirleme olarak ortaya çıkan sorunlar anne-babaların aile içi ilişkilerinden dolayısıyla da ebeveynlik hayatlarından doyum sağlamalarına engel olur ve yetersizlik hissi yaşamaya başlarlar.

2.1.4.1.4. Dolaylı Tecrübeler

Bandura (1998), güçlü bir yeterlik duygusu oluşturmanın bir diğer yolunun toplumda örnek aldığımız kişilerden kazandığımız dolaylı tecrübeler olduğunu savunur (Akt. Küçüktepe, 2007, s.7). Başarıya ulaşmak için çaba gösteren insanların bu çabalarına tanık olan bireyler, kendi yetilerini benzer durumlarda başarı elde etmede kullanmayı öğrenirler. Aynı biçimde, yoğun çabalara rağmen insanların başarısız olduklarına tanık olan bireylerde ise yeterliklerine yönelik güven ve motivasyon azalması gözlemlenebilir. Ebeveyn özyeterliğinin gelişimi, kişilerin kendi anne-babalarıyla yaşadıkları ilişkisinin niteliğiyle, eşlerinden, akrabalarından ve yakın çevrelerindeki diğer insanlardan elde ettikleri sosyal desteklerle ve eğitim düzeyleriyle ilişkilidir (Kuşku, 2011). Buradan yola çıkarak, çevrelerinde gördükleri anne-baba profillerinin, bireyleri, kendilerini başkalarıyla karşılaştırmaya iteceği kaçınılmaz bir gerçektir yorumunu yapmamız yanlış olmaz. Öyle ki, arkadaş çevrelerinde anne-babalığa dair olumlu davranışlar sergileyen ebeveynleri gören bireyler, kendilerini ebeveynlik rollerine motive ederken; olumsuz örneklerle karşılaşanlar korku yaşayacak ve ebeveynliğe ilişkin yeterlik algıları düşecektir.

Öz-yeterlik duygusunun model alma yoluyla gelişiminde, modellere duyulan yakınlığın etkisi büyüktür. Benzerlik ne kadar fazla ise, modellerin başarı ve başarısızlıklarının ikna ediciliği de o kadar fazla olur. Ancak eğer insanlar çevrelerindeki modelleri kendilerinden farklı görüyorlarsa bu modellerin davranışlarından fazla etkilenmezler (Küçüktepe, 2007). Nitekim bireyler ebeveyn oldukları ilk andan itibaren, kendi anne-babalarından gördükleri davranış kalıplarını uygulamaya başlarlar. Eğer ki mutlu bir çocukluk geçirmiş, istek ve ihtiyaçları anne-babaları tarafından zamanında ve yeterince karşılanmışsa, onlar da kendi çocuklarının mutluluğu için bütün çabayı gösterirler, istek ve ihtiyaçlarının farkında olup karşılamak için her an hazır bulunurlar. Kendi anne-babasından ilgi, sevgi, şefkat göremeyen bireylerin ebeveynliğe ilişkin olumlu algıları düşük olacağından kendi ebeveynliklerinde yetersizlik hissi yaşama ihtimalleri yüksek olacaktır diyebiliriz..

2.1.4.1.5. Çevre ve Geçmiş Yaşantılar

Bireyin öz-yeterlik algısı, yaşadığı çevreden ve geçmiş yaşantılarından önemli derecede etkilenir. Farklı şehirlerde veya farklı ülkelerde yaşayan insanların öz-yeterlikleri algılamalarında farklılıklar görülür. Aynı meslekleri yapsalar bile, kültürleri farklı olan, farklı yerlerde yaşayan insanların özyeterlikleri birbirlerinden farklıdır. Öz-yeterlik algıları evrensel olmamasına karşın, benzer kültürlerde benzer özellikleri görmek mümkündür (Bandura, 2001; Akt. Küçüktepe, 2007, s.7).

Özetleyecek olursak, yetişkinlik çağına gelip kendi ailesini kuran ve yaşadığı şehirden ayrılmak durumunda kalan bireyler için yeni hayatlarına alışmak oldukça zordur fakat zamanla ve eşlerin birbirlerine olan desteği ile bu zorluklar aşılabılır. Ancak bundan daha zor bir durum vardır ki o da, yabancısı olunan bir yerde çocuk yetiştirmektir. Ebeveynlik sayılamayacak kadar çok sorumluluk gerektirmektedir. Bu sorumlulukları sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmek için de bireylerin ebeveynliğe ilişkin özyeterlik algılarının yüksek olması gerekmektedir. Nitekim içinde buldukları çevrenin kültürü ile ailelerinden getirdikleri kültür arasında farklılıklar olacaktır. Dolayısıyla iki farklı ortamda yaşayan insanların aile yaşantıları ve ebeveynliğe ilişkin yeterlik algılarında da değişiklikler gözlenecektir.

2.1.4.2. Anne-Baba Ebeveyn Özyeterliği Algısı İle Çocukların Sosyal Yetkinliği Arasındaki İlişkiler

Gelişimsel bakış açısı temel alındığında ve yaşa bağlı bir değerlendirme yapıldığında; bebeklik döneminde bağlanmanın, iki yaşında bireyselleşmenin, okul öncesi dönemde ise etkili akran ilişkileri kurabilmenin, ilgili dönemlere ait gelişimsel görevler olduğu görülmektedir (Çorbacı Oruç, 2008, s:28). Eğer çocuk bu gelişim görevlerini başarıyla gerçekleştirirse, sosyal anlamda yeterli sayılır. Bu bağlamda, çocuğun ilk önce anne ve babası ile sağlıklı ilişkiler kurması gerekmektedir. Nitekim çocuğun ilk sosyal çevresi ailesidir. Ailede öğrendiği sosyal davranışlar ve ebeveynleriyle kurduğu ilişkiler, çocuğun ileriki hayatında etkili olacak ve davranışlarını yönlendirecektir.

Aksoy ve H. Diken'in (2009) bildirdiğine göre Haidt ve Robin (1999), öz yeterlik inançlarının birçok bağlamdaki başarı ve performans için en iyi öngörüü sağladıklarını; Bandura (1997) da, yeterlik inançlarının ebeveynlik uygulamalarının önemli temellerinden biri olduğunu belirtmiştir. Annelik öz yeterliği inancının birçok psiko-sosyal değişken ve annelik yeterliği arasında aracı olarak işlediği, öz yeterlik inancının depresyon etkileri, sosyal destekler ve yeni doğanın mizacı ile annelik davranışları arasında aracı etkisi olduğu bildirilmiştir (Teti ve Gelfand,1991). Yine çocukların problem davranışları ile annelerin ebeveynlik öz yeterlik inancı arasında ilişki olduğu da belirtilmektedir (Hassall, Rose ve McDonald, 2005; Maniadaki, Sonuga-Barke, Kakouros ve Karaba, 2005; Sanders ve Woolley, 2005, Akt. Aksoy, H. Diken, 2009).

Yapılan çalışmalar, yüksek özyeterliğin çocukla olumlu iletişim kurma, çocuğa uyaran sağlama, çocuğu kabul etme ve çocukla etkili iletişim kurabilme gibi becerileri desteklemekte olduğunu gösterirken, düşük özyeterliğin annenin çocuğunu negatif algılaması ve çocuktaki davranış problemleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ailenin özyeterlik inancı, çocuğun gelişimini doğrudan etkilemektedir (Elibol, Mağden, Alpar, 2007).

Elibol ve diğerlerinin (2007) bildirdiğine göre Coleman ve Karraker (1997) anne ve babalık becerilerinde özyeterlik ile ilgili bir literatür taraması yapmışlardır. Özyeterliği yüksek anne ve babaların çocukları ile ilgili problemlere tehdit ve korku ile

değil mücadelecı bir şekilde yaklaştıkları, oysa düşük özyeterliğe sahip anne ve babaların problemlerle baş etmede daha çok duygusal yöntemler kullandıkları bilinmektedir. Son 15 yılda bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar bulunmuştur (Coleman, Karraker 1998):

- Anne ve babaların kendi yeteneklerini algılamaları, anne ve babanın çocuğun sosyal ve zihinsel gelişimi için önemli davranışlar sergilemeleri arasında güçlü bir ilişki vardır.
- Özyeterlik zaman içinde durağan bir şekilde devam eder.
- Yüksek özyeterliğe sahip bireylerin, analitik düşünme becerisi, gerçekçi hedefler koyma, problemlere çözümcü yaklaşım sergileme becerileri de yüksektir.
- Düşük özyeterliğe sahip anne babalar çocuklarına daha fazla kötü muamelede bulunabilmektedirler.
- Özyeterlik anne babanın eğitim için çaba sarf etmesi ile pozitif ilişkilidir. Özyeterliği yüksek anne babalar çocuk gelişimi ile ilgili daha çok kitap okumaktadırlar ve aile eğitim programlarına katılmaktadırlar.

Görüldüğü gibi anne-baba ve çocuk arasında olumlu ilişkilerin kurulması anne-babanın özyeterlik düzeyi ile doğrudan ilişkilidir. Çocuğun kendini ve dünyayı nasıl algılayacağını ve olaylar karşısında takınacağı tavrı belirleyen en önemli etmen anne-babanın ona karşı davranışlarıdır. Gerek anne-babadan gerekse dış çevreden gelen öğretiler çocuğun dış dünyasını ve toplumsal gelişimini destekleyerek ya da engelleyerek biçimlendirir. Buna karşılık çocuk duygusal dünyasında bu desteklere yanıt verir ya da bu engellere tepki gösterir (Ayyıldız, 2005).

Anne-babanın çocukla olan iletişimi çocuğun aile içindeki yerini belirler. Çocuğun çevresiyle sağlıklı iletişim geliştirebilmesi, duygusal durumuyla yakından ilişkilidir. Kendine güvenmeyen, mutlu olmayan çocuk kendisini çevreden soyutlar, çekingen davranır, arkadaşlarıyla paylaşımında bulunmaz. Sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkilerinin olduğu sıcak, sevecen ve tutarlı bir aile ortamında huzur ve sevgiyi bulur. Kendi kendine yetmeyi, kendinden hoşnut olmayı, kendine saygı duymayı öğrenir (Ayyıldız, 2005).

Aile içindeki etkileşim çocuğu ya “ben değerliyim” ya da “ben değersizim” duygusuna götürür. Yaşı ve cinsiyeti ne olursa olsun çocuğa “önemli olduğunu

hissettirmek”, onun gerek kişilik gelişimi, gerekse diğer insanlarla ilişkileri açısından önemlidir (Ayyıldız, 2005).

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, sosyal yetkinlik/sosyal beceri, saldırganlık, kaygı ve anne-baba ebeveyn özyeterlik algısı/anne-baba-çocuk ilişkisi ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan bazı araştırmalar yer almaktadır.

2.2.1. Sosyal Yetkinlik/Sosyal Beceri İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Tokol (1996), tarafından yapılan çalışmada okulöncesi kuruma devam eden ve etmeyen 3 – 6 yaş arası çocukların gelişim özellikleri ve ebeveyn stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çocukların gelişim özellikleri Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE; Savaşır, Sezgin ve Erol, 1994), ebeveyn stilleri ise Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Stil Ölçeği (P.A.R.I.; Le Compte ve ark., 1978) uygulanarak belirlenmiştir. Çocukların gelişim özellikleri, dil-bilişsel, ince motor, kaba motor ve sosyal beceri-özbakım becerileri olmak üzere dört boyutta ele alınırken ebeveyn stilleri ise aşırı koruyuculuk, demokratik stil, ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği, baskı-disiplin olmak üzere toplam beş boyutta çalışılmıştır. Yapılan analizlerde sosyal beceri-özbakım gelişimi alt boyutu dahil olmak üzere tüm gelişim alanları ile ebeveyn stilleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Paterson ve Sanson (1999) tarafından yapılan bir araştırmada 5 – 6 yaşlar arasındaki çocukların problem davranışları ve sosyal becerileri ile mizaç, ebeveyn stilleri ve aileden kaynaklı diğer faktörler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada, Sanson ve Rothbart (1995) tarafından, ebeveynlerin sıcaklık, ceza ve tüme varım yoluyla muhakemede bulunma davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan ölçek kullanılmıştır. Bunun yanı sıra; çocukların sosyal becerilerini ve problem davranışlarını ölçmek için Sosyal Beceri Puanlama Sistemi (SSRS; Gresham & Elliot, 1990), anne ve öğretmenlere uygulanmıştır. Sosyal beceriler işbirliği, girişkenlik, sorumluluk alma ve öz denetim alt boyutlarından oluşmaktadır. Problem davranışlar ise dışa vurulmuş davranışlar (saldırganlık), aşırı hareketlilik ve içe dönük davranışlar (kaygı ve yalnızlık) olarak ele alınmıştır. Araştırma bulguları, ebeveyn davranışları ile okulöncesi

dönemdeki çocukların sosyal becerilerinin ilişkili olabildiğini göstermektedir. Örneğin; çocuklarına yüksek düzeyde sıcaklık gösteren ebeveynlerin çocuklarının, diğer ailelerin çocuklarına göre sosyal bakımdan daha yeterli oldukları gözlenmiştir.

Tüy (1999) 3–6 yaş arasındaki işitme engelli ve işiten çocukların sosyal beceri ve problem davranışları yönünden karşılaştırmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 3–6 yaş arasındaki 60 işitme engelli ve 474 işiten çocuktan oluşmuştur. Sosyal beceri ve problem davranışı değerlendirmek için, Merrell (1994) tarafından geliştirilmiş “Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, her iki grup arasında sosyal becerinin sosyal etkileşim boyutunda farklılık ortaya çıktığı görülmüştür. Ayrıca yaşlara göre sosyal beceri düzeylerinde yaşı büyümeye sosyal beceri puanının artması şeklinde bir ilişki bulunurken, cinsiyet ve işitme engelli olup olmama değişkenlerinin sosyal beceri puanları üzerinde bir etkisi olmadığı ortaya konmuştur.

Lindsey’in (2002) yaptığı çalışmada çocukların karşılıklı arkadaşlık statüleri ve akranlarının kabulü, çocukların sosyal becerileriyle bağlantılı olarak incelenmiştir. Okul öncesi çocuklarla sosyometrik işlemler kullanılarak görüşülmüş ve öğretmenler çocukların saldırganlığını ve akranlarının becerilerini ölçmüştür. Çocukların karşılıklı “en çok sevilen” oylamalarına dayanarak, %73’ünün en azından bir tane karşılıklı arkadaşlığı ve %27’sinin de iki ya da daha fazla karşılıklı arkadaşlığı olduğu bulunmuştur. En azından bir tane karşılıklı arkadaşlığı bulunan çocukların akranları tarafından daha fazla sevildiği görülmüş ve öğretmenleri tarafından da karşılıklı arkadaşlığı olmayanlara göre daha fazla becerikli olarak değerlendirilmiştir. İki yıldan daha uzun süre izlenen 36 çocukla yapılan boylamsal analiz, birinci yılda en azından bir tane karşılıklı arkadaşlığı olan çocukların, akranları tarafından ikinci yılda karşılıklı arkadaşlığı olmayanlara göre daha fazla sevildiklerini göstermiştir. Ayrıca, hem koşut zamanlı hem de boylamsal analizler, karşılıklı arkadaş olan çocukların saldırganlık seviyesi, akranlık seviyesi ve akranlarının kabulü anlamında birbirlerine benzer olduklarını göstermiştir. Bu çalışmanın sonucunda karşılıklı arkadaşlığın okul öncesi yıllarda bile çocukların sosyal gelişimlerinde önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Kotler ve McMahon (2002), okul öncesi çocukların sosyal yeterliliğiyle kaygı ve saldırganlık düzeyi arasında ilişki olup olmadığını araştıran bir çalışma yapmıştır. Bu

çalışmada, çocuklar Kaygılı/Vazgeçen ve Kızgın/Saldırgan olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır. Sosyal yeterliliği olan çocuklarla karşılaştırıldıklarında Kaygılı/Vazgeçen çocuklardan daha az yeterli ve daha fazla pasif karşı gelme özelliklerini kullandıkları görülmüştür. Kızgın/ Saldırgan çocuklarınsa daha az razı geldikleri, daha fazla karşı geldikleri ve daha fazla muhalif oldukları belirlenmiştir. Ayrıca Kızgın/Saldırgan çocukların Kaygılı/Vazgeçen çocuklarla karşılaştırıldıklarında daha az muhalif oldukları görülmüştür. Son olarak da, Kaygılı/ Vazgeçen çocuklar ve Kızgın/Saldırgan çocuklar sosyal yeterliliği olan çocuklarla karşılaştırıldıklarında daha fazla negatif karşı gelme davranışını gösterdikleri belirlenmiştir.

Dinç ve Gültekin, (2004) Okul öncesi eğitimin 4-5 yaş çocuğun sosyal gelişime etkileri konusunda öğretmen görüşlerinin ortaya çıkarılmasını amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 2000-2001 öğretim yılında Eskişehir il merkezinde MEB'e bağlı anaokullarına devam eden 4-5 yaş çocukları ve onlara eğitim veren öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına alınan 4-5 yaş çocuklarının toplam sayısı 162, öğretmenlerin ise, 12'dir. 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişim düzeylerini saptamak amacıyla "Davranış Dereceleme Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, anaokuluna devam eden 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişim düzeylerinin ortanın üstünde gelişmiş olduğunu göstermektedir. Çocukların ölçekten aldıkları puan ortalamalarının yaş, cinsiyet ve okula devam sürelerine göre değişip değişmediği araştırılmış ve sonucunda; 5 yaş grubu çocuğun 4 yaş grubu çocuğuna göre sosyal yönden daha gelişmiş olduğu, kız çocukların erkek çocuklara oranla sosyal yönden daha gelişmiş olduğu ve anasınıfına 2 yıl devam eden çocukların sosyal yönden daha gelişmiş olduğu bulunmuştur.

Bir başka çalışmada (Laibe, Carlo, Tuorquati ve Ontai, 2004), ebeveyn stilleri ile çocukların algıladıkları aile içi ilişkiler ve çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada yaş ortalamaları 6 olan toplam 74 çocuk, onların ebeveynleri ve öğretmenleri ile çalışılmıştır. Ebeveyn stilleri sıcak ve katı olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır. Çocukların sosyal yeterlikleri, annelerin ve çocukların öğretmenlerinin değerlendirmeleri ile ölçülmüştür ve sosyal yeterlik; olumlu sosyal davranışlar ve saldırgan davranışlar olmak üzere iki boyutta çalışılmıştır. Algılanan aile içi ilişkiler; fiziksel incinme, saldırganlık, ceza, duygulanım, beraber bulunma, empati / yardım, iyi olma (reparation) / suçluluk duyma, atipik olumsuz tepkiler olmak üzere

toplam sekiz alt boyutta değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre; sıcak ebeveyn stili ile ebeveynlerin çocuklarını değerlendirdikleri sosyal yeterlikleri arasındaki ilişki olumlu yönde; saldırgan davranışları ile ise olumsuz yönde anlamlı bulunmuştur. Ancak; ebeveyn stilleri ile öğretmenlerin çocuklarını değerlendirdikleri sosyal yeterlikleri ve saldırgan davranışları arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Ekinci (2006) araştırmasında, geliştirilen aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programı ile ailelerden destek alan bir yaklaşımla okul öncesi eğitim almakta olan 6 yaş grubu çocukların temel sosyal becerilerinin desteklenmesi ve geliştirilmesini amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini İzmir ilinde devlet okullarında okul öncesi eğitimi alan 6 yaş grubu çocuklar ve ebeveynleri oluşturmaktadır. (20 öğrenci ve ebeveyn kontrol, 20 öğrenci ve ebeveyn deney grubu) Araştırmanın modeli öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen olarak belirlenmiştir. Her iki grubun öğretmenleri tarafından, Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği, Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formu doldurulmuş, çocukların ailelerine ise Aile Katılım Ölçeği ve kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Kontrol grubunda günlük eğitim öğretim aktivitelerinde herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Sekiz haftalık program uygulamasının sonunda deney ve kontrol gruplarına aynı ölçekler son test olarak uygulanmış ve toplanan veriler analiz edilerek değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı uygulanan grupta yer alan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinden aldıkları son-test puanlarının kontrol grubunda yer alan ailelerin aynı ölçekten aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı uygulanan grupta yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin; Kişiler Arası İlişkiler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri ve Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçeklerinden aldıkları son-test puanlarının kontrol grubunda yer alan çocukların aynı ölçekten aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Deney grubunda yer alan çocukların öntest-sontest puanlarının karşılaştırılması sonucunda ölçeğin her boyutu için anlamlı fark elde edilmiştir. Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı uygulanan grupta yer alan çocukların Psikolojik Gözlem Formunun, psikososyal gelişim alt boyutundan aldıkları son-test puanlarının kontrol grubunda yer alan çocukların aynı ölçekten aldıkları son test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği yönünde sonuçlar elde edilmiştir.

Seven'in (2006) yaptığı araştırmada anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Muş ilindeki tesadüfi olarak seçilen dört okulun anasınıflarındaki 56'sı erkek, 54'ü kız 110 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada bilgi toplamak için, "Kişisel Bilgi Formu", "Cassidy Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri" ve "Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Temel Eğitim Öğretmen Formu" kullanılmıştır. Elde edilen veriler yüzde, tek faktörlü ANOVA, Scheffe testi ve Pearson momentler korelasyon katsayısı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, bağlanma güvenliğiyle sosyal beceriler ve sosyal becerilerin alt ölçekleri olan işbirliği, atılganlık ve öz-kontrol becerileri arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet, anne ve babanın öğrenim durumu ile sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşılık, sosyo-ekonomik düzeyle sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı fark bulunmuştur. Diğer taraftan bağlanma ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulunmazken, anne-baba öğrenimi ve sosyo-ekonomik düzey arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca çocukların cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre sosyal becerileri ve bağlanma durumları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Olçay'ın (2008) yaptığı çalışmada bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışları incelenmiştir. Araştırma genel tarama modelindedir. Çalışma grubu olarak Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Anaokulu'na devam eden çocuklar ve anneleri seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini tesadüfi eleman örnekleme yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. Toplam 216 çocuk ve annesi örnekleme olarak alınmıştır. Veriler PARI (Aile Hayatı ve Tutum Ölçeği) ve PKSB davranış dereceleme ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama araçlarından PARI ebeveynlere araştırmacı tarafından uygulanmış PKSB Davranış Dereceleme cetveli ise öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışları incelendiği bu çalışmada elde edilen verilere Grupların ölçek puanları arasındaki farkların anlamlılığı için ikili grupların karşılaştırılmasında ilişkisiz t-testi, üç veya daha fazla grubun karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Varyans analizinin anlamlı çıkması durumunda, farkın hangi ikili gruplar arasındaki farklardan kaynaklandığını bulmak için Scheffe testi uygulanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında, annelerin

tutumlarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların PKBS davranış dereceleme cetveli sosyal yetenekler alt boyutları puanları arasında ilişki bulunmamıştır. PKBS Davranış Dereceleme Cetveli Problem Davranışlar (Bunalım/somatik problemler, Sosyal geri çekilme, Anti sosyal/sinirli-sorunları büyütme) alt boyutları arttıkça ev kadınlığını reddetme boyutu da pozitif yönde artmıştır. Yaşlara, cinsiyete, okulöncesi eğitim kurumuna devam etme süresine, kardeş sayısına, annenin eğitim düzeyine göre okulöncesi dönemdeki çocukların PKBS davranış dereceleme cetveli sorunlu davranışlar ve sosyal yetenekler alt boyutları puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Annenin çalışıp çalışmamasına göre okulöncesi dönemdeki çocukların PKBS davranış dereceleme cetveli sorunlu davranışlar ve sosyal yetenekler alt boyutları puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Şendil (2010), 5- 6 yaş çocuklarının akranları tarafından tercih edilip edilmeme durumlarının, cinsiyetlerinin ve mizaç özelliklerinin sosyal yetkinlik ve davranış sorunlarını (kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklük) farklılaştırıp farklılaştırmadığını ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çocuğun akranları tarafından tercih edilip edilmediğini tespit etmek için çocuklara “Resimli Sosyometri Ölçeği” uygulanmıştır. Öğretmenlerden “Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme” ölçeğini araştırmaya katılan her bir çocuk için doldurmaları, ailelerden ise “Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği” ile çocuklarını değerlendirmeleri istenmiştir. Çalışmanın katılımcılarını Ankara’daki özel bir okul öncesi eğitimi kurumundan 5- 6 yaşlarındaki 42 çocuk oluşturmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda akranları tarafından daha çok tercih edilen, daha sebatkar ve sıcakkanlı olan çocukların daha yüksek sosyal yetkinlik becerisine sahip oldukları, tepkiselliği daha yüksek olan çocukların ise daha yüksek kızgınlık- saldırganlık içeren davranış sorunları gösterdikleri belirlenmiştir. Cinsiyetin ise sosyal yetkinlik, kızgınlık- saldırganlık veya anksiyete-içedönüklük davranış sorunlarından herhangi birini farklılaştırmadığı ortaya çıkmıştır.

Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan tarafından (2012), ebeveyn tutumlarının anasınıfına devam eden çocukların sosyal yetkinlik ve içedönüklük davranışını yordama düzeyini incelemek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada çocukların sosyal yetkinlik ve içe dönüklük davranışlarının belirlenmesinde Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği, ebeveynlerin tutumlarının belirlenmesinde Karabulut Demir (2007) tarafından geliştirilen Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) kullanılmıştır. SYDD-30

ölçeği öğretmenler tarafından, Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) anneler tarafından doldurulmuştur. Araştırma Konya ili merkez ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden beş altı yaş çocukları üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu tesadüfi eleman örnekleme ile oluşturulmuş, anasınıflarına devam eden 175 kız ve 134 erkek olmak üzere 309 çocuğun öğretmenleri ve annelerinden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre; çocukların sosyal yetkinlikleri ile ebeveynlerin otoriter tutumları ($r=-.43$, $p<.01$) ve aşırı koruyucu tutumları ($r=-.39$, $p<.01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte ebeveynlerin demokratik tutumları ile çocukların sosyal yetkinlikleri arasında ($r=.87$, $p<.01$) ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Çocukların içe kapanıklıkları ile ebeveynlerin otoriter tutumları ($r=.30$, $p<.01$) ve aşırı koruyucu tutumları ($r=.23$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ebeveynlerin demokratik tutumları ile çocukların sosyal yetkinlikleri arasında ($r=.38$, $p<.01$) ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveyn tutumlarından izin verici tutum ile çocukların sosyal yetkinlikleri ($r=-.10$, $p<.05$) ve içe kapanıklıkları ($r=-.02$, $p<.05$) arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Sonuç olarak ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal yetkinlik ve içedönüklük davranışlarının anlamlı yordayıcısı olduğu görülmüştür.

Altay ve Güre'nin (2012) yaptıkları çalışmanın amacı, devlet veya özel okulöncesi kuruma devam eden kız ve erkek çocukların sosyal yeterlikleri ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmanın örneklemini, Ankara'da devlet veya özel bir okulöncesi kuruma devam eden yaşları 35 ile 75 aylar arasında değişen toplam 344 çocuğun anneleri ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmada Ebeveyn Stilleri ve Boyutları Ölçeği annelere, Sosyal Yeterlik için Eğitimci Değerlendirme Ölçeği öğretmenlere; Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği ise hem annelere hem de öğretmenlere uygulanmıştır. Bulgular, kızların akranlarla ve eğitimciyle olan pozitif ilişkilerinin, erkeklerden daha yüksek; erkeklerin de akranlarla olan negatif ilişkilerinin kızlardan daha yüksek olduğunu göstermiştir. Annesi demokratik ebeveyn stiline sahip çocukların akranlarla olan negatif ilişkilerinin, izin verici ebeveyn stiline sahip çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, özel bir okulöncesi kuruma devam eden çocukların akranlarla olan negatif ilişkiler ve katılımın olmaması alt boyutlarından aldıkları puanların, devlete bağlı okulöncesi kuruma devam eden çocuklara göre daha yüksek olduğu ortaya

çıkıştır. Çalışmada ayrıca, anneler ve öğretmenler tarafından değerlendirilen kızların olumlu sosyal davranışlarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Anneleri demokratik ebeveyn stiline sahip çocukların anneleri tarafından rapor edilen olumlu sosyal davranışlarının da, izin verici ebeveyn stiline sahip çocuklarıkinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

2.2.2. Saldırganlık İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Hatunoğlu (1994) araştırmasında; anne-baba tutumları ile saldırganlık düzeyleri ve saldırganlık alt boyutları (atak, dolaylı, sinirli, olumsuz ve sözel saldırganlık) ile cinsiyet ve sosyo-ekonomik durumla saldırganlık arasında ilişki bulunup bulunmadığını saptamayı amaçlamıştır. Sonuçta; ana-baba tutumlarıyla saldırganlık arasında anlamlı düzeyde ilişki ortaya çıkmış, otoriter tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin, ilgisiz ve demokratik tutuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Demokratik ailelerden gelen öğrencilerin sözel saldırganlık boyutunda en yüksek puanı aldıkları, otoriter ailelerden gelen bireylerin dolaylı ve sinirli saldırganlık eğilimlerinin, ilgisiz ve demokratik ailelerden gelenlerden yüksek olduğu, ilgisiz ailelerden gelen bireylerin atak saldırganlık boyutunda en yüksek ortalamaya ulaştıkları, alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyde yetişen bireylerin, üst sosyo-ekonomik düzeyde yetişen bireylere oranla daha fazla saldırganlık eğilimleri gösterdikleri görülmüştür.

Fagot ve Leve (1998), tarafından yapılan boylamsal bir çalışmada saldırgan davranışlarda cinsiyet farklılıkları ve saldırgan davranışların devamlılığı araştırılmıştır. Bu çalışmada yaş ortalaması 18 ay olan bebeklerle çalışılmıştır. Bebeklerden 5 yaşına kadar toplam 5 ölçüm alınmıştır. Araştırmaya bebeklerin ebeveynleri ve öğretmenleri katılmıştır. Çocukların saldırgan davranışları hem gözlem yoluyla hem de öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Ebeveyne ve akranlara karşı hem fiziksel hem de sözel saldırganlık gösterme olarak toplam 4 boyutta ele alınmıştır. Ayrıca çocuğun mizacı, anneye bağlanma stili, zeka yaşı ve akademik başarısı da çocuğa ait diğer değişkenler olarak çalışmaya katılmıştır. Bunlara ek olarak; ailenin çocuğa karşı olan davranışları olumlu ebeveynlik, olumsuz ebeveynlik, iletişim kurma, emir vericilik, pasiflik ve etkileşime girmeme olmak üzere toplam 6 boyutta incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; küçük yaşlarda saldırgan davranışlar açısından çocuklar arasında herhangi bir fark gözlenmemiştir. Ancak; 5 yaşındaki kız ve erkek çocukların saldırgan davranışlar

bakımından farklılaştıkları gözlenmiştir. Öyle ki; ebeveynleri tarafından olumsuz davranışlara maruz kalan, emir verici, pasif ya da etkileşimde bulunmayan ailelerdeki erkek çocukların kız çocuklarına oranla daha çok saldırgan davranış sergiledikleri bulunurken, kızlarda bu bağlamda herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Zeka puanı yaşlarına göre daha yüksek olan kızların ise daha fazla saldırgan davranış sergiledikleri; ancak kendilerini erkek çocuklara göre sosyal bakımdan daha az yeterli buldukları gözlenmiştir. Ayrıca akranları ile problem yaşayan hem kız hem erkek çocukların, akranlarına karşı daha saldırgan oldukları belirtilmiştir.

Wood, Cowan ve Baker (2002) yapmış oldukları bir araştırmada 3-5 yaş arasındaki 76 çocuğu akran ilişkileri bağlamında gözlemişlerdir. Araştırma sonucunda saldırgan, çekingen ve söz dinlememe davranışları gösteren kız ve erkek çocukların akranları tarafından reddedildikleri saptanmıştır.

Snyder, Stoolmiller, Wilson ve Yamamoto (2003), tarafından yapılan çalışmada da ebeveyn-çocuk ilişkileri ile çocuklarda saldırgan davranışlar arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Ebeveyn davranışları sıcak ve katı olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır. Çocukların saldırgan davranışları ise Çocuk Davranış Kontrol Listesi (Child Behavior Checklist; Achenbach ve Edelbrock, 1991) ile belirlenmiştir. Bu listedeki antisosyal davranış biçimleri saldırgan davranışlar açısından temel alınmıştır. Araştırma bulgularına göre; ebeveynlerin katı stillerinin çocuklarda saldırgan davranışlarla ilişkili olduğu görülmüştür.

Sözel ve davranışsal saldırganlık ve sosyal içe dönüklüğü algılama ile akran kabulü konulu bir araştırmada (Chang, Lei, Li, Liu, Guo, Wang ve Fung, 2005) 377 ilkokul çocuğu ile çalışılmış ve sözel ve sözel olmayan saldırganlıkla akran kabulü arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucunda saldırgan davranışlar ve sözel saldırganlık ile akran sınıflandırması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca sözel saldırganlığın davranışsal saldırganlığa neden olabileceği; fiziksel saldırganlığın zamanla azalırken sözel saldırganlığın devam edebileceği de araştırma bulguları arasında yer almaktadır. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise sosyal içedönüklüğün akran kabulünü ve sosyal beceri algılayışını olumsuz etkileyebileceği yönündedir.

Aunola ve Nurmi (2005), tarafından yapılan bir diğer çalışmada anne ve babaların ebeveyn stilleri ile okulöncesi dönemdeki çocukların problem davranışları

arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında, ebeveyn stilleri; duygulanım, davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol olmak üzere toplam üç boyutta, çocukların problem davranışları ise içe dönük ve saldırgan davranışlar olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre annelerin çocukların üzerinde yüksek düzeyde psikolojik kontrole sahip olmalarının, çocuklarda içedönük ve saldırgan davranışları arttırdığı bulunmuştur. Yine annelerde düşük düzeyde davranışsal kontrol, düşük düzeyde psikolojik kontrolle bir arada olduğunda çocukların saldırgan davranışlarında azalma olduğu görülmüştür.

2.2.3. Kaygı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Kargı ve Erkan (2004) okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarını inceledikleri araştırmalarında, 3-5 yaş grubundan 338 çocukla örnekleme oluşturmuşlardır. Araştırma sonucunda; anne-öğretmen görüşlerine göre yapılan karşılaştırmada toplam sorunda, sorunların türlerine bakıldığında dışa yönelimde, içe yönelimde, saldırgan davranışlarda, somatik sorunlarda, kaygı/depresyon ve duygusal yönelimde annelerin öğretmenlere göre çocuklarını daha sorunlu olarak değerlendirdikleri, içe kapanıklık ve dikkat sorunlarında ise öğretmenlerin annelere göre çocukları daha sorunlu olarak değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Saldırgan davranışlar, içe yönelim, dışa yönelim ve toplam sorun puanları arasında istatistiksel açıdan cinsiyete göre anlamlı bir fark olduğu ve bu ölçek puanlarında kızların erkeklerden daha yüksek puanlar aldığı belirlenmiştir.

Terzi (2009), 5-6 yaş grubundaki çocuklarda görülen davranış sorunlarını yaş, cinsiyet, aile tipi, anne-baba çalışma durumu, baba mesleği, çocuk sayısı gibi değişkenler ve öğretmenlerin bu konulardaki aldıkları eğitimin yeterliliği, kendilerini nasıl geliştirdikleri, kimlerle işbirliği içerisinde oldukları ve davranış sorunlarını çözmeye nasıl bir yol izlediklerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Ankara ili, Sincan ilçesi merkezde, 2007- 2008 yılında ilköğretime bağlı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocuklar ve öğretmenleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada 288 kız, 354 erkek olmak üzere toplam 642 çocuk ile ilgili veriler, 51 öğretmen aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırmada, “Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği” ve çocukların kişisel bilgilerini içeren “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, çocukların yaşlarına göre, sosyal kaygı, uyum ve isyankar davranışlar ve ölçek toplam puanları arasında anlamlı

bir fark vardır. Çocuklarda uyum ve davranış sorunları ile annenin eğitim durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında, sosyal kaygı davranışında anlamlı bir fark vardır. Çocuklarda isyankar davranışlar, sosyal kaygı ve ölçek toplam puanları ile babanın çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların sosyal kaygı yaşaması ile aile yapısı arasında ilişki saptanmıştır.

Güngör (2009), ebeveyn ve öğretmen mükemmeliyetçiliğinin, okul öncesine devam eden 5-6 yaş çocuklarının algılanan kaygı düzeylerini ön görmedeki rolleri incelenmektedir. Veri toplamak amacıyla, Okul Öncesi Kaygı Ölçeği (Ebeveyn Formu), Okul Öncesi Kaygı Ölçeği (Öğretmen Formu), Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği ve araştırmacı tarafından oluşturulan öğretmen ve ailelere yönelik kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma, Denizli İl Merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı anasınıflarına ve bağımsız anaokullarına devam etmekte olan 5 ve 6 yaşlarında 379 çocuğun ebeveynleri ve öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde çoklu ve aşamalı regresyon, ANOVA, Tukey Post-Hoc Test ve korelasyon istatistik tekniklerden yararlanılmıştır. Annelerin ve babaların tek başlarına sosyal düzene yönelik mükemmeliyetçilik düzeylerinin ebeveynin algıladığı çocuk kaygısının anlamlı yordayıcısı olduğu görülmekle birlikte, kendilerine yönelik ve başkalarına yönelik mükemmeliyetçilik düzeylerinin kaygı üzerinde anlamlı yordayıcı olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra öğretmenin algıladığı kaygı düzeyleri üzerinde öğretmen mükemmeliyetçilik düzeyinin anlamlı bir yordayıcı olmadığı belirlenmiştir.

Buluş ve Güngör (2010), 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeylerinin, kendilerine ve ebeveynlerine ait demografik özellikleri ile ilişkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini okul öncesi kurumlarına devam eden 379 öğrenci ebeveyni oluşturmaktadır. Çalışmada, çocukların kaygılarını ölçmek için “Okul Öncesi Çocuklarda Kaygı Ölçeği Ebeveyn Formu” kullanılmıştır. Ailenin demografik bilgileri için ise aileye yönelik kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ebeveynin algısına göre çocukların kaygı düzeylerinin cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinde çocukların kaygı düzeyleri üzerinde cinsiyetin anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Çocukların kaygı düzeylerinin yaş ile ilişkisi incelendiğinde ise 6 yaşındaki çocukların 5 yaşındaki çocuklara göre kaygı düzeyleri daha yüksektir. Ebeveynlerin algısına göre çocukların

kaygı düzeylerinin kardeş sayısı ile ilişkisi incelendiğinde çocukların kardeş sayısı ile çocukların kaygı düzeyleri arasında, ilişki olmadığı görülmektedir

2.2.4. Anne-Baba Özyeterliği/Anne-Baba-Çocuk İlişkisi İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Cohn (1990)'un yapmış olduğu bir araştırmada anne-çocuk arasındaki bağlanma stili ile çocukların okuldaki sosyal ilişkileri arasındaki ilişkiye bakılmış ve güvenli bağlanmayan erkek çocukların akranlarınca daha az tercih edildiği, daha az sosyal kabul gördüğu bulgusuna varılmıştır. Ayrıca bu çocuklar akranları tarafından diğer çocuklara göre daha saldırgan bulunmuş; öğretmenleri tarafından da daha fazla davranış problemleri gösterdikleri belirtilmiştir. Araştırma sonucunda kız çocukları için bu bağlamda bir bulguya rastlanılmamıştır.

Eisenberg vd. (2001) tarafından yapılan bir çalışmada, ailenin duygularını ifade ediş i ile çocuğun sosyal becerileri ve yeterliliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçta, annelerin çocukları ile ilişkileri sırasında ya da aile içinde yansıttıkları pozitif ve negatif duyguların çocuğun sosyal becerilerini ve yeterliliğini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Schmidt, Demulder ve Denham (2002) tarafından yapılan araştırmada 49 okul öncesi çocuk üzerinde çalışılmış ve anne-çocuk arasındaki güvenli bağlanma ile çocuğun iç e yönelim ve dış a yönelim bozukluğu arasındaki ilişkiye ve ailede yaşanan stresin çocuk üzerindeki etkilerine bakılmıştır. Araştırma sonucunda akranlarına göre daha az güvenli bağlanma gösteren çocukların daha saldırgan ve sosyal becerilerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Akranlarına göre daha fazla aile stresi yaşayan çocukların okul öncesi yıllarda daha saldırgan, daha kaygılı ve daha az sosyal beceri sahibi olabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Wood, Emerson ve Cowan (2004) yapmış oldukları araştırmalarında ebeveyn-çocuk bağlanmasının niteliğinin, çocuğun sosyal kabulünü etkileyebileceği üzerine bir araştırma yapmışlardır. 37 okul öncesi yaş çocuk üzerinde yapılan bu araştırmada ebeveyn-çocuk arasındaki düşük bağlanma puanının çocuğun ileride akran reddi ve bir takım davranışsal sorunlar yaşamasına neden olabileceği saptanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda güvenli bağlanan çocukların okul döneminde arkadaşlarıyla daha iyi ilişkiler geliştirebildiğini ve diğer çocuklara nazaran daha az sosyal ret yaşadıkları

saptanmıştır. Ebeveynleriyle güvenli bağlanma modeli geliştiremeyen çocuklarda ise sosyal reddin daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu çocuklarda davranış bozukluklarının da ortaya çıktığı ve aslında bu davranış bozukluklarının da sosyal redde neden olabileceği üzerinde durulmuştur.

Seçer, Sarı ve Olcay (2006), anne tutumlarına göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini, anasınıfları ve anaokuluna devam eden 302 çocuk ve annesi oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre annelerin demokratik tutumunun, çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilediği; aşırı koruyucu ve ev kadınlığı rolünü reddetme tutumunun ise olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Eminoğlu (2007), dört-beş yaş çocuklarının sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla bir tez çalışması yapmıştır. Araştırmanın evrenini, Ankara iline bağlı merkez ilçelerinde bulunan özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden dört-beş yaş grubu çocukların ebeveynleri ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemine alınacak ebeveyn ve öğretmen sayısını belirlemek için görülme sıklığı ve duyarlılık dikkate alınarak Basit Rastgele Örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini ise 13 özel okulöncesi eğitim kurumundan 101 çocuğun ebeveyni ve dört yaş grubuna ait 7, dört-beş yaş grubuna ait 13, toplam 20 öğretmen oluşturmuştur. Veriler Davranış Derecelendirme Ölçeği, Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği ve kişisel bilgi formu ile toplanmıştır. Çocukların sosyal davranışlarına ait bulgulara; çocukların DDÖ'nin hem işbirliği hem de sosyal ilişkiler boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarında yaşlarına, cinsiyetlerine ve kardeş sayılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır ($P>0.05$). Çocukların DDÖ'nin hem işbirliği hem de sosyal ilişkiler boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarında okul öncesi eğitim kurumuna devam süresine göre de istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır ($P>0.05$). Ancak sosyal ilişkiler boyutunda elde ettikleri ortalama puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($P<0.05$). Buna göre, okul öncesi eğitim kurumuna bir yıldan fazla devam edenlerde puanlar anlamlı derecede yüksek görülmektedir. Çocukların DDÖ'nin hem işbirliği hem de sosyal ilişkiler boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarında okul dışında ilgilendikleri etkinliğe, okul öncesi

eğitim kurumuna başlamadan önce bakımını üstlenen kişiye ve evde televizyon karşısında kalma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır ($P>0.05$). Annelerin davranışlarına ait bulgulara bakıldığında; EKDD'nin boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında yaşlarına göre ayrıcalıklardan yoksunlaştırma boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($P<0.05$). EKDD'nin boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında öğrenim düzeylerine göre ilgi ve şefkat gösterme ve ayrıcalıklardan yoksunlaştırma boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($P<0.05$). Babaların davranışlarına ait bulgulara bakıldığında; EKDD'nin boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında yaşlarına göre amaçlara ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin ve başarı için baskı boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($P<0.05$). EKDD'nin boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında öğrenim düzeylerine göre koruyuculuk boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($P<0.05$). Çocukların sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiye ait bulgulara bakıldığında; babaların EKDD'ye ait standartların belirginliği boyutu ile ocukların DD'ye ait sosyal ilişkiler boyutu puanları arasında aynı yönlü doğrusal bir ilişki bulunmuştur ($P<0.05$).

Aksoy ve H. Diken (2009) tarafından, ebeveynlerin (zellikle annelerin) z yeterlik düzeyleri ile çocuklarının erken çocukluk dönemindeki gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaları gözden geçirmek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Bu amaçla betimsel alan yazın taraması yapılmıştır. Ele alınan makalelerdeki bulgular, annelerin sahip olduğu ebeveyn öz yeterlik algısının düzeyi ile çocukların bilişsel, sosyal ve dil gelişimleri arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca ebeveynlik öz yeterlik düzeyleri sosyo-ekonomik durum, sosyal destekler, bekr anne olma ve annelik yaşı gibi değişkenlerden etkilenmektedir. Annelerin z yeterlikleriyle çocuğun problem davranışları, annelik depresyonu ve stresi gibi değişkenler arasında da ilişkiler olduğu çalışmalarda rapor edilmiştir.

Büyüktaşkapu (2012), 1-3 yaş arasında normal gelişim gösteren çocukların gelişim seviyeleri ile annelerinin zyeterlik inanç düzeylerini belirlemek ve arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın alışma grubunu 1-3 yaş arasında normal gelişim gösteren çocuğu olan 60 anne oluşturmaktadır. Araştırmada Elibol, Mağden, Alpar (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan Anne Babalık

Becerilerinde Özyeterlik Ölçeği ve 1-3 yaş arasındaki çocuklara Savaşır, Sezgin ve Erol (1994) tarafından geliştirilen Ankara Gelişim Envanteri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin özyeterlik algılarının orta düzeyde olduğu, ancak disiplin, öğretme ve oyun alanlarında kendilerini daha az yeterli hissettikleri; 1-3 yaş arasındaki çocukların en çok ince motor gelişimlerinde yetersizlik olduğu, kaba motor, dil-bilişsel ve sosyal beceri-özbakım alanlarında ise yarıdan fazlasının gelişiminin yetersiz olduğu bulunmuştur. Ayrıca annelerin özyeterlik algıları ile çocukların sosyal beceri-özbakım gelişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemsel modeli, evren ve örneklemin tespiti, veri kaynakları, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesinde yapılan çalışmalar açıklanmaktadır.

3.1. YÖNTEM

Araştırma tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 1995).

3.2. EVREN

Araştırmanın evrenini, Denizli ilinin Honaz ve Çal ilçelerindeki Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ilköğretim okullarının anasınıflarına devam etmiş 4-5 yaş grubundaki çocuklar ve anne-babaları oluşturmaktadır.

3.3. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini; 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Honaz ve Çal İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı on ilköğretim okulunun 17 anasınıfında eğitim görmüş 4-5 yaş grubundan 110'u kız, 117'si erkek olmak üzere 227 çocuk ve anne-babası (227 anne ve 227 baba) oluşturmaktadır.

Örneklem grubunun seçiminde basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit rastgele örnekleme yönteminde; evreni oluşturan her birimin örneklem içinde yer alma olasılığı eşittir. Başka bir deyişle her birim eşit seçilme şansına sahiptir ve bir birimin seçimi diğerinin seçilmesini etkilememektedir (Altunışık vd., 2005). Denizli ilinin ilçeleri arasında kura yöntemi ile iki ilçe seçilmiştir. Seçilen ilçelerdeki ilköğretim okullarının anasınıfları arasından kura ile 17 anasınıfı belirlenmiştir.

Örneklem grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 1. ile Tablo 6. arasında belirtilmiştir:

Tablo 1. Örneklem grubunun cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	110	48,5
Erkek	117	51,5
Toplam	227	100,0

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların %48,5’ini kız çocukları, %51,5’ini erkek çocukları oluşturmaktadır.

Tablo 2. Örneklem grubundaki annelerin öğrenim durumlarına göre dağılımı

Annenin Eğitim Durumu	f	%
İlkokul	85	37,4
Ortaokul	42	18,5
Lise	65	28,6
Üniversite	35	15,4
Toplam	227	100,0

Tablo 2’de örneklem grubunun annelerinin % 37,4’ünün ilkokul, % 18,5’inin ortaokul, % 28,6’sının lise ve %15,4’ünün ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Örneklem grubundaki babaların öğrenim durumlarına göre dağılımı

Babanın Eğitim Durumu	f	%
İlkokul	73	32,2
Ortaokul	33	14,5
Lise	84	37,0
Üniversite	37	16,3
Toplam	227	100,0

Tablo 3'te örneklem grubundaki babaların % 32,2'sinin ilkokul, % 14,5'inin ortaokul, % 37,0'ının lise ve % 16,3'ünün ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Örneklem grubunun anne mesleğine göre dağılımları

Anne Mesleği	f	%
Ev Hanımı	158	69,6
Memur	19	8,4
İşçi	31	13,7
Serbest Meslek	19	8,4
Toplam	227	100,0

Tablo 4 incelendiğinde örneklem grubundaki annelerin %69,6'sının ev hanımı, %8,4'ünün memur, %13,7'sinin işçi ve %8,4'ünün serbest meslek sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Örneklem grubunun baba mesleğine göre dağılımları

Baba Mesleği	f	%
Çalışmıyor	3	1,3
Memur	30	13,2
İşçi	91	40,1
Serbest meslek	101	44,5
Emekli	2	0,9
Toplam	227	100,0

Tablo 5 incelendiğinde örneklem grubundaki babaların %1,3'ünün çalışmadığı, %13,2'sinin memur, %40,1'inin işçi, %44,5'inin serbest meslek ve %0,9'unun emekli olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Örneklem grubunun kardeş sayısına göre dağılımları

Kardeş Sayısı	f	%
Kardeşi yok	57	25,1
1 kardeş	137	60,4
2 kardeş	28	12,3
3 ve daha fazla	5	2,2
Toplam	227	100,0

Tablo 6’da görüldüğü gibi örneklem grubunun % 25,1’inin kardeşi bulunmazken, % 60,4’ünün 1 kardeşi, % 12,3’ünün 2 kardeşi, % 2,2’sinin 3 ve daha fazla kardeşi bulunmaktadır.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Veri toplama aşamasında, öncelikle ilçeler ve sonra ilçelerdeki okullar kura yöntemi ile belirlenmiştir. Ardından ilk olarak Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden belirlenen okullarda araştırmayı gerçekleştirmek için izin alınmıştır. İzin belgeleri ve veri toplama araçları ile birlikte uygulama yapılacak okullara gidilmiştir. Anasınıfı öğretmenleri, yöneticileri ve anne-babalar tez konusu, amacı, ölçme araçları ve uygulama süreci ile ilgili bilgilendirilmiştir. Veri toplama sürecinde araştırmacı okullara düzenlediği haftalık ziyaretlerle, süreci takip etmiş, öğretmen ve anne-babaların sorularını cevaplandırmıştır. Veri toplama süreci izinlerin alınması dahil olmak üzere yaklaşık 5 ay sürmüştür.

3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.5.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu form çocukların ve ailelerinin demografik özellikleri hakkında bilgi almak için geliştirilmiştir. Formda çocuğun adı, cinsiyeti, doğum tarihi (gün, ay, yıl), kardeş sayısı, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin mesleği ve babanın mesleği soruları yer almaktadır. Kişisel Bilgi Formu Ek 1’de (sayfa:111) verilmiştir.

3.5.2. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) Ölçeği

La Freniere ve Dumas (1996) tarafından geliştirilmiş; Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın ve Yağmurlu (2010) tarafından Türkçe’ye uyarlama, geçerlik güvenirlik

çalışmaları yapılmıştır. Okul öncesi yaştaki çocukların duygusal ve davranış sorun belirtilerini taramak, yani risk altındaki çocukları belirlemek amacıyla kullanılmaktadır.

Bu ölçek, okul öncesi dönemde çocukların gösterebilecekleri kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklük gibi duygusal ve davranış sorun belirtilerinin yanı sıra bu dönemde gelişmesi beklenen sosyal becerilerin niceliğini değerlendirir. Her biri 10 madde içeren üç alt ölçeğe sahiptir:

- *Sosyal Yetkinlik (SY) alt ölçeği*, çocukların akranlarıyla bir aradayken gösterdikleri işbirliği ve anlaşmazlıklara çözüm yolları aramak gibi olumlu özellikleri ölçer.
- *Kızgınlık-Saldırganlık (KS) alt ölçeği*, yetişkinlere karşı gelme ve akran ilişkilerinde uyumsuz ve saldırgan davranmak gibi dışsallaştırma sorun belirtilerini;
- *Anksiyete-İçe Dönüklük (Aİ) alt ölçeği* ise, çocukların üzgün, depresif duygu durumlarını ve grup içinde çekingenlik gösterme gibi içselleştirme sorun belirtilerini değerlendirir.

Sosyal yetkinlik (SY) alt ölçeği 2, 6, 11, 13, 15, 17, 20, 22, 27 ve 30. maddeleri; kızgınlık-saldırganlık (KS) alt ölçeği 3, 4, 5, 10, 16, 18, 24, 25, 28 ve 29. maddeleri; anksiyete-içe dönüklük (Aİ) alt ölçeği ise 1, 7, 8, 9, 12, 14, 19, 21, 23 ve 26. maddeleri içermektedir (akt. Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın ve Yağmurlu, 2010).

Özgün formda ve farklı ülkelerdeki uyarlama çalışmalarında, alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları 0.80 ve üstünde bulunmuştur. Özgün formun 2 hafta ve 6 ay ara ile yapılan test-tekrar test güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0.78 ile 0.86 ve 0.59 ile 0.70 arasında bulunmuştur.

SYDD-30, öğretmen ya da ebeveyn tarafından doldurulabilmektedir. Çocukların duygusal ve davranış sorun belirtileri ile sosyal becerileri 6 basamaklı likert ölçeği ile (1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Sık Sık, 5=Çoğunlukla, 6=Her Zaman) değerlendirilir. Ölçekte sadece alt ölçekler kullanılmaktadır. Ölçekte yüksek puanlar yüksek kızgınlık, yüksek sosyal yetkinlik ve yüksek içe dönüklüğü; düşük puanlar ise düşük kızgınlık, düşük sosyal yetkinlik ve düşük içe dönüklüğü göstermektedir (Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın ve Yağmurlu, 2010).

Bu çalışma kapsamında Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı; Sosyal Yetkinlik alt ölçeği için .92,, Kızgınlık-Saldırganlık alt ölçeği için .87 ve Anksiyete-İçe Dönüklük alt ölçeği için .91 olarak bulunmuştur. SYDD-30 ölçeği örnek maddeleri Ek 2’de (sayfa:112) verilmiştir.

3.5.3. Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği

Giboad-Wallston ve Wandersman (1978) tarafından geliştirilmiş (Ebeveynliğe Yönelik Duyusal Yeterlik Ölçeği), geçerlik-güvenirlik çalışmaları Seçer ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır.

Orijinalinde 16 madde olarak hazırlanan veri toplama aracı, yapılan faktör analizi ile kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi amacıyla başvuru uzman görüşleri doğrultusunda yeniden değerlendirilmiş ve son şekli verilmiştir. Ancak orijinaliyle benzer sonuçları verdiği için herhangi bir madde atılmamıştır. Bununla birlikte; orijinalinde 2 boyut olarak verilen ölçek yapılan analiz sonucunda 3 boyut olarak belirlenmiştir. Bu öğeler;

- Ebeveynlik görevine ilişkin *yeterlilik algısı-7* soru,
- Ebeveynlik görevine yönelik *ilgi-2* soru ve
- Ebeveynlik görevinden sağladığı *doyum-7* soru olarak ele alınmıştır.

Ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algısı alt ölçeği 1, 2, 3, 4, 8, 10 ve 11. maddeleri; ebeveynlik görevine yönelik ilgi alt ölçeği 14. ve 15. maddeleri; ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum alt ölçeği ise 5, 6, 7, 9, 12, 13 ve 16. maddeleri içermektedir. Bu maddelerden 3, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 15 ve 16. maddeler ters kodlanmaktadır (akt. Seçer vd., 2008).

Ölçek, anne-babaların çocukları ile ilgili deneyimlerini dikkate alarak kendilerini değerlendirmeleri ve ebeveynliğe yönelik tutumlarını yansıtma süreçlerini içermektedir. Ölçekte yer alan her bir maddeye ilişkin tutumlar anne-babalar tarafından; “hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “tamamen katılıyorum” kategorilerinden birisi işaretlenerek belirtilmektedir. Katılımcılar ölçekte yer alan maddelere 1-5 arası puan vermektedir. Yüksek puanlar anne-babalığa yönelik tutumun olumlu olduğunu, düşük puanlar ise olumsuz olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlanabilmesi için faktör analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. Ölçeğin 3 faktörü ölçmeye yönelik toplam varyansı açıklama oranı %55.09, Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı ise 0.88'dir.

Araştırma kapsamında annelere uygulanan ölçekte Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı; ebeveynlik görevine ilişkin yeterlilik algısı alt ölçeği için .80; ebeveynlik görevine yönelik ilgi alt ölçeği için .82, ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum alt ölçeği için .87 ve toplam puan için .89'dur.

Babalara uygulanan ölçekte Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı; ebeveynlik görevine ilişkin yeterlilik algısı alt ölçeği için .86; ebeveynlik görevine yönelik ilgi alt ölçeği için .83, ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum alt ölçeği için .85 ve toplam puan için .88'dir. Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği örnek maddeleri Ek 3'te (sayfa:113) verilmiştir.

3.6. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Verilerin analizinde; çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanlarının ve anne-babaların ebeveyn özyeterlilik algısının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek için ilişkisiz örneklem için t-testi kullanılmıştır.

Çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanlarının ve anne-babaların ebeveyn özyeterliliği algısının; anne-babaların eğitim düzeyine, mesleklerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Eğer fark varsa, farkın söz konusu değişkenler içinde hangi grup lehine olduğunu belirlemek için Post Hoc tekniklerden Tukey ve LSD analizleri uygulanmıştır.

Anne-babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlilik algısı, ebeveynlik görevine yönelik ilgi ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum değişkenlerinin çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları üzerinde yordayıcı etkisinin olup olmadığını belirlemek için de basit doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır.

Analizler bilgisayar ortamında SPSS 15.00 paket programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, incelenen değişkenlerin birbiriyle ilişkileri bağlamında, toplanan verilerin analizleri yapılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen bulgular alt problemlere göre tablolar yardımıyla açıklanmıştır.

4.1. “4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK, SALDIRGANLIK VE KAYGI PUANLARI CİNSİYETE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.1.1. 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik t Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	P
Sosyal Yetkinlik	Kız	110	48,60	8,95	225	2,29	,023
	Erkek	117	45,66	10,24			
Saldırganlık	Kız	110	17,80	6,65	225	,866	,387
	Erkek	117	18,64	7,73			
Kaygı	Kız	110	20,08	9,42	225	,596	,552
	Erkek	117	19,37	8,41			

Tablo 4.1.1’de 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları ile cinsiyet değişkenine yönelik “t” testi sonuçları verilmiştir.

Çocukların sosyal yetkinlik puanları cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir [t(225)=2,29, p<,05]. Kızların sosyal yetkinlik

puanları ($\bar{X}=48,60$), erkeklere ($\bar{X}=45,66$) göre daha yüksektir. Buna karşılık çocukların saldırganlık [$t(225)=,866$, $p>,05$] ve kaygı [$t(225)=,596$, $p>,05$] puanları cinsiyetlerine göre farklılık göstermemiştir.

4.2. “4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK, SALDIRGANLIK VE KAYGI PUANLARI ANNE VE BABALARININ EĞİTİM DURUMUNA GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.2.1. 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Anne-Babalarının Eğitim Durumları Değişkenine Yönelik Betimleyici İstatistikler

Değişken			N	$\bar{X}$	SS
İlkokul	Anne	Sosyal Yetkinlik	85	45,35	9,86
		Saldırganlık	85	19,09	7,90
		Kaygı	85	19,12	7,62
	Baba	Sosyal Yetkinlik	73	44,31	9,78
		Saldırganlık	73	19,47	8,08
		Kaygı	73	20,20	8,12
Ortaokul	Anne	Sosyal Yetkinlik	42	45,71	9,45
		Saldırganlık	42	20,19	8,33
		Kaygı	42	21,88	9,70
	Baba	Sosyal Yetkinlik	33	47,48	8,16
		Saldırganlık	33	17,69	5,90
		Kaygı	33	22,39	10,75
Lise	Anne	Sosyal Yetkinlik	65	48,69	8,55
		Saldırganlık	65	16,58	5,53
		Kaygı	65	19,27	8,93
	Baba	Sosyal Yetkinlik	84	47,71	9,70
		Saldırganlık	84	18,02	7,09
		Kaygı	84	19,00	8,15
Üniversite	Anne	Sosyal Yetkinlik	35	49,97	10,95
		Saldırganlık	35	16,88	6,13
		Kaygı	35	19,37	10,60
	Baba	Sosyal Yetkinlik	37	50,78	9,78
		Saldırganlık	37	16,75	6,65
		Kaygı	37	18,00	9,93

(Tablonun devamı arka sayfadır.)

Toplam	Anne	Sosyal Yetkinlik	227	47,08	9,72
		Saldırganlık	227	18,23	7,22
		Kaygı	227	19,71	8,90
	Baba	Sosyal Yetkinlik	227	47,08	9,72
		Saldırganlık	227	18,23	7,22
		Kaygı	227	19,71	8,90

Tablo 4.2.2. 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Anne-Babalarının Eğitim Durumları Değişkenine Yönelik İlişkili Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

	Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark*
Sosyal Yetkinlik	Anne Eğitim Durumu	Gruplararası	793,437	3	264,479	2,863	,038	1-3 1-4
		Gruplariçi	20596,801	223	92,362			
		Toplam	21390,238	226				
	Baba Eğitim Durumu	Gruplararası	1104,829	3	368,276	4,049	,008	1-4
		Gruplariçi	20285,409	223	90,966			
		Toplam	21390,238	226				
Saldırganlık	Anne Eğitim Durumu	Gruplararası	464,103	3	154,701	3,041	,030	1-3 2-3 2-4
		Gruplariçi	11343,051	223	50,866			
		Toplam	11807,154	226				
	Baba Eğitim Durumu	Gruplararası	207,202	3	69,067	1,328	,266	---
		Gruplariçi	11599,952	223	52,018			
		Toplam	11807,154	226				
Kaygı	Anne Eğitim Durumu	Gruplararası	242,788	3	80,929	1,020	,385	---
		Gruplariçi	17691,168	223	79,333			
		Toplam	17933,956	226				
	Baba Eğitim Durumu	Gruplararası	406,159	3	135,386	1,722	,163	---
		Gruplariçi	17527,797	223	78,600			
		Toplam	17933,956	226				

*Fark sütunu, hangi gruplar arasında fark olduğunu göstermektedir. 1= İlkokul, 2=Ortaokul, 3=Lise, 4=Üniversite

Tablo 4.2.2.'de 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları ile anne-babalarının eğitim durumu değişkenine yönelik ilişkili örneklemeler için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) testi sonuçları verilmiştir.

Çocukların sosyal yetkinlik puanları, anne eğitim durumuna [F(3,223)=2,863, p<,05] göre farklılık göstermektedir. Bu farkın anne eğitim durumu içerisinde yer alan hangi grup lehine olduğunu belirlemek için Post Hoc tekniklerden LSD gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, lise mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}$ =48,69), ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal

yetkinlik puanlarından ($\bar{X}=45,35$) daha yüksektir. Üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}=49,97$) de ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik ($\bar{X}=45,35$) puanlarından daha yüksektir.

Çocukların sosyal yetkinlik puanları, baba eğitim durumuna [$F(3,223)=4,049$, $p<,01$] göre de farklılık göstermektedir. Bu farkın baba eğitim durumu içerisinde yer alan hangi grup lehine olduğunu belirlemek için ise Post Hoc tekniklerden Tukey işlemi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, üniversite mezunu babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}=50,78$), ilkokul mezunu babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından ($\bar{X}=44,31$) daha yüksektir. Sonuç olarak üniversite mezunu babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çocukların saldırganlık puanları da anne eğitim durumuna [$F(3,223)=3,041$, $p<,05$] göre farklılaşmaktadır. Bu farkın anne eğitim durumu içerisinde yer alan hangi grup lehine olduğunu belirlemek için Post Hoc tekniklerinden LSD işlemi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanları ($\bar{X}=19,09$), lise mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanlarına ($\bar{X}=16,58$) göre daha yüksektir. Ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanları ($\bar{X}=20,19$) ise lise mezunu olan annelerin çocuklarının ($\bar{X}=16,58$) ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanlarına ($\bar{X}=16,88$) göre daha yüksektir.

Buna karşılık çocukların saldırganlık puanları baba eğitim durumuna [$F(3,223)=1,328$, $p>,01$] göre ve çocukların kaygı puanları anne [$F(3,223)=1,020$, $p>,01$] ve babaların [$F(3,223)=1,722$, $p>,01$] eğitim durumuna göre farklılık göstermemektedir.

4.3. “4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK, SALDIRGANLIK VE KAYGI PUANLARI ANNE VE BABALARININ MESLEKLERİNE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.3.1. 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Anne-Babalarının Meslek Değişkenine Yönelik Betimleyici İstatistikler

Değişken			N	$\bar{X}$	SS
Ev Hanımı	Anne	Sosyal Yetkinlik	158	47,06	9,57
		Saldırganlık	158	18,46	7,39
		Kaygı	158	19,39	8,39
Çalışmıyor	Baba	Sosyal Yetkinlik	3	32,66	9,50
		Saldırganlık	3	27,00	10,44
		Kaygı	3	28,00	6,08
Memur	Anne	Sosyal Yetkinlik	19	52,73	9,94
		Saldırganlık	19	15,84	4,32
		Kaygı	19	17,00	10,79
	Baba	Sosyal Yetkinlik	30	51,56	9,93
		Saldırganlık	30	16,90	6,48
		Kaygı	30	18,90	10,33
İşçi	Anne	Sosyal Yetkinlik	31	43,06	10,07
		Saldırganlık	31	19,16	6,73
		Kaygı	31	21,93	8,74
	Baba	Sosyal Yetkinlik	91	45,40	9,31
		Saldırganlık	91	18,18	6,81
		Kaygı	91	19,57	8,17
Serbest Meslek	Anne	Sosyal Yetkinlik	19	48,15	7,58
		Saldırganlık	19	17,26	8,67
		Kaygı	19	21,52	10,79
	Baba	Sosyal Yetkinlik	101	47,97	9,22
		Saldırganlık	101	18,25	7,59
		Kaygı	101	19,74	9,19
Emekli	Anne	Sosyal Yetkinlik	-	-	-
		Saldırganlık	-	-	-
		Kaygı	-	-	-
	Baba	Sosyal Yetkinlik	2	33,50	9,19
		Saldırganlık	2	26,50	,70
		Kaygı	2	25,00	4,24

(Tablonun devamı arka sayfadadır.)

Toplam	Anne	Sosyal Yetkinlik	227	47,08	9,72
		Saldırganlık	227	18,23	7,22
		Kaygı	227	19,71	8,90
	Baba	Sosyal Yetkinlik	227	47,08	9,72
		Saldırganlık	227	18,23	7,22
		Kaygı	227	19,71	8,90

Tablo 4.3.2. 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık ve Kaygı Puanları İle Anne-Babalarının Meslek Değişkenine Yönelik İlişkili Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Değişkenler			Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark*
Sosyal Yetkinlik	Anne Meslek	Gruplararası	1129,922	3	376,641	4,146	,007	2-3
		Gruplarıçi	20260,316	223	90,853			
		Toplam	21390,238	226				
	Baba Meslek	Gruplararası	1930,838	4	482,709	5,507	,000	1-2
		Gruplarıçi	19459,400	222	87,655			1-4
		Toplam	21390,238	226				2-3
Saldırganlık	Anne Meslek	Gruplararası	161,478	3	53,826	1,031	,380	---
		Gruplarıçi	11645,676	223	52,223			
		Toplam	11807,154	226				
	Baba Meslek	Gruplararası	420,823	4	105,206	2,051	,088	---
		Gruplarıçi	11386,331	222	51,290			
		Toplam	11807,154	226				
Kaygı	Anne Meslek	Gruplararası	371,677	3	123,892	1,573	,197	---
		Gruplarıçi	17562,279	223	78,755			
		Toplam	17933,956	226				
	Baba Meslek	Gruplararası	283,663	4	70,916	,892	,470	---
		Gruplarıçi	17650,293	222	79,506			
		Toplam	17933,956	226				

*Fark sütunu, hangi gruplar arasında fark olduğunu göstermektedir. 1=Ev Hanımı/Çalışmıyor, 2=Memur, 3=İşçi, 4=Serbest Meslek, 5=Emekli

Tablo 4.3.2.'de 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanları ile anne-babalarının meslek değişkenine yönelik ilişkili örneklemeler için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) testi sonuçları verilmiştir.

Çocukların sosyal yetkinlik puanları, anne mesleğine [F(3,223)=4,146, p<,01] ve baba mesleğine [F(4,222)=5,507, p<,01] göre farklılık göstermektedir. Bu farkın anne-baba mesleği içerisinde yer alan hangi grup lehine olduğunu belirlemek için Post Hoc tekniklerinden Tukey işlemi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}$ =52,73), işçi mesleğine sahip annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından ($\bar{X}$ =43,06) daha yüksektir. Sonuç olarak memur annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının daha

yüksek olduğu bulunmuştur. Yine elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}=51,56$), çalışmayan babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından ($\bar{X}=32,66$) daha yüksektir. Serbest mesleğe sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}=47,97$), çalışmayan babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından ($\bar{X}=32,66$) daha yüksektir. Memur mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ($\bar{X}=51,56$), işçi mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından ($\bar{X}=45,40$) daha yüksektir.

Tabloya göre, çocukların saldırganlık puanları anne [$F(3,223)=1,031, p>,01$] ve babalarının [$F(4,222)=2,051, p>,01$] mesleğine göre farklılık göstermemektedir. Ayrıca çocukların kaygı puanları anne [$F(3,223)=1,573, p>,01$] ve babalarının [$F(4,222)=,892, p>,01$] mesleğine göre farklılık göstermemektedir.

4.4. “ANNE-BABALARIN EBEVEYN ÖZYETERLİĞİ ALGISI ÇOCUKLARININ CİNSİYETİNE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.4.1. Anne-Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik t Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	Kız	110	60,75	6,99	225	,851	,396
	Erkek	117	59,94	7,40			
Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	Kız	110	60,71	6,80	225	,819	,413
	Erkek	117	59,95	7,16			

Tablo 4.4.1.'de anne-babaların ebeveyn özyeterliği algısı ile cinsiyet değişkenine yönelik t testi sonuçları verilmiştir.

Annelerin ebeveyn özyeterliği algıları [$t(225)=,851, p>,05$] ve babaların ebeveyn özyeterliği algıları [$t(225)=,819, p>,05$] çocuklarının cinsiyetine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.5. “ANNE-BABALARIN EBEVEYN ÖZYETERLİĞİ ALGISI EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.5.1. Anne-Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı ve Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Betimleyici İstatistikler

		N	$\bar{X}$	SS
İlkokul	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	85	58,90	7,43
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	73	58,95	7,01
Ortaokul	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	42	61,19	7,34
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	33	59,12	6,98
Lise	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	65	60,69	7,01
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	84	61,63	6,67
Üniversite	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	35	62,11	6,40
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	37	61,13	7,23
Toplam	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	227	60,33	7,20
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	227	60,32	6,98

Tablo 4.5.2. Anne ve Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı İle Eğitim Durumları Değişkenine Yönelik İlişkili Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Değişkenler			Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Eğitim Durumu	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	Gruplararası	323,443	3	107,814	2,108	,100
		Gruplariçi	11405,112	223	51,144		
		Toplam	11728,555	226			
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	Gruplararası	351,601	3	117,200	2,447	,065
		Gruplariçi	10682,276	223	47,903		
		Toplam	11033,877	226			

Tablo 4.5.2.’de anne-babaların ebeveyn özyeterliği algıları ile meslek değişkenine yönelik ilişkili örneklemeler için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) testi sonuçları verilmiştir.

Anne [$F(3,223)=2,108$, $p>,01$] ve babaların [$F(3,223)=2,447$, $p>,01$] ebeveyn özyeterliği algıları, eğitim durumlarına göre farklılık göstermemektedir.

4.6. “ANNE-BABALARIN EBEVEYN ÖZYETERLİĞİ ALGISI MESLEKLERİNE GÖRE FARKLILAŞMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.6.1. Anne-Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı ve Meslek Değişkenine Yönelik Betimleyici İstatistikler

		N	$\bar{X}$	SS
Ev Hanımı	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	158	60,64	6,91
Çalışmıyor	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	3	55,00	4,00
Memur	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	19	62,68	6,73
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	30	61,96	4,67
İşçi	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	31	59,80	8,05
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	91	60,05	7,53
Serbest Meslek	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	19	56,26	7,50
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	101	60,20	7,10
Emekli	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	-	-	-
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	2	62,00	4,24
Toplam	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	227	60,33	7,20
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	227	60,32	6,98

Tablo 4.6.2. Anne ve Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı İle Meslek Değişkenine Yönelik İlişkili Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Değişkenler			Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark*
Meslek	Annelerin Ebeveyn Özyeterlik Algısı	Gruplararası	443,775	3	147,925	2,923	,035	2-4
		Gruplariçi	11284,780	223	50,604			
		Toplam	11728,555	226				
	Babaların Ebeveyn Özyeterlik Algısı	Gruplararası	179,551	4	44,888	,918	,454	---
		Gruplariçi	10854,326	222	48,893			
		Toplam	11033,877	226				

*Fark sütunu, hangi gruplar arasında fark olduğunu göstermektedir. 1=Ev Hanımı/Çalışmıyor, 2=Memur, 3=İşçi, 4=Serbest Meslek, 5=Emekli

Tablo 4.6.2.'de anne-babaların ebeveyn özyeterliği algıları ile meslek değişkenine yönelik ilişkili örneklemeler için tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) testi sonuçları verilmiştir.

Annelerin ebeveyn özyeterliği algıları, mesleklerine göre farklılık göstermektedir [$F(3,223)=2,923$, $p<,05$]. Bu farkın anne-baba mesleği içerisinde yer alan hangi grup lehine olduğunu belirlemek için Post Hoc tekniklerinden Tukey işlemi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip annelerin ($\bar{X}=62,68$) ebeveyn özyeterliği algıları, serbest mesleğe sahip annelerin ($\bar{X}=56,26$) ebeveyn özyeterliği algılarından daha yüksektir. Sonuç olarak, memur anneler daha yüksek ebeveyn özyeterliği algılarına sahiptirler. Buna karşılık babaların ebeveyn özyeterliği algıları [$F(4,222)=,918$, $p>,01$] mesleklerine göre farklılık göstermemektedir.

4.7. “ANNELERİN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK PUANLARINI YORDAMAKTA MIDIR?”ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.7.1. Annelerin Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata B	β	t	p
Yeterlik Algısı Sosyal Yetkinlik	,175	,188	,062	,931	,353
R=,062 R ² =,004 F(1,225)=,867					
İlgi Sosyal Yetkinlik	,098	,354	,018	,277	,782
R=,018 R ² =,000 F(1,225)=,076					
Doyum Sosyal Yetkinlik	,356	,159	,148	2,243	,026
R=,148 R ² =,022 F(1,225)=5,032					

Tablo 4.7.1.'de annelerin ebeveyn özyeterlik algısının 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarını yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ($\beta=,062$, $p>.05$) ve ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ($\beta=,018$, $p>.05$), çocukların sosyal yetkinlik puanlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamamaktadır. Buna karşın annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların sosyal yetkinlik puanlarını ($\beta=,148$, $p<.05$) istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamaktadır. Annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum, çocukların sosyal yetkinlik puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık %02'sini açıklamaktadır.

4.8. “ANNELERİN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK PUANLARINI YORDAMAKTA MIDIR?”ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.8.1. Annelerin Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Saldırganlık Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata B	β	T	P
Yeterlik Algısı Saldırganlık	-,109	,140	-,052	-,781	,436
R=0,52 R ² =,003 F(1,225)=,610					
İlgi Saldırganlık	,140	,263	,035	,532	,595
R=0,35 R ² =,001 F(1,225)=,283					
Doyum Saldırganlık	-,116	,119	-,065	-,979	,329
R=,065 R ² =,004 F(1,225)=,959					

Tablo 4.8.1.’de annelerin ebeveyn özyeterlik algısının 4-5 yaş çocuklarının saldırganlık puanlarını yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ($\beta=-,052$, $p>.05$), ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ($\beta=,035$, $p>.05$) ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum ($\beta=-,065$, $p>.05$) çocukların saldırganlık puanlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamamaktadır.

4.9. “ANNELERİN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ KAYGI PUANLARINI YORDAMAKTA MIDIR?”ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.9.1. Annelerin Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Kaygı Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata B	B	T	P
Yeterlik Algısı Kaygı	-,013	,173	-,005	-,073	,942
R=,005 R ² =,000 F(1,225)=,005					
İlgi Kaygı	-,305	,323	-,063	-,944	,346
R=,063 R ² =,004 F(1,225)=,891					
Doyum Kaygı	-,265	,146	-,120	-1,818	,070
R=,120 R ² =,014 F(1,225)=3,306					

Tablo 4.9.1.'de annelerin ebeveyn özyeterlik algısının 4-5 yaş çocuklarının kaygı puanlarını yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ($\beta=-,005$, $p>.05$), ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ($\beta=-,063$, $p>.05$) ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum ($\beta=-,120$, $p>.05$) çocukların kaygı puanlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamamaktadır.

4.10. “BABALARIN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİK PUANLARINI YORDAMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.10.1. Babaların Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata B	β	T	p
Yeterlik Algısı Sosyal Yetkinlik	,079	,170	,031	,464	,643
R=,031 R ² =,001 F(1,225)=,215					
İlgi Sosyal Yetkinlik	-,166	,372	-,030	-,446	,656
R=,030 R ² =,001 F(1,225)=,199					
Doyum Sosyal Yetkinlik	,062	,167	,025	,373	,710
R=,025 R ² =,001 F(1,225)=,139					

Tablo 4.10.1.’de babaların ebeveyn özyeterlik algısının 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarını yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ($\beta=,031$, $p>.05$), ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ($\beta=,030$, $p>.05$) ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum ($\beta=,025$, $p>.05$) çocukların sosyal yetkinlik puanlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamamaktadır.

4.11. “BABALARIN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK PUANLARINI YORDAMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.11.1. Babaların Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Saldırganlık Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata B	β	T	p
Yeterlik Algısı Saldırganlık	-,085	,126	-,045	-,673	,502
R=,045 R ² =,002 F(1,225)=,452					
İlgi Saldırganlık	-,075	,276	-,018	-,272	,786
R=,018 R ² =,000 F(1,225)=,074					
Doyum Saldırganlık	-,141	,123	-,076	-1,141	,255
R=,076 R ² =,006 F(1,225)=1,303					

Tablo 4.11.1.’de babaların ebeveyn özyeterlik algısının 4-5 yaş çocuklarının saldırganlık puanlarını yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ($\beta=,045$, $p>.05$), ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ($\beta=,018$, $p>.05$) ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum ($\beta=,076$, $p>.05$) çocukların saldırganlık puanlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamamaktadır.

4.12. “BABALARIN EBEVEYNLİK GÖREVİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI, EBEVEYNLİK GÖREVİNE YÖNELİK İLGİLERİ VE EBEVEYNLİK GÖREVİNDEN SAĞLADIKLARI DOYUM; 4-5 YAŞ ÇOCUKLARININ KAYGI PUANLARINI YORDAMAKTA MIDIR?” ALT PROBLEMİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUM

Tablo 4.12.1. Babaların Ebeveynlik Görevine İlişkin Yeterlik Algıları, Ebeveynlik Görevine Yönelik İlgileri Ve Ebeveynlik Görevinden Sağladıkları Doyumun; 4-5 Yaş Çocuklarının Kaygı Puanlarını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata B	β	t	p
Yeterlik Algısı Kaygı	-,061	,155	-,026	-,391	,696
R=,026 R ² =,001 F(1,225)=,153					
İlgi Kaygı	-,282	,340	-,055	-,828	,409
R=,055 R ² =,003 F(1,225)=,685					
Doyum Kaygı	-,101	,152	-,044	-,664	,507
R=,044 R ² =,002 F(1,225)=,441					

Tablo 4.12.1.’de babaların ebeveyn özyeterlik algısının 4-5 yaş çocuklarının kaygı puanlarını yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ($\beta=-,026$, $p>.05$), ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ($\beta=-,055$, $p>.05$) ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum ($\beta=-,044$, $p>.05$) çocukların kaygı puanlarını istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yordamamaktadır.

4.13. TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın istatistik analizlerinden elde edilen bulgular, araştırmaya temel olan hipotezler bağlamında tartışılmış ve elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar sunulmuştur.

4-5 yaş çocuklarının *cinsiyete göre sosyal yetkinlik puanları* incelendiğinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Kızların sosyal yetkinlik puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 4-5 yaş çocuklarının *cinsiyete göre saldırganlık ve kaygı puanları* incelendiğinde ise anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Alan yazın incelendiğinde, sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanlarının cinsiyete göre farklılaşabileceği konusunda değişik sonuçlar içeren araştırmalar olduğu görülmektedir. Gülay (2008), okul öncesi dönem çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin dilsel eş değerlik, güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarını gerçekleştirmek ve okul öncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerini, çeşitli değişkenler (cinsiyet, anne tutumları, anne ve baba eğitim düzeyleri) açısından incelemek amacıyla bir doktora çalışması yapmıştır. Araştırmanın sonucunda, çocukların cinsiyetlerine bağlı olarak başkalarına yardımı amaçlayan sosyal davranışları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Kız çocuklarının, erkek çocuklarına göre başkalarına yardımı amaçlayan sosyal davranışları daha sık gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Bu sonuç, araştırmada kız çocuklarının, erkek çocuklarına göre sosyal davranışlar açısından daha yetkin olabileceğini düşündürmektedir. Yine araştırmamızın bulgusuna paralel olarak, Gülay'ın (2008) çalışmasının sonucunda da çocukların cinsiyetlerine bağlı olarak korkulu-kaygılı davranışları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Altay (2007), devlet ve özel okulöncesi kuruma devam eden kız ve erkek çocukların sosyal yeterlikleri ve olumlu sosyal davranışları ile anneler tarafından algılanan hem annelerin hem de babaların ebeveyn stilleri arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Anne ve anneler tarafından değerlendirilen babaların ebeveyn stilleri temel alındığında, kız çocukların sosyal yeterlik alt boyutlarından akranlarla ve eğitimle olan pozitif ilişkilerden aldıkları puanların, erkek çocuklarından daha yüksek olduğu; erkek çocukların akranlarla olan olumsuz ilişkiler alt boyutundan aldıkları puanların kız çocuklarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu

çalışmamızın “kızların sosyal yetkinlik puanları erkeklere göre daha yüksektir” sonucunu destekler niteliktedir. Ancak erkek çocukların kızlara oranla akranlarıyla daha fazla olumsuz ilişkiler kurmaları dolayısıyla daha çok saldırgan davranışlar sergilemeleri sonucu araştırmamızın sonucunu desteklememektedir. Söz konusu bulgu, araştırmada, babaların erkek çocuklarına, kız çocuklarından daha fazla özgürlük tanıdıkları ve saldırgan davranışlarını görmezden geldikleri için çocukların sınırlarını bilmedikleri ve ev dışındaki ortamlarda da benzer şekilde davrandıkları şeklinde yorumlanmıştır. Bizim araştırmamızda saldırganlığın cinsiyete göre farklılık göstermemesi, çocukların saldırganlıkları üzerinde cinsiyetin dışında etkili olabilecek farklı değişkenlerin (akran reddi, akran şiddetine maruz kalma v.b.) olabileceğini düşündürmektedir.

Fagot ve Leve (1998), ebeveynlik ve çocuk değişkenleri boyutlarını incelemek amacıyla 82'si erkek, 74'ü kız olmak üzere toplam 156 çocuk ile bir çalışma yapmışlardır. Öğretmenler, 5 yaşındaki çocukların dışa vurulan davranışlarını değerlendirmişlerdir. Çalışmada, Patterson'un Zorlama Teorisi testini kullanmışlardır. Erkek çocukların evde ve okulda problem davranışlar sergiledikleri, kızların ise bu davranışlarda bulunmadıkları ve zeka testinde büyük oranla daha iyi performans gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Kız çocuklarının sosyal açıdan daha yetkin olmalarının, kız ve erkekler arasındaki bilişsel farklılıklardan da kaynaklanabileceğini savunmuşlardır.

Bu bulguların temeli, kız ve erkek çocuklar arasındaki biyolojik ve sosyal gelişim farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir. Bunun yanı sıra, toplumda kız ve erkek çocuklar açısından istedik ve beklendik davranışlar değişmektedir. Kızlar kendilerinden beklenen ve pekiştirilen olumlu davranışları sıklıkla gösterirken erkekler daha özgür bırakılmaktadır.

Seven (2006), 6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini 56'sı erkek, 54'ü kız 110 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonucunda cinsiyet ile çocukların sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamasına karşın kızların sosyal beceri düzeyleri erkeklere görece yüksek çıkmıştır. Yine bu çalışmada da söz konusu bulgu, toplumun çocuklardan cinsiyet rolüyle ilgili beklentilerinin bir sonucu olabileceğine bağlanmıştır.

Şendil (2010), 5-6 yaş çocuklarının akranları tarafından tercih edilip edilmeme durumlarının, cinsiyetlerinin ve mizaç özelliklerinin sosyal yetkinlik ve davranış sorunlarını (kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklük) farklılaştırıp farklılaştırmadığını ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın katılımcılarını Ankara'daki özel bir okul öncesi eğitimi kurumundan 5- 6 yaşlarındaki 42 çocuk oluşturmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda cinsiyetin sosyal yetkinlik, kızgınlık- saldırganlık veya anksiyete- içedönüklük davranış sorunlarından herhangi birini farklılaştırmadığı ortaya çıkmıştır.

Buluş ve Güngör (2010), 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeylerinin, kendilerine ve ebeveynlerine ait demografik özellikleri ile ilişkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini okul öncesi kurumlarına devam eden 379 öğrenci ebeveyni oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda, ebeveynin algısına göre çocukların kaygı düzeylerinin cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinde çocukların kaygı düzeyleri üzerinde cinsiyetin anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Bu araştırmaların bulguları, çalışmamızın “çocukların saldırganlık ve kaygı düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır” sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmamızda çocukların *sosyal yetkinlik puanları anne ve babalarının eğitim durumlarına göre* anlamlı bir farklılık göstermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, lise mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları da ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Yine elde edilen sonuçlara göre, üniversite mezunu babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, ilkokul mezunu babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Sonuç olarak üniversite mezunu babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Eğitim seviyesi, bir çok araştırmaya göre ebeveynlik, sosyal beceri veya sosyal davranış değerlendirmesine etki etmektedir (Cousins ve diğ., 1993; Fox ve diğ., 1995). Bu araştırmaların sonuçları yüksek derecede eğitimle sosyal becerilerin gerçekleştirilme sıklığı arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Sarı (2007), anasınıfına devam eden beş-altı yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, annelerin öğrenim düzeyinin artması ile birlikte çocukların sosyal uyumlarının arttığı, düşmesi ile birlikte sınırlı sosyal uyumun görüldüğü belirtilmiştir. Sosyal uyumun artmasının yeterli sosyal beceriler sergilemeye bağlı olduğu düşünüldüğünde, araştırma bulgumuzun Sarı'nın araştırmasının sonucuna paralellik gösterdiği söylenebilir.

Günindi (2008), okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda, annelerin ve babaların öğrenim düzeyi yükseldikçe, çocukların sosyal uyum ve becerilerinin de yükseldiği bulunmuştur. Bu sonuçlar araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir. Buna göre, eğitim alan annelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda daha bilinçli olmaları, çocuklarıyla birlikte farklı etkinliklere katılmaları, aile katılım çalışmalarında aktif olarak görev almaları, eğitim alan babaların günümüzde geleneksel anlayıştan uzaklaşarak çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda daha bilinçli olmaları, çocukları ile etkinliklerde daha istekli olmaları ve onlarla daha çok zaman geçirmeleri, sonucu etkilemiş olabilir.

Araştırmada, anne *eğitim durumuna göre çocukların saldırganlık puanları* incelendiğinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre, ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanları, lise mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanlarına göre daha yüksektir. Ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanları ise lise mezunu olan annelerin ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanlarına göre daha yüksektir. Çocukların *saldırganlık puanları baba eğitim durumuna göre* farklılık göstermemiştir.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmamızın sonucuna paralel olarak Gülay (2008), çalışmasının sonucunda babaların eğitim düzeyine bağlı olarak çocukların saldırganlıkları arasında anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır.

Kanlıkılıçer (2005), 3- 6 yaş okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların davranış sorunlarını belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre, Kavgacı-Saldırgan Olmak, Endişeli–Ağlamaklı Olmak ve Aşırı Hareketli-Dikkatsiz Olmak alt boyutu puanının ve ölçek toplam puanının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre, eğitim gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Gürsoy’un (2002), “Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi” adlı araştırmasının sonucunda da, annenin öğrenim durumunun saldırganlık puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır.

Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010), okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarını belirlemek amacıyla bir çalışma yapmışlar ve çocukların davranış sorunlarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda annenin ve babanın öğrenim düzeyinin, çocukların davranış sorunları üzerinde önemli bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Bu bulgu, araştırmamızın babaların eğitim durumu ile ilgili olan bulgusu ile paralellik göstermektedir.

Dizman (2003), anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerini incelemek amacıyla yaptığı çalışmasının sonucunda, anne-baba öğrenim düzeyinin toplam saldırganlık puanı açısından farklılık yarattığını belirlemiştir. Bu bulgu, araştırmamızın sonucu ile paralellik göstermektedir.

Ayyıldız (2011), 60-72 ay çocukların sosyal becerilerini geliştirerek şiddet davranışlarını önlemeye yönelik çocuk ve ebeveyn programının etkisini belirlemek amacıyla deneysel bir çalışma yapmıştır. Örneklemi 67 çocuk ve ebeveyni (36 deney, 31 kontrol) oluşturmuştur. Bulgulara göre; hem deney hem kontrol grubu çocukların sosyal beceri toplam ve alt boyut puanları zaman içinde anlamlı yükselme göstermiştir. Ancak birinci ölçümde deney ve kontrol grubunun puanları arasında fark yok iken, ikinci ve üçüncü ölçümde toplam ve alt boyut puanları deney grubu lehine anlamlı farklılık göstermiştir. Altı aylık sürede deney grubu çocukların şiddet davranış sayısı 234'den 34'e, kontrol grubunun 159'dan 65'e düşmüş olup gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgu araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir. Aldıkları eğitim, annelerin çocuk eğitiminin önemi konusundaki farkındalıklarını artırırken çocuklarının sosyal becerilerinin gelişerek sosyal yetkinliğe ulaşmalarına ve saldırganlık davranışlarının azalmasına katkı sağlamaktadır.

Kadan (2010), okulöncesi dönem çocuklarda (4-6 yaş) saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modelinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Toplam 152 anne ve babadan veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda anne-babanın eğitim durumuna göre, eğitim seviyeleri düştükçe gerek fiziksel, gerekse sözel saldırganlığın arttığı bulunmuştur. Bu bulgu çalışmamızın anneler ile ilgili olan sonucunu desteklerken, babalar ile ilgili olan sonucunu desteklememektedir. Babaların eğitim durumlarının çocuklarının saldırganlık puanları üzerinde bir farklılığa yol açmaması, örneklem grubundaki çocukların saldırganlık puanlarını etkileyen farklı değişkenlerin (baba-çocuk iletişimi, anne-baba ilişkisi v.b.) olabileceğini düşündürmektedir.

Konu ile ilgili alan yazına bakıldığında, ahlaki içselleştirme ve benlik denetimini olumsuz etkileyen anne-babalık davranışları (sevginin geri çekilmesi, güce başvurma tehdidi, olumsuz yorumlar ve duygular, fiziksel ceza, tutarsız disiplin vb.) saldırganlıkla bağlantılı bulunmaktadır (Berk, 2013). Anne babaların bu tür davranışlarının çoğu, çocukların hem fiziksel hem de sözel saldırganlık göstermelerine neden olabilir. Bunun yanında anne-babaların, çocuklar üzerinde yetersiz gözetime sahip olmaları, çocuklarının onlara olumsuz model olabilecek arkadaşlarıyla ilişkilerine ve ev dışı etkinlikleri üzerinde kontrol sahibi olmalarına engel olabilecektir. Böylece çocuklar, aile dışında saldırgan davranışlar öğrenip sergileme konusunda risk altında olacaklardır. Anne-babaların söz konusu davranışları gösterme sıklıkları, eğitim düzeyleri ile doğru orantılıdır denilebilir. Nitekim eğitim seviyesi yükseldikçe, ne olursa olsun çocuğun sevgiden yoksun bırakılmaması gerektiği bilinci, problemlere çözüm odaklı yaklaşma eğilimi, empatik davranma, iletişimde ben dili kullanma ve çocuk yetiştirme konusunda tutarlı tutumlar sergileme davranışı artacaktır. Buna bağlı olarak annelerin eğitim seviyesi yükseldikçe çocuklarının saldırganlık davranışları azalacaktır yorumu yapılabilir.

Araştırmamızda çocukların *kaygı puanları anne-baba eğitim durumuna göre* incelenmiş ve farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu konu ile ilgili farklı sonuçlar gösteren araştırmalar mevcuttur. Varol (1990) anne-babaların eğitim durumu ile çocukların kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olmadığını belirlemiştir. Gülay (2008), yaptığı çalışmanın sonucunda anne-babaların

eğitim dzeyelerine bağlı olarak, çocukların korkulu-kaygılı davranışları arasında anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır. Bu iki bulgu, araştırmamızı desteklemektedir.

Bu araştırmanın sonucundan farklı olarak Gümüş (1997) ise, anne-baba eğitim durumu ile çocukların sosyal kaygı dzeyeleri arasında anlamlı bir fark olduğunu, anne-babası yüksek okul mezunu olan çocukların kaygı dzeyelerinin düşük olduğunu belirlemiştir.

Ebeveynlerin eğitim durumlarının çocuklarının kaygı puanları üzerinde bir etkisinin olmaması, çocukların kaygılarını etkileyebilecek farklı değişkenlerin (kardeş ilişkileri, akran ilişkileri, mizaç, ğretmen-ocuk ilişkisi v.b.) olabileceğini düşündürmektedir.

Çocukların *anne-baba mesleğine göre sosyal yetkinlik puanları* incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunduğu grlmştir. Elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, işçi mesleğine sahip annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Sonuç olarak memur annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yine elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, çalışmayan babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Serbest mesleğe sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, çalışmayan babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Memur mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, işçi mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir.

Anne-babaların meslekleri, aile hayatlarında büyük öneme sahiptir. Nitekim içinde sorun yaşayan, sürekli stresli iş ortamında bulunan ebeveynler, günlük hayatlarında da kaygı ve stres yaşayacaklardır ve bu durum eve gittiklerinde ailelerine de yansıtacaktır (Varol, 1990). İçten yorgun ve stresli gelen bir anne-babadan, çocuğuna sevecen yaklaşmasını, onun isteklerini karşılamasını ve hatalarına karşı daha anlayışlı davranmasını beklemek zor olabilmektedir. Özellikle babaların aile hayatında ekonomik yükü daha fazla üstlendikleri dşnldğnde, bir iş sahibi olmayan babaların çok daha fazla stresli ve kaygılı olması beklenmektedir. Dolayısıyla

çalışmayan babaların, işsizliğe karşı olan tepkisini eşinden, özellikle de çocuğundan çıkarma ihtimali yüksek olabilecektir.

Bütün bunların bir sonucu olarak, anne ve babaların çocukları ile geçirecekleri nitelikli zaman azalacak, aile içi sosyal ilişkiler zarar görecektir ve ebeveynler çocuklarına iyi birer örnek olmaktan ve onlar için etkili sosyal ortamlar oluşturmaktan uzaklaşacaklardır. Buna paralel olarak, sosyal ilişkilerinin temelini ailede atan çocuk, bu ortamdan sağlıklı bir şekilde yararlanamadığı için sosyal becerilerini geliştiremeyecek ve sosyal yetkinliğe ulaşması zorlaşacaktır. Araştırmamızın bulguları da bu sonuçları destekler niteliktedir.

Çalışmamızda *anne-baba mesleğine göre çocukların saldırganlık ve kaygı puanları* incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür.

Sarı (2007) tarafından yapılan araştırmanın bulgularına göre babanın mesleki durumunun, çocuğun sosyal uyumunu etkilemediği görülmüştür. Terzi (2008), anasınıfına devam eden çocuklarda görülen davranış sorunlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmada 5-6 yaş grubundan 288 kız, 354 erkek olmak üzere toplam 642 çocuk ile ilgili veriler, 51 öğretmen aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda babanın mesleki durumu ile çocuklarda uyum sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Sosyal uyum gösteren çocukların saldırganlık davranışı göstermedikleri ve kaygı yaşamadıkları düşünüldüğünde, bu bulgu araştırmamızın sonucunu desteklemektedir.

Varol (1990) baba mesleği işçi, çiftçi, esnaf olan öğrencilerin kaygı düzeylerinin baba mesleği memur, subay ile serbest meslek olanlara göre yüksek olduğunu belirlemiştir. Anne mesleğine göre ise anne mesleği ev hanımı, işçi, esnaf olan öğrencilerin kaygı düzeylerinin, anne mesleği serbest meslek olanlara göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu sonuç, sürekli stresli ortamda çalışan ebeveynlerin gün boyu gergin ve sinirli olabilecekleri ve bunu eve geldiklerinde istemeden de olsa çocuğuna yansıtabilecekleri şeklinde yorumlanmıştır. Bu bulgu araştırmamızın bulgusunu desteklememektedir. Bunun nedeni, mesleklerin günümüzde insanların hayatlarına olan etkilerindeki değişiklikler, mesleği ne olursa olsun anne-babanın çocuk gelişimi ve bakımı konusundaki tutumları olabilir.

Annelerin ebeveyn özyeterliği algıları ve babaların ebeveyn özyeterliği algıları çocuklarının cinsiyetine göre incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmalarda ebeveyn özyeterliği; ebeveynlerin ebeveyn rollerini bilgili ve yeterli olarak yerine getirmelerine dair beklentilerinin derecesi, çocuklarının davranış ve gelişimleri üzerinde olumlu etki bırakabilmeye dair algıları, kendilerini ebeveynlik rollerinde yeterli görme dereceleri gibi farklı şekillerde tanımlanmıştır (Aksoy ve Diken, 2009). Özyeterliğin anne babalık becerilerinde anne babanın bakım kalitesi ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Yüksek ebeveyn özyeterliğiyle duyarlı, uyarıcı, cezalandırıcı olmayan bakım sağlama ve etkin ebeveynlik yönelimi gibi belirli uyumsal ebeveynlik becerileri arasında ilişki olduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte yüksek ebeveyn özyeterliğinin, çevreden gelen talepler karşısında yeterlik, sorun yaratan zorlu durumlara karşı koyabilme, stres karşısında daha az olumsuz duygular yaşama ve sorunla karşılaşıldığında sebat göstermeyle ilgili öngörü sağladığı belirtilmiştir. Buna karşın düşük ebeveyn özyeterliğinin, annelik depresyonu, çocuklarda var olan problemler, davranışlar, çocuğun anne tarafından sorunlu olarak algılanması ve ebeveynlik rollerinde etkin olmayan baş etme stratejileriyle ilişkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca düşük ebeveyn özyeterliğiyle kendinden kuşku duyma, zorluklarla karşılaşıldığında yüksek düzeyde anksiyete yaşama, bir görev sonunda başarıdan çok başarısızlık durumunda kendini sorumlu görme, sorunları tehdit olarak yorumlama ve zorlu görevlerden kaçma ile ilişkili olduğu ve bu bireylerin erken çocukluk döneminde sağlayacakları ebeveynliğin düzeyinin ön görülemez olacağı bildirilmektedir (Kuşku, 2011).

Özyeterliği yüksek anne ve babalar çocukları ile ilgili bir sorunla karşılaştıklarında korku ve kaygı yaşamamaktadırlar. Aksine çözüme odaklı bir tavır sergilemektedirler. Çocuklarının gelişimini desteklemek için daha fazla çaba sarf ederler. Çocuklarına karşı kötü davranışlarda bulunmazlar, daha çok eğitim programlarına katılırlar. Bütün bu sonuçlar yüksek özyeterlik algısından kaynaklanmaktadır ve anne-babaların bütün çocuklarına karşı aynı tavrı sergilemeleri beklenmektedir. Nitekim anne-babalar çocukları arasında cinsiyet ayrımı yapmamalı, ebeveynlik rolü konusunda her iki cinsiyetteki çocuklarına karşı aynı sorumluluğu üstlenmelidirler. Araştırmamızın sonucu da bu durumu destekler niteliktedir.

Araştırma sonuçlarına göre *anne ve babaların ebeveyn özyeterliği algıları, eğitim durumlarına göre* farklılık göstermemektedir.

Anne-babaların çocuklarına istenilen davranış ve alışkanlıkları kazandırabilmeleri, kendi kendisini denetleyen, duygu ve düşüncelerinin özgürce ifade edebilen ve girişimci bireyler olmalarını sağlayabilmeleri, öncelikle onları tanımaları, anlamaları ve onlarla sağlıklı bir iletişim kurmalarıyla mümkündür (Özyürek ve Şahin, 2010). Bir çocuğu iyi yetiştirmek için her anne-babanın, çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olması gerekmektedir.

Çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda donanımlı olmak, çocuğa yeterli ilgi ve desteği göstermek, çocuğun fiziksel, bilişsel, dil, sosyal-duygusal bütün gelişim alanlarında büyük etkiye sahip olduğunu bilmek ve bu doğrultuda hareket etmek, ebeveyn özyeterliği ile ilgili durumlardır. Ailede anne-baba, çocuğa beslenme, barınma, korunma ve öğrenme için değişik imkanlar sağlar (Çağdaş ve Seçer, 2010). Anne-babanın bütün bu sorumlulukları yerine getirebilmesi için, ebeveynliğe yönelik yüksek özyeterlik algısına sahip olmalarını gerekmektedir.

Bu bağlamda ebeveynlerin yüksek özyeterlik algısına sahip olmaları ile çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda donanımlı olmaları karşılıklı etkileşim halindedir ve her ikisi de yüksek eğitim düzeyi gerektirir denilebilir. Araştırmamızın sonucunda ebeveyn özyeterliği algısının, anne-babaların eğitim düzeylerine göre farklılık göstermemesinin sebebi, eğitim düzeyi ne olursa olsun ebeveynlerin farklı yollarla çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda kendilerini geliştirmeleri olabilir. Öyle ki günümüzde, ebeveynlere yönelik anne-baba eğitim programları yaygın bir şekilde uygulanmakta, okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımlı etkinliklere ve aile eğitimlerine yer verilmektedir. Bunun yanında gerek televizyon gerekse kitap, dergi vb. basın-yayın organları aracılığıyla ailelere hizmet sunulmaktadır. Ayrıca, günümüzde babalar geleneksel anlayıştan uzaklaşarak çocuk bakımı konusunda sorumluluğu eşleri ile paylaşmakta, böylece eşlerinin yükünü azaltarak onların kendilerini daha yeterli hissetmelerine katkı sağlamanın yanında, kendileri de aile içinde baba olarak etkin bir rol almaktadırlar.

Mesleklerine göre annelerin ebeveyn özyeterliği algıları incelendiğinde anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip annelerin ebeveyn özyeterliği algıları, serbest mesleğe sahip annelerin

ebeveyn özyeterliği algılarından daha yüksektir. Sonuç olarak, memur anneler daha yüksek ebeveyn özyeterliği algılarına sahiptirler. Buna karşılık *babaların ebeveyn özyeterliği algıları mesleklerine göre* farklılık göstermemiştir.

Alan yazın incelendiğinde, farklı sonuçlar elde edilen araştırmalar olduğu görülmektedir. Jackson ve Scheines (2005), düzenli bir işi olan annelerin, işi olmayan annelere göre daha yüksek özyeterlik algısına sahip olduklarını dile getirmiştir.

Poyraz (2007), babaların babalık rolünü algılamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini, Ankara'nın Çankaya ve Mamak ilçelerindeki 12 ilköğretim okulunun 389 anasınıflı öğrencisinin babaları oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda; babaların babalık rolü algısında, babaların mesleklerine göre anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır. Bu araştırmaların sonuçları, araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ve ebeveynlik görevine yönelik ilgileri, çocukların sosyal yetkinlik puanlarını yordamamaktadır. Buna karşın annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların sosyal yetkinlik puanlarını yordamaktadır. Annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum, çocukların sosyal yetkinlik puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık %02'sini açıklamaktadır.

Annelerin ebeveyn özyeterliği algısı ile çocukların sosyal yetkinlik puanları arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların olmaması nedeniyle araştırma bulgusunu destekleyen ya da desteklemeyen bulguları sunmak zorlaşabilmektedir. Ancak annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının ve çocuklarına karşı yaklaşımlarının, ebeveyn özyeterliği algısı ile karşılıklı etkileşim içinde olduğu düşünülerek söz konusu değişkenler ile ilgili yapılan araştırmalar değerlendirilebilir.

Aile, çocuğun kişilik yapısının temellerinin atıldığı ve gelişimsel açıdan önemli dönemlerin yaşandığı bir ortamdır. Özellikle Psikanalitik Yaklaşım'da, çocuğun yakın çevresindekilerle ilk yıllardaki ilişki ve etkileşimlerinin niteliğinin, onun kişilik gelişimine önemli katkılar sağlayabildiği vurgulanmıştır. Anne-babanın çocuk üzerindeki etkisi sadece kişilik yapısının şekillenmesinde değil, ilerdeki yıllarda

çocuğun eğitim yaşantısı, meslek seçimi gibi birçok alanda da kendini göstermektedir. Bu durum anne-babanın çocuk üzerindeki önemini açıkça ortaya koymaktadır (Düzgün, 2006). Nitekim uyumlu ve özgür bir aile ortamı içinde, tutarlı ve sağlıklı ilişkilerle yetişen çocuklar, özerk bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir. Kendi kendine yetmeyi, kendinden hoşnut olmayı, kendine saygı duymayı öğrenir. Aileleri ile olumsuz ilişki kuran çocuklar ise suskun, içe kapanık, güvensiz ya da saldırgan olabilmektedirler. Anne-baba-çocuk arasındaki ilişki çocuğun gelecekteki sosyal ilişkilerinin de temeli olacaktır (Ayyıldız, 2005).

Eisenberg (1996), ebeveynlerin çocuklarının olumsuz davranışlarına karşı tepkileri ile çocuklarının sosyal yeterliliği ve rahatlatma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada, çocukların sosyal becerileri, popüleriteleri, baş etme becerileri ve bir bebeği rahatlatma sırasındaki kalite ve miktar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma verilerinden, annenin probleme odaklı davranışlarının çocuğun sosyal davranışları ve baş etme becerisi ile pozitif olarak ilişkili olduğu, ancak annenin önemsememe davranışlarının daha düşük derecede sosyal yeterlilik ve daha yüksek derecede baş etmeyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Annelerin çocuklarının olumsuz davranışlarına verecekleri tepkinin çeşidi ve derecesi, ebeveynlik görevinden sağlayacakları doyum ile doğru orantılı olarak değerlendirilebilir. Nitekim ebeveynliği ile ilgili yeterli doyum düzeyine ulaşmış bir annenin, çocuğunun olumsuz davranışlarına vereceği tepkiler daha yapıcı ve tutarlı olacaktır. Yani anne çocuğuna değil, çocuğunun yanlış davranışına tepki verecektir. Bunun sonucunda anne ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişim kurulacak, çocuk tepkinin kendisine değil yanlış davranışına yönelik olduğunu anlayacaktır. Bu da çocuğun olumlu sosyal davranışlar kazanmasına yardımcı olacak ve sosyal açıdan yetkinliğe ulaşmasını destekleyecektir.

Anthony ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan ebeveyn stresi ile okul öncesi öğrencilerinin öğretmen tarafından değerlendirilen sosyal yeterlikleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, ebeveynlerin stres düzeyleriyle okul öncesi dönemdeki çocukların problem davranışları arasında doğrudan ilişki olduğu gösterilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre yüksek stres düzeyi rapor eden ebeveynlerin daha katı disiplin uyguladığı, çocuklarından beklentilerinin daha düşük olduğu ve daha az çocuk bakımı davranışı sergiledikleri görülmüş ve anne babaların uyguladığı katı disiplin ile çocuğun sosyal yeterliklerinin düşük olması arasında ilişki

olduğu belirtilmiştir (Akt., Aksoy ve Diken, 2009, s. 64). Anne-babaların ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum arttıkça, çocuk bakımı davranışları da artar. Ebeveynlerin çocuk bakımı davranışları arttıkça çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri de artış gösterir. Bu bağlamda söz konusu araştırmaların sonuçları, bulgumuzla paralellik göstermektedir.

Erler (2011), ebeveyn kabul-reddinin, okul öncesi dönemde olan 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerileri ile olan ilişkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda; ebeveyn red puanları arttıkça, sosyal beceri puanlarının azaldığı; ebeveyn kabul puanı arttıkça sosyal beceri puanlarının arttığı görülmüştür. Ayrıca ebeveyn reddinin, sosyal beceri puanlarındaki düşüşü yordayıcı etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Büyüктаşkapu (2012), 1-3 yaş arasında normal gelişim gösteren çocukların gelişim seviyeleri ile annelerinin özyeterlik inanç düzeylerini belirlemek ve arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 1-3 yaş arasında normal gelişim gösteren çocuğu olan 60 anne oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, annelerin özyeterlik algıları ile çocukların sosyal beceri-özbakım gelişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Çocukların sosyal açıdan yetkin olabilmeleri için sosyal becerileri kazanmış olmaları gerektiği düşünüldüğünde, bu çalışmaların bulguları araştırmamızın sonucunu destekler niteliktedir.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların saldırganlık puanlarını yordamamaktadır.

Alan yazında söz konusu değişkenlerle ilgili çalışmaların mevcut olmaması nedeniyle bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen çalışmaları sunmak zorlaşmaktadır. Ancak çocukların davranış problemlerinin, annelerle ilgili söz konusu değişkenleri etkileme durumu ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Coleman'ın (1998) çalışmasında, düşük ebeveyn özyeterliğinin, çocuklarda var olan problem davranışlar, çocuğun anne tarafından sorunlu olarak algılanması ve ebeveynlik rollerinde etkin olmayan baş etme stratejileriyle ilişkili olduğu gözlenmiştir.

Bir başka araştırmada (Weaver vd., 2008, Akt. Aksoy ve Diken, 2009:2), düşük ebeveyn öz yeterliğiyle kendinden kuşku duyma, zorluklarla karşılaşıldığında yüksek düzeyde kaygı yaşama, bir görev sonunda başarıdan çok başarısızlık durumunda kendini sorumlu görme, sorunları tehdit olarak yorumlama ve zorlu görevlerden kaçma ile ilişkili olduğu ve bu bireylerin erken çocukluk döneminde sağlayacakları ebeveynliğin düzeyinin ön görülemez olacağı bildirilmektedir.

Yapılan araştırmalar, ebeveyn özyeterlik algısı yüksek olan bireylerin çocukları ile daha sağlıklı iletişim kurduklarını, çocuklarının bakımı ile ilgili kalitenin yükseldiğini ortaya koymaktadır (Glaser, 2000, Akt. Aksoy ve Diken, 2009:2). Araştırmanın, annelerin ebeveyn özyeterlik algısının çocukların saldırganlık puanlarını yordamadığı sonucu, örnekleme alınan çocukların saldırganlık puanları üzerinde annelerin ebeveyn öz yeterliğinden öte farklı değişkenlerin (sınıf yönetimi, anne-baba-çocuk iletişimi, kardeş ilişkileri, akran reddi, akran şiddetine maruz kalma v.b.) etkisinin olabileceğini düşündürmektedir.

Gülay'ın (2008) araştırmasında, anne tutumlarına bağlı olarak çocukların saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Olumlu anne tutumlarının yüksek ebeveyn özyeterliği algısı ile doğru orantılı olduğu düşünöldüğünde, bu bulgu araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik alguları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların kaygı puanlarını yordamamaktadır.

Yapılan alan yazın taramalarında bu çalışmanın, konu ve örneklem birlikte düşünöldüğünde, orijinal bir çalışma olduğu söylenebilir. Bu nedenle konu ile ilgili yapılmış araştırmaların bulunması da zorlaşabilmektedir.

İnsan hayatının en hızlı gelişen yılları çocukluk yıllarıdır. Bu dönemde çocuk çevresini tanımaya ve çevresindeki ilişkileri kendince anlamlandırmaya çalışır. Bu gelişim süreci içinde çocuğun içinde bulunduğu çevresel koşullara göre kaygı düzeyi de şekillenir. Kaygı duygusu anne-babasının, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının davranışlarına göre artar veya azalır.

Kaygı, kökenini çocukluk yıllarından almaktadır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000). Bebek, anne karnında sağlıklı ve güvenli bir ortamdadır ve anne ile her anlamda ortak bir hayatı paylaşmaktadır. Dünyaya geldiğinde de annesinden ayrılmak istememesi ve bunu ağlayarak ifade etmesi, çocuğun yaşadığı ilk kaygıdır. Okulla ilgili olumsuzluklar, kardeş doğumu, bir yakının ölümü, çocuğun anne ya da babasının uzun süre evden ayrı kalması, anne-çocuk ilişkisinde karşılıklı bağımlılık gibi konular, çocukların kaygı yaşamasına neden olabilir (Erermiş, 2009). Bunun yanında anne-babaların çocuklarına karşı tutumları, reddedici ve küçük düşürücü yaklaşımları, anne-baba arasındaki uyumsuzluklar da çocukta kaygının oluşmasına neden olabilmektedir. Araştırmada, annelerin ebeveyn özyeterlik algısının çocukların kaygı puanlarını yordamadığı sonucu, örnekleme alınan çocukların kaygı puanları üzerinde annelerin ebeveyn öz yeterliğinden öte farklı değişkenlerin (akran ilişkileri, anne-baba-çocuk iletişimi, v.b.) etkisinin olabileceğini düşündürmektedir.

Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik alguları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanlarını yordamamaktadır.

Türkiye’de küçük çocukların sosyal gelişimleri ile babaların öz yeterlik algısını inceleyen araştırmalar da son derece azdır. Bu durum, çalışmanın orijinalliğini destekler niteliktedir.

Gülay (2011b) 5-6 yaş grubundaki anaokulu öğrencilerinin akran ilişkilerini ve ebeveyn kabul ret düzeylerini karşılaştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu Denizli ilinde yaşayan 150 çocuk ve aileleri oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda babaların kabul ret düzeyinin 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık, olumlu sosyal davranış, dışlanma ve hiperaktivitelerini yordamadığı saptanmıştır. Ebeveyn özyeterlik algısının ebeveyn kabul reddi ile etkileşim halinde olduğu düşünüldüğünde bu bulgu, araştırmamızın sonucu ile paralellik göstermektedir. Öyle ki, ebeveynlik ile ilgili yüksek düzeyde özyeterlik algısına sahip bireylerin çocuklarını kabul düzeyleri de yüksek olacaktır. Yine aynı mantıkla düşük ebeveyn özyeterlik algısına sahip bireylerin çocuklarını kabul düzeyleri de düşük (red düzeyleri yüksek) olacaktır.

Anne-babalık becerileri ve çocuk gelişimi ile ilgili yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Çok sayıda yayımlanmış araştırma (Harris, 1998, Akt. Berk, 2013: 675), anne-babaların çocukların gelişiminde yalnızca küçük oyuncular oldukları sonucuna varmaktadır. Diğer bir deyişle, etkilerinin çocukların genetik yapılarının ve akran kültürünün etkileri tarafından gölgede bırakıldığı kanısında birleşmektedir. Bu görüşler, büyük ölçüde, aynı ailede yetişen kardeşlerin anne-baba değerlendirmesi mizaç açasından birbirlerine çok az benzediklerini gösteren kanıtlar üzerine temellenmiştir. Bu bulgular, ana-babalığın yalnızca çocukların genetik eğilimlerine bir tepki olduğu ve çocukları önemli herhangi bir biçimde değiştirmediği anlamında yorumlanmaktadır. İlişkili bir görüşe göre de, çocuk ve ergenler arkadaşlarına kardeşlerine olduğundan daha fazla benzerler. Dolayısıyla çocukların davranışlarını etkilemede akranlar, anne-babalardan daha güçlü olmalıdırlar (Berk, 2013).

Bazı araştırmalar da tek etki olmamakla birlikte, anne-babaların çocuk gelişimi üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Bunun yanında ana-babalığın farklı çocuklar üzerinde farklı etkilerinin olduğu da belirtilmektedir. Berk'in (2013) bildirdiğine göre, anne-babalıkla çocukların gelişimi arasında zayıf ilişkiler bulunduğunda, bunlar her zaman anne-babalığın zayıf etkisinden kaynaklanmamaktadır. Gerçekte, bazı çocuk yetiştirme uygulamaları farklı çocukları farklı biçimlerde etkilemektedir. Bunun yanında bazı anne-babalık etkilerinin kolayca ölçülemeyeceği de belirtilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne babalarının ebeveyn özyeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada,

4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, kızların sosyal yetkinlik puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 4-5 yaş çocuklarının cinsiyete göre saldırganlık ve kaygı puanları incelendiğinde ise anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanları anne ve babalarının eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, lise mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları da ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Yine elde edilen sonuçlara göre, üniversite mezunu olan babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, ilkokul mezunu olan babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Sonuç olarak üniversite mezunu babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4-5 yaş çocuklarının saldırganlık puanları anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanları, lise mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanlarına göre daha yüksektir. Ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının

saldırganlık puanları ise lise mezunu olan annelerin ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının saldırganlık puanlarına göre daha yüksektir. Çocukların saldırganlık puanları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermemiştir. Çocukların kaygı puanları anne-baba eğitim durumuna göre incelenmiş ve farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik puanları anne-baba mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, işçi mesleğine sahip annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Sonuç olarak memur annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yine elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, çalışmayan babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Serbest mesleğe sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, çalışmayan babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir. Memur mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları, işçi mesleğine sahip babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksektir.

4-5 yaş çocuklarının saldırganlık ve kaygı puanları anne-baba mesleğine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür.

Annelerin ebeveyn özyeterliği algıları ve babaların ebeveyn özyeterliği algıları çocuklarının cinsiyetine ve kendi eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Annelerin ebeveyn özyeterliği algıları, mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Elde edilen sonuçlara göre, memur mesleğine sahip annelerin ebeveyn özyeterliği algıları, serbest mesleğe sahip annelerin ebeveyn özyeterliği algılarından daha yüksektir. Sonuç olarak, memur anneler daha yüksek ebeveyn özyeterliği algılarına sahiptirler. Buna karşılık babaların ebeveyn özyeterliği algıları mesleklerine göre farklılık göstermemiştir.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları ve ebeveynlik görevine yönelik ilgileri, çocukların sosyal yetkinlik puanlarını yordamamaktadır. Buna karşın annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların sosyal yetkinlik

puanlarını yordamaktadır. Annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum, çocukların sosyal yetkinlik puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık %02'sini açıklamaktadır.

Annelerin ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların saldırganlık ve kaygı puanlarını yordamamaktadır.

Babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı puanlarını yordamamaktadır.

5.2. ÖNERİLER

5.2.1. Sonraki Araştırmalar İçin Öneriler

4-5 yaş çocukları ile yapılan bu çalışma okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 3 yaş grubu çocuklarıyla ve daha geniş örneklem grubu ile de yapılabilir. Denizli ili ile sınırlı olan bu çalışmanın yanı sıra sonraki araştırmalarda farklı iller hatta bölgelerden seçilen örneklem yer alabilir.

Yapılan çalışma kapsamında, çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ve anne-babaların ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum ile çocukların cinsiyetleri, anne-babaların eğitim düzeyleri ve meslekleri karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada değerlendirmeye alınmayan farklı değişkenler ile karşılaştırmaların yapılacağı yeni çalışmalar yapılabilir. Örneğin çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ve anne-babaların ebeveyn özyeterlik algıları; sosyo-ekonomik düzey, yaş, okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresi, kardeş sayısı, çocuğun diğer gelişim alanları gibi değişkenlerle karşılaştırılabilir.

Çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ve anne-baba ebeveyn özyeterlik algısı ile ilgili yapılan çalışma daha küçük yaş grubundan uygulanmaya başlayarak boylamsal bir çalışma yapılabilir. Böylece söz konusu değişkenlerin, çocukların ilerleyen yıllarında da birbirleriyle ilişkilerini inceleme imkanı sağlanabilir.

Özellikle anne-baba ebeveyn özyeterlik algılarının, çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları üzerindeki yordayıcı etkisi gözlemlenebilir.

Araştırma, farklı ölçme araçları ve yöntemler kullanılarak, farklı örneklem grupları için tekrarlanabilir.

Çocukların sosyal yetkinlik düzeylerini ve anne-babaların ebeveyn özyeterlik algılarını artırmaya yönelik eğitim programları ya da çocukların saldırganlık ve kaygı düzeylerini azaltmaya yönelik önleyici eğitim programları hazırlanarak, öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen modelinde araştırmalar yapılabilir.

Bu araştırmanın sınırlılıklarından biri, öğretmen ve anne-baba görüşlerine göre bilgilerin elde edilmesidir. Sonraki çalışmalarda akran görüşü, gözlem gibi farklı bilgi kaynaklarından veri toplanabilir.

Ebeveyn özyeterliğinin dışında anne-babalarla ilgili farklı değişkenlerin (anne-baba-çocuk iletişimi, ebeveyn kabul reddi, anne-baba iletişimi v.b.) çocukların sosyal gelişimleri üzerindeki etkilerinin ele alındığı çalışmalar gerçekleştirilebilir.

5.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Sosyal beceri eksikliği, saldırganlık ve kaygı davranışı gösteren çocukların sosyal yetkinliklerinin artırılmasına, saldırganlık ve kaygı davranışlarının azaltılmasına; anne-babaların ebeveyn özyeterlik algılarının geliştirilmesine yönelik eğitim programları ve rehberlik etkinlikleri düzenlenebilir. Söz konusu değişkenler ve ilgili eğitim programlarının hazırlanmasında, psikolojik danışmanlardan ve sosyologlardan yardım alınabilir.

Okul öncesi öğretmenleri, çocukların sosyal yetkinlik, saldırganlık ve kaygı düzeylerini gözlemlemelidir. Çocukların olumlu davranışlarını pekiştirirken problem davranışlarını azaltmak ve ortadan kaldırmak için önlemler almalı ve bu yönde etkinlik uygulamalıdır. Ayrıca öğretmenler, sınıflarında bulunan çocukların anne-babalarını yakından tanımalı, ebeveyn özyeterlik algıları ile ilgili gözlemlerde bulunmalı, sınıf içi ve dışı aile katılım etkinliklerine yer vermelidirler. Çocukların ailelerini tanımaya yönelik olarak eğitim-öğretim yılı başında, aile ihtiyacı belirleme formunun yanında, ebeveyn özyeterlik algısını ölçmeye yönelik geliştirilmiş form verilebilir. Bu yolla elde

edilecek bilgiler, yıl içerisinde uygulanacak aile eğitim programlarının içerik belirlemelerinde dikkate alınabilir.

Öğretmenler, eğitim öğretim yılı boyunca sosyal yetkinliği geliştirici etkinlikler düzenlemeli, akran ilişkilerinde sorun yaşayan çocuklara yönelik eğitim programları düzenlemelidirler.

Öğretmenler, anne-baba öz yeterliği ve çocuk üzerindeki etkisi, çocukların sosyal yetkinliği ve bunları geliştirmenin yolları konularında hizmet içi eğitimler almalıdırlar.

Yine öğretmenler, ebeveyn özyeterlik algılarını yükseltecek aile içi etkili iletişim, anne-baba-çocuk ilişkileri, eşler arası iletişim, çocuk psikolojisi, çocuk gelişimi ve eğitimi vb. konularda ailelere eğitim vermelidir. Bunun yanında çocukların sosyal beceri kazanarak yeterli sosyal davranışlar sergilemeleri, saldırganlık davranışlarını azaltmaları ve kaygı düzeylerini düşürmeleri için öğretmen ve aile işbirliği içerisinde olmalıdır.

Ebeveynlik, çocuk sahibi olduktan sonra öğrenilen bir kavram değildir. Eşler, anne-baba olmaya kendilerini hazır hissetmeli ve ortak kararlarla çocuk sahibi olmalıdırlar. Bu bağlamda anne-baba adaylarına da ebeveynlik konusunda Milli Eğitim Bakanlığı, Halk Eğitim Merkezleri, üniversiteler ve Sivil Toplum Kuruluşları tarafından eğitimler düzenlenmeli ve çocuk gelişimi konusunda çok yönlü bilgi ve becerilere sahip olmaları yönünde anne-baba adayları teşvik edilmelidirler.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz-Ün, K. (1998). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*. İzmir: D.E.Ü, Buca Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Aksoy, V., Diken, H., İ. (2009). Annelerin Ebeveynlik Öz Yeterlik Algıları İle Gelişimi Risk Altında Olan Bebeklerin Gelişimleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalara Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10 (1) 59-68.
- Alink, L.R.A., Mesman, J., Van Zeijl, J., Stolk, M. N., Juffer, F., Koot, H. M., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van Ijzendoorn, M. H. (2006). The Early Childhood Aggression Curve: Development Of Physical Aggression In 10- To 50-Month-Old Children. *Child Development*, 77(4): 954 – 966.
- Alisinoğlu, F., Kesicioğlu, O. (2010). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Giresun İli Örneği). *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1): 93-110.
- Alisinoğlu, F., Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda Kaygı ve Bunu Etkileyen Etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, s. 145.
- Altay, B. F., Güre, A. (2012). Okulöncesi Kuruma (Devlet-Özel) Devam Eden Çocukların Sosyal Yeterlik ve Olumlu Sosyal Davranışları İle Annelerinin Ebeveynlik Stilleri Arasındaki İlişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*-12(4), Güz/2699-2718.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*, 4.Baskı, Sakarya Kitabevi, Sakarya.
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., Shaffer, S. (2005). The Relationship Between Parenting Stress, Parenting Behaviour And Preschoolers' Social Competence And Behaviour Problems In The Classroom. *Infant and Child Development*, 14, 133-154.
- Aral, N. (1997). *Fiziksel İstismar ve Çocuk*. Ankara: Tekışık Veb Ofset Tesisleri, s.22.
- Arkonaç, A. (2003). *Psikoloji-Zihin Süreçleri Bilimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The Role Of Parenting Styles In Children's Problem Behavior. *Child Development*, 76 (6), 1144-1159.
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8: 206-214.
- Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

- Ayyıldız, T. (2011). *6 Yaş (60-72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programının Etkisi*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise Of Control*. Freeman: New York.
- Beidel, D.C., Turner S.M., Morris, T.L. (1999). Psychopathology Of Childhood Social Phobia. *Journal Of The American Academy Of Child & Adolescent Psychiatry*, 38, 643-650.
- Boşvın, M., Hymel, S. ve Bukowski, W. (1995). The Roles of Social Withdrawal, Peer Rejection, and Victimization by Peers in Predicting Loneliness and Depressed Mood in Childhood. *Development and Psychopathology*. ABD: Cambridge University Press. 7: 765-785.
- Burr, E. J. (2005). *Relational Aggression and Reciprocal, Dyadic Friendships During Early Childhood: Does It Take Two To Tango?*. Faculty Of The Graduate School Of The University Of Minnesota.
- Büyüköztürk, S. (2006). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (Altıncı Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüktaşkapu, S. (2012). Annelerin Özyeterlik Algıları İle 1-3 Yaş Arasındaki Çocuklarının Gelişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1): 18-30.
- Chang, L., Lei, L., Li, K. K., Liu, H., Guo, B., Wang, Y., Fung, K. Y. (2005). Peer Acceptance and Self-Perceptions of Verbal And Behavioral Aggression and Social Withdrawal. *International Journal of Behavioral Development*, 29, 48-57.
- Cohn, D. A. (1990). Child-Mother Attachment of Six Years Old and Social Competence at School. *Child Development*, 61 (1): 152-163.
- Coleman PK, Karraker KH. (1998). Self Efficacy And Parenting Quality Findings And Future Applications. *Developmental Review*, 18(1): 47-85.
- Cousins, J. H., Power, T. G., Olvera-Ezzell, N. (1993). Mexican-American Mothers' Socialization Strategies: Effects Of Education, Acculturation, And Health Locus Of Control. *Journal of Experimental Child Psychology*, 55, 258-276.
- Çağdaş, A., Seçer-Şahin, Z. (2002). *Çocuk ve Ergenlerde Sosyal ve Ahlak Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çağdaş, A., Seçer-Şahin, Z. (2010). *Anne-Baba Eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çetin, F., Bilkay, A.A. ve Kaymak, D.A. (2003). *Çocuklarda Sosyal Beceriler*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Çorapçı, F., Aksan, N., Arslan-Yalçın, D. ve Yağmurlu, B. (2010). Okul Öncesi Dönemde Duygusal, Davranışsal ve Sosyal Uyum Taraması: Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*: 17 (2): 63-74.
- Çorbacı Oruç, A. (2008). *6 Yaş Çocuklarında Sosyal Yeterliliğin, Akran İlişkilerinin ve Sosyal Bilgi İşleme Sürecinin Değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- de Montigny, F., & Lacharite, C. (2005). Nursing Theory And Concept Development Or Analysis Perceived Parental Efficacy: Concept Analysis. *Journal of Advanced Nursing*,49(4): 387-396.
- Deckard, K., Dunn, J. ve Lussier, G. (2002). Sibling Relationships and Social-emotional Adjustment in Different Family Contexts. *Social Development*. 11(4): 571-588.
- Dereli, E. (2008). *Çocuklar İçin Sosyal Beceri Eğitim Programının 6 Yaş Çocukların Sosyal Problem Çözme Becerilerine Etkisi*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dinç, B., Gültekin, M. (2004). *Okul Öncesi Eğitimin 4-5 Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişime Etkileri Konusunda Öğretmen Görüşleri*, OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı, Ya-Pa, İstanbul.
- Dizman, H. (2003). Anne-Babası İle Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dönmez, A. (2013). *Çocuk Gelişimi*. (Laura E. Berk'ten çeviri). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 607-608, 675.
- Durmuşoğlu Saltalı, N., Arslan, E. (2012). Ebeveyn Tutumlarının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Yetkinlik ve İçer Dönüklük Davranışını Yordaması. *İlköğretim Online*, 11(3): 729-737.
- Düzgün, Ş. (2006). Eğitim Sürecinde Ana-Babaların Çocuklarına Olan Etkileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(8): 225-238.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T.L. (1998). Parental Socialization Of Emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4): 241-273.
- Ekinci Vural, D. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilere Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- Elibol, F., Mağden, D., Alpar, R. (2007). Anne Babalık Becerilerinde Özyeterlik Ölçeğinin (1-3 Yaş) Geçerlik ve Güvenirliği. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26 (3).
- Eminoğlu, B. (2007). *Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları ile Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, M. (2005). Suça Yönlendirilen ve Yönlendirilmeyen Çocukların Aile İlişkileri İle Saldırganlık Davranışlarının Karşılaştırılması. *Çocuk ve Genlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3): 111.
- Erermiş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Büküşoğlu-Demiral, N., Altıntoprak, E., Bildik, T., Çetin-Korkmaz, S. (2009). Ayrılma Anksiyetesi Bozukluğu Olan Okul Öncesi Yaş Grubu Çocukların Annelerinin Mizaç Özellikleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1): 14-21.
- Erkan, Z. (2011). *Okul Psikolojik Danışmanı Öz-Yeterliğini Yordamada Eğitim Yaşantılarına İlişkin Memnuniyetin Rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Erler, Ö. (2011). *Ebeveyn Kabul Reddi İle 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fagot B. I. & Leve, L. D. (1998). Teacher Rating Of Externalizing Behavior At School Entry For Boys And Girls: Similar Early Predictors And Different Correlates. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 39 (4): 555-566.
- Fox, R. A., Platz, D. L., Bentley, K. S. (1995). Maternal Factors Related To Parenting Practices, Developmental Expectations, And Perceptions Of Child Behavior Problems. *Journal Of Genetic Psychology*, 156, 431-441.
- Geçtan, E. (1995). *Psiko-Dinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*, Remzi Kitapevi, İstanbul, s.168.
- Gelder, M., Gatlı, D., Mayou, R. (1994). *Concise Oxford Textbook Of Psychiatry*, Oxford Universty Press, Oxford.
- Girgin, G. (1990). *Farklı Sosyo Ekonomik Kesimden 13-15 Yaş Grubu Öğrencilerde Kaygı Alanları Ve Kaygı Düzeylerinin Başarıyla İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gresham, F. M., & Reschly, D. J. (1987). Dimensions Of Social Competence. Method Factors In The Assessments Of Adaptive Behavior, Social Skills And Peer Acceptance. *Journal Of School Psychology*, 25, 4: 367-81.
- Gülay, H. (2004). *Korunmaya Muhtaç Çocuklarla Ailesi İle Yaşayan 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Gülay, H. (2008). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları Ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülay, H. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: Pegem akademi.
- Güler, T., Ertürk, H., Özyürek, A., Şahin, F., Kıldan, A., Cavkaytar, A., Ünlüer, E., Aydoğan, Y., Kalkan, E., Şen, M. (2010). Anne-Baba Olmak ve Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları. (Edt. T. Güler), *Anne-Baba Eğitimi*. 46.
- Gümüş, A. (1997). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör. H. (2009). *Ebeveyn ve Öğretmen Mükemmeliyetçiliğinin 5-6 Yaş Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Algılanan Kaygı Düzeyini Öngörmedeki Rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Güngör, H. ve Buluş, M. (2010). *5-6 Yaş Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Algılanan Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*. Sempozyum: 19. Eğitim Bilimleri Kurultayı. Uluslar Arası Kıbrıs Üniversitesi, Kıbrıs.
- Günindi, N. (2008). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Uyum Becerileri İle Anne-Babalarının Empatik Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürsoy, F. (2002). Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*. 6-7: s.7-15.
- Harris, A.C. (1986). Social and Emotional Development During the Preschool Years. *Child Development*. St. Paul: West Publishing.
- Henricsson, L., Rydell, A. M. (2004). Elementary School Children with Behavior Problems: Teacher-Child Relations and Self-Perception. A Perspective Study. *Merril-Palmer Quarterly*.
- Howes, C. (2000). Social-Emotional Classroom Climate In Child Care, Child-Teacher Relationships and Children's Second Grade Peer Relations. *Social Development*, 9(2): 191-203.
- Işık, M. (2007). *Anasınıfına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarına Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeğinin Uyarlanması ve Uygulanması*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Jackson A. P, Scheines R. (2005). Single Mothers' Self-Efficacy, Parenting In The Home Environment And Children Development In The Two-Wave Study. *Social Work Research*, 29(1): 7-20.

- Kanlıklıçer, P. (2005). *Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği: Geçerlilik Güvenilirlik Çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kapıkıran, N., İvrendi, A., Adak, A. (2006). Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19: 19-27.
- Karabekiroğlu, K., Arman, A., Berkem, M. (2008). Erken Çocukluk Dönemi Psikiyatrik Sorunları İle Ebeveyn Depresyonu Arasındaki İlişki: Cinsiyetin Rolü. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15 (2): 82-84.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler* (7. Basım). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Kargı, E. ve Erkan, S. (2004). "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının İncelenmesi (Ankara İli Örneği)." *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27: 135-144.
- Khatri, P., Kupersmidt, J.B. (2003). Aggression, Peer Victimization, and Social Relationships Among Indian Youth. *International Journal of Behavioral Development*, 27(1): 87-95.
- Koç, Gürcü. 2003. *Sosyal Öğrenme Kuramı. Gelişim ve Öğrenme*. Edt: Ayten Ulusoy. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Korkut, F. (1991). *Yetiştirme Yurdundaki Öğrencilerle Gestalt Yaklaşımına Dayalı Olarak Yapılan Bireysel Danışmanın Sürekli Kaygı ve Denetim Odağı Üzerindeki Etkileri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuşku, A. (2011). *Edirne Merkezdeki Hastanelerin Çocuk Servislerine Gastroenterit Tanısıyla Yatırılan 0-3 Yaş Grubu Çocuklara Annelerinin Evde Yaptıkları Uygulamalar, Bilgi ve Özyeterlik Düzeyleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Edirne.
- Küçüktepe, Eminoğlu, S. (2007). *İlköğretim Öğretmenlerinin Öz-Oluşum Türleriyle, Mesleki Etkililik Alguları ve Tercih Ettikleri Öğretme Stilleri Arasındaki İlişki*. (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ladd, G. W. (2000). The Fourth R: Relationships As Risks And Resources Following Children's Transition To School. *American Educational Research Association Division E Newsletter*, 19(1): 7, 9-11.
- Ladd, G. W. And Troop-Gordon, W. (2003). The Role of Chronic Peer Difficulties in The Development of Children's Psychological Adjustment Problems. *Child Development*, 74 (5): 1344-1367.
- Laipe, D., Carlo, G., Torquati, J., & Ontai, L. (2004). Children's Perception Of Family Relationships As Assessed In A Doll Story Completion Task: Links To

- Parenting, Social Competence, And Externalizing Behavior. *Social Development*, 13 (4): 551-569.
- Merrell, K. W. (1995). An Investigation Of The Relationship Between Social Skill And Internaziling Problem İn Early Childhood: Construct Validity Of The Preschool And Kindergarten Behavior Scales. *Journal of Psychoeducational Assesment*. 13(3): 230–240.
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. 2. Basım, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Olçay, O. (2008). *Bazı Kişisel ve Ailesel Değişkenlere Göre Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Problem Davranışlarının Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Owens, E. B. & Shaw, D. S. (2003). Predicting Growth Curves Of Externalizing Behavior Across The Preschool Years. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 31(6): 575-90.
- Öğüt, F. (2000). *Sosyal Uyum İle Sürekli Kaygı Arasındaki İlişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Ök, M. (1990). *13-15 Yaş Grubu Ortaöğretim Öğrencilerinde Kaygı Düzeyi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özbey, S. & Alisinanoğlu, F. (2009). A Study On Problem Behavior Of 60-72 Months Children Who Attending Public Early Childhood Education Institution. *The Journal Of International Social Research*, 2(6): 493-517.
- Paterson, G., & Sanson, A. (1999). The Association Of Behavioural Adjustment To Temperament, Parenting And Family Characteristics Among 5-Year-Old Children. *Social Development*, 5: 125-137.
- Persson, G. E. B. (2005). Developmental Perspectives On Prosocial And Aggressive Motives İn Preschoolers' Peer Interactions. *International Journal Of Behavioral Development*, 29, (1): 80-91.
- Poyraz, M. (2007). *Babaların Babalık Rolünü Algılamalarıyla Kendi Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Q. Dong, B. Yang, and T.H. Ollendick (1994). Fears in Chinese Children and adolescent and Their Relation to Anxiety and Depression, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35 (2): 351-363.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yas Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum ve Becerilerine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Schmidt, M.E., Demulder, E.K., Denham, S.A. (2002). Kindergarten Social-Emotional Competence: Develomental Predictors and Psychosocial İmplications. *Early Child Development and Care*, 172: 451-462.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., Yaşa, S. (2007). Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18: 425-438.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., Yaşa, S. (2008). Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Anneliğe Yönelik Tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19: 413-428.
- Seçer, Z., Sarı, H., Olcay, O. (2006). Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16: 539-557.
- Seven, S. (2006). *6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Snyder, J., Stoolmiller, M., Wilson, M., & Yamamoto, M. (2003). Child Anger Regulation, Parental Responses To Children's Anger Displays, And Early Child Antisocial Behavior. *Social Development*. 12 (3): 335-360.
- Straus, C., Lahey, B., Frick P., Frame, C.L. (1998). Peer Social Status of Children with Anxiety Disorders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 137-141.
- Şehirli, N. (2007). *Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Terzi, E. (2009). Anasınıfına Devam Eden Çocuklarda Görülen Davranış Sorunlarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tokol, O. (1996). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden ve Etmeyen 3-6 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri ve Anne-Baba Tutumlarının Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tüy Poyraz, S. (1999). *3-6 Yaş Arasındaki İşitme Engelli ve İşiten Çocukların Sosyal Beceri ve Problem Davranışları Yönünden Karşılaştırılmaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara
- Ummanel, A. (2007). *Okul Öncesi Çocuklarda Akran Kabulünün Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Varol, Ş. (1990). *Lise Son Sınıfı Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmeler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Wood, J.J., Cowan, P.A., Baker, B.L. (2002). Behavior Problems and Peer Rejection in Preschool Boys and Girls. *Journal of Genetic Psychology*, 163 (1), 72-89.
- Wood, J. J., Emerson, N. A., Cowan, P. A. (2004). Is Early Attachment Security Carried Forward into Relationships with Preschool Peers? *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 245-253.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul Çağı Çocuğu*, 4. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Yıldırım, E. (2008). *Çocuk ve Televizyonda Şiddet: 5 Yaşındaki Çocukların Anne - Babalarının Televizyondaki Şiddetin Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, A. S. (2004). Ebeveyn Tutumları ve Saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*. 6 (3-4): 131-150.
- Yılmaz, A. (2001). Çocukların Algıladığı Anne Baba Arasındaki Uyum, Anne Baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkiler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 8(2): 85, 86.

EKLER**Ek 1. Kişisel Bilgi Formu**

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ÇOCUĞUN:

Adı:

Cinsiyeti:

Doğum Tarihi (Gün, Ay, Yıl):

Kardeş Sayısı (Kendisi Hariç):

Annenin Eğitim Durumu: İlkokul Ortaokul Lise
 Ön Lisans Lisans Y. Lisans-Doktora

Babanın Eğitim Durumu: İlkokul Ortaokul Lise
 Ön Lisans Lisans Y. Lisans-Doktora

Annenin Mesleği: Ev Hanımı Memur İşçi
 Serbest Meslek Emekli

Babanın Mesleği: Çalışmıyor Memur İşçi
 Serbest Meslek Emekli

Ek 2. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) Ölçeği'nin örnek Maddeleri

Aşağıda, çocukların **genel olarak** gösterdikleri bazı **duygu ve davranışlar** yer almaktadır. Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve söz konusu duyguyu veya davranışı çocuğun **son 6 ay içerisinde** **“genel olarak”** ne sıklıkla yaptığını işaretleyiniz. Eğer çocuk anlatılan davranışı **hiçbir zaman** yapmıyorsa 1’i; **nadiren** yapıyorsa 2’yi; **bazen** yapıyorsa 3’ü; **sık sık** yapıyorsa 4’ü; **çoğunlukla** yapıyorsa 5’i; **her zaman** yapıyorsa 6’yı işaretleyiniz.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Çoğunlukla	Her zaman
3. Kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayıp sinirlenir.	1	2	3	4	5	6
4. Faaliyeti kesintiye uğradığında kızar.	1	2	3	4	5	6
11. Grup içinde kolaylıkla çalışır.	1	2	3	4	5	6
13. Anlaşmazlıklara çözüm yolları arar.	1	2	3	4	5	6
19. Yorgundur.	1	2	3	4	5	6
21. Grup faaliyetleri sırasında konuşmaz ya da faaliyetlere katılmaz.	1	2	3	4	5	6

Ek 3. Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği'nin Örnek Maddeleri

Bu ölçek, sizin çocuk bakımına yönelik tutumunuzu ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Her cümle ile ilgili tutumlar, kişiden kişiye değişebilir. Bunun için vereceğiniz cevaplar yalnızca sizin kendi tutumunuzu yansıtmaktadır.

Her cümlenin sizi ilgilendirdiğini düşünerek, cümlede belirtilen tutumun, size ne derece uygun olduğuna karar veriniz. Cümlede belirtilen tutum ifadesine tamamen katılıyorsanız 5 seçeneğini, katılıyorsanız 4 seçeneğini, kararsız iseniz 3 seçeneğini, katılmıyorsanız 2 seçeneğini, hiç katılmıyorsanız 1 seçeneğini işaretleyiniz. Bütün soruları mutlaka cevaplayınız. Her cümle için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve adınızı, soyadınızı yazmayınız. Katılım ve ölçeği doldurmadaki samimiyetiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

	1 Hiç Katılmıyorum	2 Katılmıyorum	3 Emin Değilim	4 Katlıyorum	5 Tamamen Katlıyorum
1. Sergilediğim davranışların çocuğumu nasıl etkilediğini biliyor olmam, çocuk bakımı konusundaki problemlerimin çözümünü kolaylaştırıyor	1	2	3	4	5
12. Gerek sabah kalktığımda, gerekse akşam yatağa girdiğimde hep çocuğum konusunda hiçbir şey başaramadığım duygusuna kapılıyorum	1	2	3	4	5
16. Ebeveyn olmak beni gergin ve endişeli kılıyor	1	2	3	4	5

Ek 4. Araştırma İzin Belgesi

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.20.20.00-044.01.00.00 4898
Konu : Anket Onayı.

10 Aralık 2012

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğünün 22/11/2012 tarih ve 4795 sayılı yazıları.

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Okulöncesi Eğitim Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Zeynep ÇİFTÇİ ilgi yazı gereği Müdürlüğümüze bağlı Denizli Merkez, Çal ve Honaz İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerine bağlı İlköğretim Anasınıfları ve Anaokullarına "5 Yaş Çocukların Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri ile Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" konulu ölçek uygulamak istemektedir.

Yukarıda adı geçen müracaatlar ile ilgili Lisans, Yüksek Lisans, Doktora öğrencileri ve Öğretim Görevlilerinin ilgi yazıları ekinde belirtmiş oldukları okullarda, (İlköğretim/Ortaöğretim/Okulöncesi) konuları ile ilgili anket çalışmalarının "Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri" Genelgesinde belirtilen esaslar gereğince; Okul ve kurumların eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde 2012/2013 eğitim-öğretim yılı içerisinde uygulamaları Müdürlüğümüzce uygun görülmüş olup;

Olurlarınıza arz ederim.

Sabahattin AKÇUL
Millî Eğitim Müdürü

O L U R .
..../12/2012

Ekrem BÜYÜKATA
Vali a.
Vali Yardımcısı

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.20.20.00-044.01.00.00
Konu : Anket Onayı.

.....

Kurumunuzca Müdürlüğümüzden talep edilen araştırma isteklerine ait Makam Onayı ve Müdürlüğümüzce Onay verilen anket formları ekte gönderilmiştir.

Ekrem BÜYÜKATA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Anket Formları

Denizli il Millî Eğitim Müdürlüğü Adres: Saltak Mahallesi Oğuzhan Caddesi . No: 76 20100 DENİZLİ
tibat için S.GELMİŞ V.H.K.İ Tel:2655 554/708 Fax:2650169 Şef E.SARIYILDIZ
-posta : arge20@meb.gov.tr İnt.Adresi :denizli.meb.gov.tr

Ek 5. Bilimsel Araştırma Projesi Sözleşmesi

1- SÖZLEŞMENİN AMACI VE KAPSAMI

Bu sözleşme, PAUBAP tarafından desteklenmesi kabul edilen ve aşağıda bilgileri verilen projenin konusunu, amacını, çalışma programını, bütçe planı ile PAÜBAP kaynağı kullanılarak yapılacak harcamaların yapılmasında uyulacak kuralların, sözleşmenin idari ve mali, diğer hükümlerin ve proje yürütücüsü ile diğer tarafların hak ve sorumluluklarını belirler.

Proje No:	2012EĞBE006
Proje Başlığı:	5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik Saldırganlık Kaygı Puanları ile Anne Babaların Ebeveyn Özyeterliği Algısı Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi
Proje Tipi:	Yüksek lisans tez

2. SÖZLEŞMENİN TARAFLARI

Bu sözleşme, projenin yürütüldüğü birim (Fakülte, Yüksekokul vb.) veya kuruluş (Şirket, Fabrika vb.) ve projeyi destekleyen PAÜBAP arasında aşağıda belirtilen şartlarda akdedilmiştir.

3. TARAFLARA İLİŞKİN BİLGİLER:

Projeyi Destekleyen Kuruluşun Adı ve Adresi:	Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü, 20020, DENİZLİ
Projenin Yürütüldüğü Birimin Adı:(Fak., Yük. Ok. vb.)	Eğitim Fakültesi
Proje Yürütücüsünün Adı ve Soyadı:	Hülya GÜLAY OGELMAN
Yazışma Adresi:	Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi ABD.
TC Kimlik No:	24719053898
E posta ve Telefonu	hgulav@pau.edu.tr 0 258 296 11 24
Faks ve GSM	0 258 296 12 00 0 505 501 33 01

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Zeynep ÇİFTÇİ TOPALOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi : Yalvaç / 02.08.1988

İş Adresi : Çal Bayıralan İlkokulu / DENİZLİ

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Geçmişi :

2011 : Yüksek Lisans
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Bilim Dalı

2007-2011 : Lisans
Pamukkale Üniversitesi
Okul Öncesi Öğretmenliği

2002-2006 : Hasan Tekin Ada Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi

Mesleki Geçmişi :

2011-... : Çal Bayıralan İlkokulu / DENİZLİ

İletişim : ciftci.zeynep@hotmail.com